APTALI TANIMAK

A.M. CELÂL ŞENGÖR

A. M. Celal Şengör

APTALI TANIMAK

A. M. Celal Şengör 24 Mart 1955’te İstanbul’da doğdu. 1973 yılında Robert Academy’yi bitirdi, 1978'de State University of New York at Albany'den jeolog olarak mezun oldu. 1979’da master, l 982’de de aynı üniversiteden doktora aldı. 1981’de ITÜ Maden Fakültesi, Genel Jeoloji kürsüsüne asistan oldu. 1984 yılında Londra Jeoloji Cemiyeti'nin “Başkanlık Ödülü”nü, 1986’da TÜBİTAK’ın Bilim Ödülü’nü aldı. Aynı yıl İTÜ Maden Fakültesi Genel Jeoloji Anabilim Dalında doçent oldu. 1988’de Neuchatel Üniversitesi Fen Fakültesi’nden şeref bilim doktoru (Docteur es Sciences honoris causa) payesi aldı. 1990 yılında Academia Europaea’ya ilk Türk üye olarak seçildi, aynı yıl Avusturya Jeoloji Servisi muhabir üyesi, 1991 yılında Avusturya Jeoloji Derneği şeref üyesi oldu. 1991 yılında Kültür Bakanlığı'nın Bilgi Çağı Ödülü’nü kazandı. 1992 yılında ITÜ Maden Fakültesi Genel Jeoloji Anabilim Dalı’nda profesörlüğe yükseltildi. 1993 yılında Türkiye Bilimler Akademisi kurucu üyesi oldu, Akademi konseyine seçildi, aynı yıl TÜBİTAK Bilim Kurulu üyeliğine seçildi. 1994 yılında Rusya Doğa Bilimleri Akademisi üyeliğine, Fransız ve Amerikan jeoloji dernekleri şeref üyeliğine seçildi, ayrıca kendisine Fransız Fizik Cemiyeti ve Ecole Normale Superieure Vakfı tarafından Rammal Madalyası verildi. Şengör 1997 yılında Fransız Bilimler Akademisi tarafından yerbilimleri dalında büyük ödül (Lutaud Ödülü) ile taltif edildi. 1998 Mayıs ayı içerisinde Şengör, College de France'da misafir profesör olarak bir kürsü işgal etti, burada “XIX Yüzyıl'da tektoniğin gelişmesine Fransız jeologlarının katkısı” konulu bir ders verdi ve 28 Mayıs 1998’de College de France’ın madalyasını aldı. 1999'da Londra Jeoloji Cemiyeti kendisine Bigsby Madalyası’nı tevcih etti. 2000 yılının Nisan ayında Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Bilimler Akademisi yabancı üyeliğine seçilen ilk Türk oldu. 2004’te American Philosophical Society üyeliğine, 2006'da da Rusya Federasyonu Bilimler Akademisine, 2012 yılında da Leopoldina Alman Ulusal bilimler Akademisine yabancı üye olarak seçildi. 2015 Nisan ayında Avusturya Bilimler Akademisi muhabir üyeliğine seçildi. 2010 yılında Geologische Vereinigung kendisine Gustav-Steinmann madalyasını tevcih etti. Şengör birkaçı hariç tamamı yurt dışından olan 33 bilimsel ödül almıştır. Şengör, College de France dışında İngiltere’de Oxford (Royal

Society Araştırıcı bursuyla), ABD’de California Institute of Technology (Moore Distinguished Scholar olarak) ve Avusturya’da Salzburg Lodron-Paris Üniversitesi'nde misafir profesörlük yapmıştır.

Şengör jeolojide bilhassa yapısal jeoloji ve tektonik dallarındaki çalışmaları ile ün yapmıştır. Bu konuda 17 kitap, 243 bilimsel makale, 198 tebliğ özeti ve pek çok popüler bilim makalesi, tarih ve felsefe ile ilgili de iki kitap ve 300’ü geçen deneme yazısı yayınlanmıştır. Bunların 1997 - 1998 yılları arasında Cumhuriyet Bilim Teknik dergisindeki “Zümrütten Akisler” köşesinde çıkmış olanları Yapı Kredi Yayınları tarafından 1999’da Zümrütname, 1999 yılı içinde çıkanlar da Zümrüt Ayna başlıkları altında kitaplaştırılmıştır. Bu iki kitap 2014 yılında KA Kitap tarafından birer söyleşi eklemesiyle tekrar basılmıştır. Şengör’ün jeoloji dışındaki popüler ve popüler olmayan bilimsel yayınlarının (kitap ve makale) sayısı 27’dir. Şengör ayrıca pek çok uluslararası dergide editör, yardımcı editör ve yayın kurulu üyeliği yapmıştır ve yapmaktadır.

Şengör 1986 yılında Oya Maltepe ile evlenmiştir. Tek çocuğu olan oğlu H. C. Asım Şengör 1989 yılında dünyaya gelmiştir.

ka kitap

Aptalı Tanımak
A. M. Celâl Şengör
Ka Bilim
ISBN 978-605-84474-3-1
Sertifika No: 30862

5. Baskı, Ka Kitap, Haziran 2015
Genel Yayın Yönetmeni: Emrah Akkurt
Yayına Hazırlayan: Selen Selekler
Editör: Esin Koç
Kapak Görseli: Francis Pieabia, “L’Adoration du veau”
Kapak Tasarım: Nafiz Oksar / FDA Tasarım

İnsan zekâsının, insan aklının ve insan bilgisinin kâinatta bildiğimiz en kıymetli şeyler olduğunu ve insanlığın emniyetinin aptala ve cahile yetki ve sorumluluk vermemekten geçtiğini kendilerinden öğrendiğim öğretmenlerim, büyük bilim adamları ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun son neslinin mümtaz temsilcileri,

KEVIN CHARLES ANTONYBURKE
ve
JOHN FREDERICK DEWEY'e
en içten şükran hislerimle.

Önsöz

Bu kitabın başlığındaki “aptal” kelimesinin ne anlama geldiğini açıklamakla başlamak istiyorum kitabıma. Önce, tarih sırasına göre, elimdeki bazı sözlüklerde bu kelimeye hangi anlamların verildiğini göstereyim:

Türk Dil Kurumu Lügat Kolu, 1945, *Türkçe Sözlük:* Cumhuriyet Basımevi, İstanbul, s. 30:

“1. Zekâsı hemen hiç gelişmemiş. 2. Bak. Abdal”

Abdal kelimesinin benim burada ilgilendiğim anlamlarla hiç ilgisi olmadığından onları sıralamıyorum.

Ağakay, M. A., 1966, *Türkçe Sözlük,* Dördüncü Baskı: Türk Dil Kurumu yayınları: 247, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 43.

“1. Zekâsı hemen hiç gelişmemiş. 2. Bak. Abdal”

Tuğlacı, P., 1974, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük:* Cem Yayınevi Ansiklopedi ve Sözlük Dizisi 1, İstanbul, cilt 1, s. 117.

“s. A. ve Fars.. bedel, bedii > abdal, ebdāl. § 1 Kişilik yapısı ve dolayısıyla aklı ve zekâsı gelişmemiş olan. § 2 i. Genel zekâ bakımından normale yakın olmakla birlikte normalin altında bulunan kimse. § 3 ünl. Küçümseme, hakaret, v. b.. teklifsiz hitap.”

Doğan, D. M. ve diğerleri, 1988, *Büyük Türkçe Sözlük:* Beyan Yayınları, İstanbul, s. 47.

“[s.] Zekâsı gelişmemiş, yön. alık”

Püsküllüoğlu, A., 1995, *Türkçe Sözlük:* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 119:

“s. Ar. 1 Zekâsı pek gelişmemiş olan, alık, bön, budala, ahmak (kimse), 2

tkz. ünl. küçümseme belirten seslenme, azarlama."

Tietze, A., 2002, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati / Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen:* Simurg, İstanbul ve Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, c. 1, s. 74.

"akılsız (kimse)"

Ayverdi, İ., 2005, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu redaksiyon - etimoloji): Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, c. 1 A-G.

"sıf ve i. (Ar. ebdal > abdāl'dan) Davranışlarını kontrol etmekten âciz, zekası kıt, bön, alık (kimse)

Çağbayır, Y., 2007, *Ötüken Türkçe Sözlük:* Ötüken, İstanbul, c. l, s. 270.

"[Ar. bedel > abdāl] sf. 1. Zekâsı yeterince gelişmemiş olan; ahmak, alık, bön. 2 *(ağız)* Görgüsüz; aç gözlü. [DS] 3. *ünl.* Küçümseme sözü

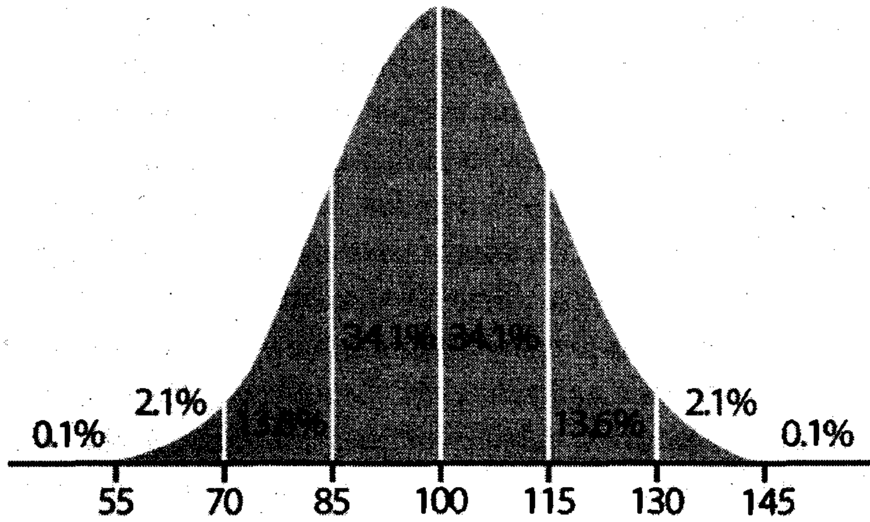
Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Çalışma Grubu (Akalın, M. ve diğerleri), 2011, *Türkçe Sözlük*, 11. baskı: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Ankara, s. 138.

"sf Ar. abdāl. 1. Zekâsı pek gelişmemiş, zekâ yoksunu, alık, ahmak, alık salık. ...2. *ünl. tkz.* Küçümseme ve azarlama bildiren bir seslenme sözü"

Benim burada ilgilendiğim aptalın günümüzde halk arasında kullanılan anlamı olduğu için Osmanlı Türkçesi veya daha eski sözlüklere bakmayı gereksiz buldum. Yukarıdaki tüm sözlükler aptalın ilk anlamı olduğunda hemfikirler: Birincisi zekâ ve/veya akıl yönünden belli bir ortalamanın altında olan kimse, yani bir sıfat. İkincisi ise, bir hakaret veya küçümseme ifade eden bir ünlem. Benim bu kitapta hiç kimseye hakaret etmek veya kimseyi küçümsemek gibi bir niyetim olmadığı için, benim kullandığım aptal kelimesi bir sıfat olup, anlamı yukarıda yazılı olan anlamların birincisidir. Bu birincisi hakkında en güzel ve tatminkâr tanımlamayı yapan sözlükler Pars Tuğlacı ile Yaşar Çağbayır'ın sözlükleridir. Bu kitap içinde her aptal kelimesi geçen yerde dile getirilmek istenen onların sözlüklerinde

1 altında verilen anlamlardır (Çağbayır'da kısmen 2 de).

Ancak her iki sözlük de aptal tanımı içinde zekâ kavramına atıf yapmaktadırlar. Zekânın tanımı ise son derece güçtür. Belki de en genel şekilde "bireyin yaratıcılık ve anlayarak öğrenme kapasiteleri, bu kapasiteleri kaydedecek hâfızası ve bu kapasitenin kullanılma hızı" olarak tanımlanabilir. Bunları nicelik olarak ifade edebilecek bir ölçü ilk kez Alman psikoloğu Wilhelm Louis Stern (1871-1938) tarafından 1912 yılında- *Die psycholologischen Methoden* der *Intelligenzprüfung und deren Anwendung an Schulkindern* (=Zekâ ölçümlerinin psikolojik yöntemleri ve okul çocukları üzerindeki uygulamaları: Johann Ambrosius Barth, Leipzig, V+105 ss.) adlı küçük kitabında geliştirilerek buna Intelligenz-Quotient adı verilmiştir. Daha sonra IQ olarak kısaltılmış şekliyle yaygınlaşan bu terim Türkçeye "zekâ oranı" olarak çevrilebilir. Bu oran insan zekâ ortalamasını 100 kabul ederek bu değerin civarındaki standart sapmayı da 15 puan olarak kabul etmiştir. Şekil 1 benim Wikipediadan aldığım istatistik! IQ dağılımını göstermektedir.

Şekil 1 İstatistik! IQ dağılımı grafiği. Kaynak: Wikipedia

Stern bu çığır açan eserinin sonunda tüm test sonuçlarına rağmen zekâ değerlendirmesi yapılırken diğer tüm psikolojik etkenlerin de göz önüne alınmasını tavsiye etmektedir. Çocukluğu zekâ dürtüsünün bol olduğu, beslenmenin zengin ve dengeli olarak temin edilebildiği bir ortamda yetişen

bir bireyle, zekâ dürtüsünün az olduğu, beslenmenin kötü olduğu bir ortamda yetişen bir bireyin IQ sonuçlarının farklı olması beklenir. Zekânın bileşenlerinin başında doğal olarak bireyin biyolojik yapısı, yani beyin kapasitesi gelir. Bu kişinin veya çevresindeki kişilerin elinde olan bir şey değildir ve tamamen genetik, yani kalıtım tarafından saptanır. Ama diğer bileşenler içinde kişinin içinde yetiştiği ortamın, aldığı tahsilin ve kendisine verilen görev ve sorumlulukların çok önemli yer tuttuğu artık kesinleşmiş sonuçlardır.

Cehalet, yani bilgisizlik, aptallığı arttıran bir durumdur. Bu kitapta cahil kelimesi sadece “bilgisiz veya az bilgili” anlamlarına gelen ve aynen aptal gibi bağıl bir sıfat olarak kullanılmış olup herhangi bir küçümseme veya hakaret maksadı taşımamaktadır. Ne yazık ki, cahil hem hiç bilgisi yok hem de bilgisi az veya bilgisi yetersiz kavramlarını ifade eder. Bunları toplu olarak ifade eden başka bir kelimemiz yoktur. Aptal da aynı şekilde akılsız, aklı az, aklı yetersiz, zekâsı kıt veya yetersiz anlamlarında kullanılabilir. Bu anlamların çokluğu, haklarında emin olunamayan hallerde betimleme amaçlı olarak cahil ve aptal kelimelerini kullanmaya bizi icbar eder.

Dilimizde ne yazık ki “aptal” ve “cahil” kelimeleri aynı zamanda hakaret maksatlı ifadelerin içine alınmışlardır. Dediğim gibi, bu hakaret anlamları bu kitapta hiçbir yazıda ima yollu bile olsa yoktur. Bana tabiî şu soru yöneltilebilir: Sen aptallığı ve cehaleti tayin yetkisini kendinde nereden buluyorsun? Buna verebileceğim tek cevap, soruyu sorana mesleğimi hatırlatmaktır: Ben üniversite öğretmeniyim. Hem de uluslararası şöhrete sahip bir bilim insanı olarak üniversite öğretmenliği yapmaktayım. Benim işim bilgiyi tartarak not vermektir. Bunu merhum Mehmet Ali Birand’ın yönettiği bir televizyon programında- Türkiye Büyük Millet Meclisi Deprem Araştırma Komisyonu’nun başındaki bir milletvekilimize de hatırlatmak zorunda kalmıştım.

Bilhassa Amerika Birleşik Devletleri’nde 20. Yüzyıl’ın sonunda her türlü kişisel eleştiri kişinin haklarına tecavüz olarak algılanmaya başlamış, onun için “I am not judging you” (=seni yargılamıyorum) lâfı en sık kullanılan

ifadelerden biri olmuştur. Halbuki insanı insan yapan en önemli yetilerinden biri yargı becerisidir. Biz birbirimizi yargılamayacak, tenkit etmeyeceksek nasıl gelişeceğiz? “Seni yargılamıyorum” lâfı “seni yargılamaya hakkım yok” demektir ki, bu toplumsal bir aptallığın ifadesidir. Herkesin herkesi yargılamaya bal gibi hakkı vardır ve bu toplumsal gelişmemizin en temel gereğidir. Amerika’daki bu aptalca “eşitlikçiliği” şiddetle eleştiren pek enfes bir kitap, Pulitzer ödüllü kültür eleştirmeni merhum William A. Henry III tarafından *In Definse of Elitism* (=Elitizmin Savunması) başlığı ile 1994 yılında Anchor Books tarafından (New York, viii+212 ss.) yayımlanmıştır. Henry bu kitabı Amerika’nın eşitlik baskısı altında giderek aptallaşmasına duyduğu tepki üzerine yazdığını söylemişti. Bu önemli kitabın dilimize muhakkak kazandırılması gerektiği düşüncesindeyim.

Çevresel etkenlerin “aptallığı” nasıl arttırdıkları ve bununla nasıl mücadele edilebileceği konusunda bilgi edinmek isteyenler ise özellikle Amerikalı büyük antropolog ve sosyal psikolog Profesör Robert B. Edgerton’un Harvard University Press tarafından 1979 yılında yayımlanan *Mental Retardation* (Geri Zekâlılık) adlı muhteşem eserine başvurabilirler (125 s).

Yukarıda anlatılanlar bir toplumu oluşturan insanların zekâlarının aynı düzeyde olmamasını intaç eder. Bazı toplumlar insanlık ortalaması olarak kabul edilebilecek bir 1OO’ün üstünde, bazıları ise altında kalmaktadırlar. Her toplumda da zekâ dağılımı belli bir çan eğrisi görünümü sunar. Gelişen toplumsal şartlar, haberleşme, yükselen eğitim düzeyi gibi nedenlerle her on senede bir IQ ortalamasının yeniden ayarlanması gerekmektedir, zira bu ortalama sürekli yükselmektedir (Flynn etkisi). Beslenmesi yeterli ve dengeli, ortamı huzurlu ve eğitimi iyi olan toplumlara ait bireylerin, kötü beslenen, sürekli huzursuz bir ortamda yaşayan ve kötü eğitim alan bireylerden oluşan bir toplumun bireylerinden daha yüksek IQ’larının olması bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Son yıllarda yapılan uluslararası IQ değerlendirmelerinde ne yazık ki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının IQ ortalaması 89 ile 90 arasında bulunmuştur. Bunun nedeni basittir: Türkiye rahat besleyebileceğinden

fazla bir nüfusa sahiptir ve bu nüfus her yıl âdeta patlama şeklinde artmaktadır, Türkiye'de eğitim her düzeyde çok, ama çok fenadır ve giderek daha beter bir hâl almaktadır. Bu eğitim yaratıcılığa değil, ezberciliğe ve biat kültürü oluşturmaya yönelmiştir; okula veya üniversiteye gitmekten maksat öğrenmek değil, diploma kapmaktır. Türkiye'de insanlar huzursuzdur, birbirlerini sevmezler, ahlâksızlık diz boyudur. Aile içi ilişkiler sevgi ve saygıdan çok toplumsal baskı ve ekonomik mecburiyete dayanır. Kendi his ve düşünce dünyası çerçevesinde yaşamak isteyen genç kız ya aile tarafından öldürülür ya da toplumdan aforoz edilir. Baba ailenin tek hükümranı olduğu fikrindedir ve bu fikri her türlü baskı yöntemini kullanarak aile fertlerine empoze eder. Babanın ve ailenin geri kalanlarının uyması gereken ahlâk kuralları bir değildir ve bu çarpık durumu sorgulamaya kalkan genellikle ahlâksızlıkla veya en hafifinden nankörlükle suçlanır.

Aile içi ilişkiler toplum yapısına da kaçınılmaz olarak yansımıştır. Türkiye politikasını ve diğer yönetim alanlarını en yaygın karakterize eden özellik yolsuzluktur. Yönetim birimleri eleştirel akılcı yöntemlerle idare edilen ve işleri ürettikleri fayda ile orantılı olarak değerlendirilen birimler olmayıp, tıpkı aileler gibi "liderler" çevresinde yuvalanmış gruplara benzerler ve genel standartlarını liderlerin keyifleri belirler. Bu birimlerin halk arasında müzmin taraftarları ve müzmin karşıtları vardır. Bunlar spor takımı tutar gibi bunları "tutarlar" ve akılcı bir şekilde yaptıklarını eleştiremezler. Halk bunların liderlerinde "baba" tipleri görmeyi arzular ve genellikle de bulur, bulamazsa da kendi kafasında yaratır. Yönetim grubu lideriyle ilişki, bilgi ve akıl değil, menfaat çerçevesindedir. Düşen lidere bir tekmeyi de eski müritlerinin atması toplumumuzda ender görülen olaylardan değildir.

Tüm bu toplumsal davranış bozukluklarının, sosyal hastalıkların ve ahlak düşüklüğünün nedeni Türkiye'nin çok uzun bir zamandan beri (Atatürk'ün ölümünden beri dense yeridir) yukarıda belirtilen IQ ortalamasına sahip bir toplumdan çıkan yöneticilerle yönetilmesidir. Bu bir fantezi, bir küçümseme veya kötüleme değil, eldeki somut nicel verilerin gösterdiği bir gerçektir ve ülkenin içinde bulunduğu durum da bu nedenle kimseyi

şaşırtmamaktadır. Türkiye, Robert B. Edgerton'un "hasta toplumlar" diye nitelediği toplumlara pek güzel bir örnek teşkil etmektedir (bkz. Edgerton, R B., 1992, *Sick Societie.*s: Free Press, New York, 278 ss.). Üstelik yöneticilerimizin ortalama düzeyleri belirgin bir şekilde günden güne düşmektedir. Bunun çok çarpıcı bir yansımasını ben gazete ve televizyonlarımızda görüyorum. Ne doğru dürüst haber verebilen ve haber analizi yapabilen, ne de verdiği haberi doğru dürüst bir Türkçe ile sunabilen gazetemiz ve televizyonumuz kaldı. Bunun halkımızı rahatsız etmiyormuş gibi görünmesi aslında toplumsal aptallığın arttığına işaret eden ve insanı telâşa, hatta ümitsizliğe sürükleyen bir göstergedir. (Gazete ve televizyonlar bu günlerde hükümet baskısından şikâyetçiler; yerden göğe haklılar, ama insanın müstahaklar diyesi geliyor. Ancak hükümetin bunlara yazı ve yayınlarınızda Türkçe gramer ve imlâyı perişan edin, kırk yıllık Tuna Nehri'ne D-a-n-u-b-e Nehri deyin veya kültürümüzde adı Beytüllahim olan şehrin ismini Betlehem diye söyleyin diye bir baskı yaptığını sanmıyorum. Bu tamamen onların insanı gerçekten dehşete sürükleyecek kadar korkunç olan cehaletlerinin ürünüdür. Ama o cehalet de yıllardır okul ve üniversitelerimizi perişan eden politikacılarımızın eseridir.)

Bu kitapta toplanan yazılarımın tek maksadı vatandaşlarıma aptal tanıma konusunda yardımcı olmaktır. Aptalı tanıyıp onu sorumlu mevkilerden uzaklaştırmak için kimsenin dâhi olmasına gerek yoktur. Ancak, toplumun son derece karmaşık yapısı ve toplum içinde dağılan iş bölümünün bir tek kişinin bir seferde ihata edemeyeceği kadar geniş bir yelpazeye yayılmış bulunması aptal tanıma işini güçleştiren faktörlerdir. Onun için bu kitapta ben son on beş yıldır gözlediğim bazı olaylardan yaptığım çıkarımları, tarihten bazı örnekleri veya bazı kuramsal düşüncelerimi anlatan gazete yazılarımı topladım. Bunlar örnekler üzerinde okuyucularıma aptal tanıma konusunda yardımcı olabilir. Yazılar gazete yazısı oldukları için hiçbir ihtisas alanına hitap etmezler; bilakis sokaktaki insanın anlayacağı bir düzeyde kaleme alınmışlardır. Üstelik her dediğimin doğru olduğunu da iddia etmem mümkün değildir. Okuyucularımdan tek istirhamım yazıları kendi muhakeme süzgeçlerinden son derece titiz bir şekilde geçirerek ve

onları kendi tecrübeleri ışığında değerlendirerek okumaları ve onlar hakkında kendilerine ait olacak sonuçlara varmalarıdır. İnsan ortalamasının altında bir zekâya sahip bir toplum olduğumuzu takdir ederek el birliği ile bunu düzeltmek zorundayız. Aksi takdirde çok yakında tarihin çöplüğüne süpürülür gideriz. Dolayısıyla bu aptal tanıma ve aptalı bizim yaşamımıza etki edecek yerlerden uzaklaştırma işi son derece önemli sorumluluklardır. Kendimizi yönetecek insanların toplum ortalamasını yansıtmasını değil, o ortalamanın mümkün olduğu kadar üstünde olmasını temin etmeliyiz. Ancak toplumun ortalama IQ'sunun üzerindeki yöneticiler toplumu yukarıya çekebilirler. Kendimize benzedikleri için sempati duyduklarımızı değil, bizden üstün olduklarına inandıklarımızı (bize bazen itici gelseler bile) yönetici olarak görmek istemeliyiz.

Buradaki yazılarımın büyük çoğunluğu Orhan Bursalı'nın yönettiği *Cumhuriyet Bilim Teknik* (daha sonra *Cumhuriyet Bilim Teknoloji)* ekindeki "Zümrütten Akisler" köşemde yayımlanmıştır. Sevgili dostum Orhan'a bana bu fırsatı tanıdığı için teşekkür borçluyum. Kitabın editörlüğünü yayıncım Emrah Akkurt üstlendi, başlığı tayin etti ve kanımca birinci sınıf bir iş çıkarttı. Kendisine şükranlarımı sunmak boynumun borcudur. Bu kitap aptal tanıma konusunda kendilerinden çok şey öğrendiğim iki hocama ithaf edilmiştir: John Frederick Dewey ve Kevin Charles Antony Burke.

A. M. Celâl Şengör
Anadoluhisarı, 1 Mayıs 2015

Aptalı Tanımak

Bilim adamı ve yükseköğretimde bir eğitimci olarak üzerime düşen en önemli görevlerden biri, bilim ürettiğini iddia eden ve bilim üretmesi beklenen kişilerin zekâ düzeyleri hakkında fikir edinmektir. Sanılanın tersine, bilim dünyasında yapılan çalışmalar hakkında verilen kararlar her zaman yalnızca teker teker çalışmalara dayanarak değil, sık sık onları üreten kişinin kapasitesi hakkındaki genel kanıya da dayanır. Bazen bir çalışmaya bakar "Bu salak yine ne yazmış?" der insan ve çok sık, sonunda o "salak'' yargısının ne kadar haklı olduğu görülür. Bu, özellikle, tüm veri toplama işleminin ve veri kalitesinin, yargıya varması gereken kişiler tarafından birebir kontrolünün mümkün olmadığı hallerde olur. Meselâ jeolojide, elinize gelen bir jeolojik çalışma ve onun yorumunu verileri tek tek elden geçirerek kontrol etmeniz imkânsızdır. O zaman veriyi üretenin bilimsel şöhreti yargının temellerinden birini oluşturur. Büyük hocam Kevin Burke, "jeologun şöhretinin temeli nedir" sorusuna bir keresinde "dedikodu'' demişti! Gerçekten de jeolojide bir kişi hakkında meslektaşları tarafından konuşulanlar, onun şöhretinin önemli temellerinden biridir.

Peki, bu dedikodu faktörü dışında bir bilim insanı veya öğrenci hakkındaki yargıyı etkileyen başka ne gibi etkenler olabilir? Ben iyi bir aptal tanıyıcısıyımdır. Oldukça süratli bir şekilde hakkında aptal olduğu yargısına vardığım bir kişinin daha sonra öyle olmadığının görüldüğü herhangi bir vakayı hatırlamıyorum. Tersine pek çok kişinin kendisine büyük bir zekâ ve veya yetenek atfettikleri bazı aptalları hemen herkesten önce tanıdığım haller olmuştur. Bunun için ne gibi kıstaslar kullanırım diye geçenlerde kendime sordum. Bunun cevabını ilk kadın satranç üstadı Zsuzsa Polgar hakkında yapılan bir deneyde buldum.

Her üçü de satranç tarihinin büyük isimleri arasında olan Polgar kardeşlerin (üçü de kadın) inanılmaz başarıları, babaları Laszlo Polgar'ın yaptığı bir deneye dayanır. Baba Polgar dehânın yaratılabileceğine inanan bir insandı.

Bu nedenle her üç kızını da satranç dehâsı olarak yetiştirmeye karar verdi. Bu deneyin şaşırtıcı başarısı daha sonra beynin manyetik rezonans görüntülenmesi destekli psikolojik bir incelemeye konu yapıldı. Çıkan sonuç şuydu: Polgar'ların başarısının temelinde örüntü tanıma yatıyordu. Yani herhangi bir satranç oyunu esnasında Polgar'lar rakiplerinin tersine oyunda muhakeme yürütmüyor, muazzam tecrübelerinin kendilerine verdiği sezgiyle hareket ediyorlardı. Herkesin dakikalar, bazen saatlerce süren muhakeme sonunda yapabildiği bir hamleyi, Polgar'lar hiç düşünmeden, ânında yapabiliyorlardı ve üstelik sonunda oyunu da kazanıyorlardı. Onlar satranç oynarken, beyinlerinde kullanılan kısım, hepimizin yüz tanırken kullandığı kısımla aynıydı. Yani Polgar'lar herkes nasıl tanıdıklarının yüzünü bilebiliyorsa, herhangi bir satranç oyununda karşılarına çıkan durumları "önceden tanıyorlardı".

Bilim yaşamımda edindiğim tecrübe başarılı bilim adamlarının da bu "örüntü tanıma" sayesinde karşılarındaki bir problemi sezgiyle hallettikleridir. Meşhur matematikçi Gauss kendisine sunulan bir problemi sunan kişinin "Ne kadar zamanda bunu halledebilirsin?" sorusuna "Cevabı biliyorum da oraya ne kadar zamanda varabilirim, onu kestiremiyorum" diye karşılık vermiştir.

Aptal da bu yöntemle hemen tanınır. Tanınacak örüntünün en önemli öğeleri şunlardır: Bir kişi şunları yapabiliyor mu? 1) Problemin nedenlerini anlamak, 2) problemin herhangi bir detayına saplanmadan, tamamını görebilmek, 3) problemi çözecek verilerin doğasını ve nerede bulunabileceklerini bilmek, 4) problemin sunumunun ve problemi çözecek verilerin kendi içinde tutarlılıklarını ölçebilmek, 5) hızlı çözüm üretmek ve teklif edilen çözüm, eldeki veriyle çelişirse derhal onu terk ederek yeni bir çözümü oluşturmak, 6) çelişen verinin çelişmeyen verilerle ilişkisini kurarak, verinin bizzat kendisinin doğruluğunu veriyi baştan toplamaya gerek kalmadan tartabilmek, 7) benzer problemleri geçmişte gerçekten çözmüş olmak veya çözülmüş problemlerin çözülme süreçlerini iyi tanımak. Akıllı insan problemin çözümüyle ilgilidir, aptal ise kendi kafasındaki herhangi bir fikri çözüm diye dayatmak ister.

Bu yazıyı şu nedenle yazdım: Son zamanlarda ortaya atılan darbe planlarına ve bunlara komutanlarımız tarafından verilen cevaplara bakıyorum. Hele son günlerde sayın komutanımız Org. Çetin Doğan'ın katıldığı programları dikkatle izliyorum. Edindiğim intiba şudur: Ortaya atılan iddiaların kafamda yarattığı örüntü, (tabii yalnızca medyaya yansıdığı şekilleriyle), akıllıca üretilememiş, iç tutarlılıktan yoksun ve motif açılarından imkânsız bir resimdir. Bu iddiaları ve Sayın Doğan'ın bunlara yöneltdiği eleştirileri yukarıda saydığım maddeler ışığında sakin kafayla bir irdeleyin. Ne çıktığını göreceksiniz. Burada aynı zamanda ordumuzun verdiği eğitimle, ona saldıran yobazın "eğitiminin" yarattığı kafa tiplerini de Llzslo Polgar'ın deneyi ışığında karşılaştırma imkânını bulacaksınız.

Cahil ve Aptal “Uyanabilir” mi?

Sevgili okurlarım, bugün sizlere 4-7 Eylül arasında davetli olarak iştirak ettiğim Japonya Jeoloji Derneği’nin Okayama'da yapılan 116. Toplantısı’ndaki izlenimlerimi anlatacaktım. Ancak ülkeye dönünce beni karşılayan sel felâketi ve şehit haberleri, bir de Aydın Doğan’a uygulanan baskının, işi Bekir Coşkun’un gazeteden ayrılmasına kadar vardıran şiddeti güzel ve hoş şeylerden bahsetme arzumu aldı götürdü, eve döndüğümün ilk gecesini sabahlayarak geçirdim.

Sabahlamamın nedeni engel olamadığım irrasyonel bir korku hissiydi: Ülkemizde egemen olan cahil baskısı rejiminin hükümranlığı esnasında beklenen İstanbul depremi gelirse ne olur? Artık Türkiye’nin bağımsızlığının gideceği korkusunu bile gölgede bırakan bir başka korku tüm benliğime egemen oldu: Acaba depremin vereceği zarar yalnızca yıkılan ve yanan binalarda ölen ve yaralanan vatandaşlarımızla ve mala gelen zararla mı sınırlı olacak, yoksa müstakbel bir depremi yağmanın, hoyratlığın, topluma duyulan güvensizliğin had safhaya yükselmesinin yaratacağı sosyal çöküşün izleyeceği korkunç bir toplumsal çözülme mi izleyecek? Sel felâketi esnasında meydana gelen yağma haberleri, hatta yağmanın başka vilâyetlerden vasıta getirtecek bir sürat ve vüsatta organize olabilmesi, içinde yaşadığımız toplumun ne derece toplum olabilme özelliğini yitirdiğini gösterdi. Bir ülkenin bağımsızlığını kaybetmesi, o ülkenin sahiplerinin toplum bilincini kaybetmemeleri halinde çok büyük bir felâket olmayabilir, çünkü bilinçli bir toplum, kaybettiği bağımsızlığını geri kazanabilir. Ancak, toplum olma, yani bir yerde insan olma bilinci gitmişse, o toplumdan geriye ancak bir insanlık harabesi kalır.

Şu anda Türkiye’ye egemen olan cehalet yönetimi, toplum olma bilincimizde büyük yaralar açmıştır ve açmaya da devam etmektedir. Öncelikle, toplumun bir grup olarak rasyonel düşünme yeteneğini silip süpüren yobazlık ve düşünceye değil, korkuya dayanan cemaat yaşamının

hortlatılması toplumsal dokumuzu derinden yaralamıştır. Buna ilâveten eğitimimizde yaratılan kargaşa ve kalitesizlik, bir toplum olarak bilgi edinme ve değerlendirme yetimizi ortadan kaldırmak üzeredir. Tüm bunları yapanların eleştirilmesine, toplumda gerçeği aramak için oluşturulabilecek bir serbest düşünce ve tartışma ortamının oluşturulmasına imkân verecek basın özgürlüğünün alenen, fütursuzca tehdit edilmesi ve buna toplumdan en ufak bir reaksiyon gelmemesi ortaya konan yıkım projesinin toplumca algılanamamasına ve dolayısıyla bertaraf edilememesine neden olmaktadır.

Bahsettiğim yıkım projesi, bir grup kötü niyetli insanın Türkiye'yi ortadan kaldırma projesi olarak algılanmamalıdır. Kuşkusuz, içimizde bu yıkım projesini yönetenleri dışarıdan destekleyenlerin böyle bir amaçları olabilir ve muhtemelen vardır da. Ancak bu projeyi içimizde (ve başımızda) bulunarak yürüten ve destekleyenlerin yaptıklarının tamamen farkında olduklarını sanmıyorum. Ortaya çıkan ve benim kısaca "proje" diye betimlediğim olgu aslında yalnızca cehalet ve aptallığın ortaya çıkardığı bir süreçtir. Tarih boyunca cehaletin ve aptallığın eline geçen toplumların kaderleri hep bizimki gibi olmuştur. Zira cahil, çevresiyle temasa geçemediği gibi bizzat kendisi hakkındaki bilgileri de değerlendiremez. Aptal ise bu veriler kendisine sunulsa bile bunlarla ne yapacağını düşünemez. Cahil ve aptal her türlü eleştiriden korkar, zira bellediği yolun dışında bir yolun varlığını bilmez, olabileceğini düşünemez ve kendisine gösterilse bile değerlendiremez. Bu durumda yapabileceği tek şey, bugün Türkiye'de olduğu gibi, toplumsal terör, yani korku yaratmaktan ibaret olur. Yaratılan korku ortamını kontrol edebileceğini sanır. Ama korkuyla eğilen başlar, en ufak bir sarsıntıyla tekrar dikilebilir ve bilgi ve düşünce geleneğinden yoksun oldukları için ortaya tam bir kaos çıkarabilir. Bugün Belçika müstemleke yönetiminin çekilmesinden sonra Kongo'da ortaya çıkmış olan durum burada söylediklerimin bilebildiğim en güzel örneğidir. Daha önce de bu satırlarda yazdığım gibi Türkiye Kongolaşmaktadır. Bugün Türkiye'yi yöneten güç, ülkenin tüm dokusunu tahrip etmiştir ve etmeye büyük bir hızla devam etmektedir. Bunun nedeni yönetenlerin bilgisizliğidir, cehaletidir. Türkiye tam bir kalitesizlik pazarı haline

getirilmiştir. Ordu dışında her toplum sektörü sözüm ona demokrasi adına kalitesizlere teslim edilmiştir. Bugüne kadar ellerine fırsat geçmediğini düşünen bu kalitesizler, toplumdan geçmişin intikamını alırcasına her şeyi, ama her şeyi kendilerine yontmaktadırlar.

Ancak tabiat, cahili ve aptalı affetmez. Cahil ve aptalda durmaz. Beğenmedikleri Darwin Kuramı'nın temeli budur. Tabiat beceriksizi eler. Gelen sel felâketi, depremde nasıl elenebileceğimizin küçük bir provasıdır. Tabiat bize korkunç bir afet olarak algıladığımız bu küçük provayla bir ikaz göndermiştir. Ama anlayabilene.

Cahilin Arkadaşı Olur mu?

Uzun zamandır Türklerin niçin birbirlerinden bu kadar nefret ettiklerini düşünür dururum. Bu söylediğim sadece her gün televizyonlarda birbirlerine ağıza alınmayacak sözler söyleyen politikacılar veya aynı şeyi hem televizyonlar önünde hem de gazete sahifelerinde yapan gazeteciler için geçerli değildir: Sözüm ona ülkenin bilgi ve görgü düzeyi en yüksek kişilerini bir araya getirdiği sanılan üniversitelerde durum aynıdır (gerçi Türkiye'de tek bir üniversite bile olmadığı iddiamı tekrar hatırlatmak isterim). Yakın zamana kadar, giden rektörün geleni mahkemeye vermediği (veya tam tersi, gelenin gideni mahkemeye vermediği) birkaç üniversite arasında kendiminkinin olmasıyla iftihar ederdim. Dört rektör önce bu değişti, bizimkiler de çirkef kervanına katıldılar. Öğretim üyeleri sırf birbirlerini mahkemeye vermekle kalsalar iyi; birbirleri hakkında ne ağır sözler söylüyorlar, ne dedikodular dile getiriyorlar duysanız inanamazsınız. Maşallah son zamanlarda yargı dünyamız da buna katıldı.

Türkiye'de hiçbir kurum yoktur ki, mensupları arasında genel bir dostluk, bir yakınlık olsun. Türkiye'de kaç tane uzun ömürlü şirket bilirsiniz? Yoktur. Zira şirketleri oluşturan bireyler, akraba bile olsalar (ve bilhassa akraba iseler) er veya geç birbirlerine düşerler ve altın yumurtasından istifade ettikleri tavuklarını öldürürler.

Bu davranış türü tabiî genel bir aptallık ürünüdür. Bu aptallık ise zekâ eksikliğinden ziyade cehaletin sonucu olarak gelişmiştir. Her şeyden evvel Türkiye insanı tartışmayı bilmez. Fikir ayrılığına düştüğü bir başka kimse ile ortak bir doğru aramak için değil, kendi bildiğinin doğru olduğunu empoze etmek için tartışır. Bilgisi az olduğundan, kendi bildiklerinin kesin doğru olduğunu sanır. Bilginin nasıl üretildiğini bilmediğinden, gözlem ile uyumluluk, bir ifadenin doğru olabilmesi için kendi içinde çelişki içermemesi gerektiği kuralı, bilgi üretiminde varsayımın yeri ve varsayımın mahiyeti, varsayım kontrolünde gözlemin yeri ve gözlemlerdeki hata

kaynakları ve payları, onun anlayabileceği şeyler değildir. 1000 yıldır birileri ona “doğruyu” söylemiş, o da bunu ya baba dayağı korkusu ya cehennem ateşi korkusu ya sultan hiddeti korkusu ya paşa cezası korkusu kabullenmiştir. Sormaya sormaya, bırakın soru üretmeyi, soru sormayı unutmuştur. Sık sık dile getirildiği gibi “icat çıkarma'’ gibi bir deyimi üretecek kadar salaklaşmış bir toplumun üyesidir.

Türkiye insanı ayrıca herhangi bir problemini çözerken, bulduğu çözümün kendisine başka bir yerde zarar verip vermeyeceğini veya yapacağının toplumda bir yara oluşturup oluşturmayacağını düşünemez. Öğrenci kopya çeker, çünkü cahil kalmasının sonuçlarını düşünemez; öğretmen soruya tahammül edemez, zira cehaletinin ortaya çıkmasından veya sınıf disiplinini elden kaçıracağından korkar, ama düşünemez ki, soru sormayan öğrenciden adam değil, olsa olsa teyp makinası olur. Teyp makinalarının yöneteceği toplum ise kendisine ancak sürünebilecek kadar maaş veren, bir türlü kadro bulamayan, ders verdiği dershaneleri bir eğitim yuvasından çok bir hapishaneye benzeten, dünyayı ve kâinatı öğreterek daha rahat ve emin yaşamamızı sağlayan fen bilimleri yerine bizleri kul, köle etmeye plânlanmış hurafe öğreten zırvalıkları ders programına koyan bir toplum olur. Gereksiz yere emniyet şeridine dalmaması için ikaz ettiğiniz şoför ya camı açıp size küfreder veya, fırsatını bulursa, üstünüze yürür, zira benzer bir hatanın günün birinde belki kendisini veya çocuğunu hastaneye yetiştirmek isteyen bir cankurtaranın yolunu bloke ederek ölüme neden olabileceğini düşünemez. Tüm bu nedenlerden ötürü herkes birbirinden nefret eder bu ülkede. Polisin vatandaşına hangi nefretle saldırdığını ve onu katlettiğini televizyonlarda seyretmedik mi? Polisi yönlendiren bir valinin bunu örnek bir gazetecilik yaparak ortaya çıkartan gazeteciye küfür ettiğini ve sonra başbakanın küfür eden valiyi kendisinin “iyi bir arkadaşı” ilân ettiğini görmedik mi?

Sevgili okuyucularım: Cehalet en büyük düşmandır. Ama bu düşman dışarıdan gelmez. Bunu biz kendimiz büyütür, bizi daha çok cahil edecekleri başımıza getirmek için sandıklara, koşarız, zira cehalet rehaveti, rehavet yalancı bir rahatlığı, o da sonunda felâketi getirir. Türkiye insanı

böyle bir felâket yoluna çoktan girmiştir. Korkum bunun sonunun cehennem olacağıdır ki, ilk ateşleri de son on yıldır görünmeye başlamıştır. O ateşe, edinemediğimiz arkadaşlarımızla bir arada itilmekteyiz.

Mantıkî Şüpheye (Reasonable Doubt) Yobazın Bakışı

Mantıkî şüphe, yani akla yatan şüphe, tüm bilimin temelidir. Şüphe etmezseniz bilim insanı olamazsınız. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji* Dergisi kurulduğu günden beri, bu gerçeği okurlarına anlatmaya çalışırken birden bire mantıki şüphe bambaşka bir yerden halkımızın gündemine düşüverdi: Albay Dursun Çiçek olayı. Ortaya çıkan ıslak imzalı belgeyi bazıları hemen tartışılmaz gerçek kabul etmeyi uygun bularak bunu kullanıp başta Sayın Genelkurmay Başkanımız olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına ve hatta ülkemizin bu tek gerçek kurumunun manevi şahsiyetine karşı hücuma geçti.

Şimdi size bir bilim insanın karşısına çıkan “veri” karşısındaki tutumunu meşhur bir örnekle anlatayım: 1912 yılında İngiltere’de Piltdown mıcır ocağında bulunan bir kafatası Charles Dawson’un dikkatini çekmiş o da British Museum (Natural History) jeoloji bölümü başkanı Arthur Smith Woodward’ı alarak ocağa gitmiş ve orada bir kafatası ile bir alt çene kemiği bulmuşlardı. Yapılan incelemeler, kafatasının insana benzediğini, ancak beyin hacminin daha küçük olduğunu, alt çenenin ise çok daha ilkel olduğunu ve maymuna yakın şekliyle sahibinin ilkelliğine işaret ettiğini gösterdi. Bu incelemeleri yapanlar o zaman dünyanın önde gelen paleontologlarındandı.

Bulunan fosiller bilim dünyasının ve hele hele İngiliz bilimcilerinin son derece “işine gelen” buluşlar olmalıydı. Darwin'in görüşleri müthiş bir tasdik buluyor, bilimin gücü bir kez daha kanıtlanıyordu. Ancak Londra cerrahları, bulunan fosillere bakınca tatmin olmadılar, çünkü kafatasım insan kafatasından ayıracak bir işaret bulamadıkları gibi, çenenin insana ait olmadığı kesindi. 1915 yılında Fransız paleontologu Marcellin Boule, alt çene kemiğinin bir maymuna ait olduğunu, bulunan fosilin tek bir canlıdan gelmiş olmasının mümkün olmadığını gösterdi. Her iki tarafın partizanları

karşılıklı veriler yayınladılar, ama sonunda, 1953'te, Charles Dawson'un bir sahtekâr olduğu ortaya çıktı ve Piltdown kafatasının sahte bir fosil olduğu ispatlandı.

Peki bu bilim insanları resmen işlerine yarayacak bir buluntunun üzerine niçin bu kadar gidip sonunda onun bir ahlâksızın işi olduğunu ispat ettiler? Darwin'e bir destek daha, iyi olmaz mıydı?

İşte sevgili okurlarım, bilim insanıyla, uygar insanla, yobaz burada ayrılır: Bilim insanı gerçekten bilmek ister ve bilimin tek kaynağının kendi aklı ve gözlemleri olduğunun farkındadır. Yobaz ise inanmak ister. Onun aklı ve gözleri gerçeğe kapalıdır. Onun derdi inanmaktır. Ama inanmak istediği şey ne kadar zırva olursa olsun fark etmez. Yobaz inanmaya programlıdır. Onun şüphesi, onun "acaba"sı yoktur. Hasan-Ali Yücel'in bir yazısında belirttiği gibi, o "acaba' olmadan demokrat olmak, hatta insan olmak mümkün değildir.

Birkaç günden beri akşam haberlerinde televizyonları seyrediyorum, sabaha karşı yorulunca da bazı tartışma programlarını. Orada görüyorum ki, bizim eski (ve bazı güncel) solcularla, dinci takım arasında bir bilim insanı perspektifinden bakınca hiçbir fark yoktur. Her iki grup da inanmaya programlanmıştır. Ortaya çıkan bir belge onları "inandırmıştır". Çünkü içlerine "asker kötüdür" programı yerleştirilmiştir. Gerçek onları ilgilendirmemektedir. Kendi akıllarındaki çarpık bir demokrasi şeması onların askere, her ne pahasına olursa olsun tu kaka demelerini gerektirmektedir. Ortaya çıkmış olan belgenin mantıkî şüphe uyandıracak bir yanı yok mudur? Bir cinayet araştırmasının ilk adımı "niyet" aramak, yani "bu cinayeti işlemek için kimin ne sebebi olabilir" sorusunu sormak değil midir? Sonra ilk şüpheli hemen suçlu mu ilân edilir? Biraz Agatha Christie okumuş olanlarımız, hatta biraz Komiser Colombo seyretmiş olanlarımız bilir, bazen suçlu hiç beklemediğiniz bir yerden, ama en açık niyetin sahibi olarak çıkıverir. O suçluyu suçlu ilân edecek olan ise mantıkî şüpheye artık yer bırakmayacak delillerin birikmiş olmasıdır.

Türkiye'de körüklenmeye çalışılan ordu düşmanlığını büyük bir kaygıyla

izliyorum ve bir dedektif mantığı ile kendime şu soruyu soruyorum: Türkiye'ye fenalık etmek isteyenlerin ilk yapmaları gereken nedir? Cevap belli. Bu ülkenin tek sağlam kurumunu ortadan kaldırarak ülkenin dağıtılmaya hazır bir yığın haline gelmesini sağlamaktır. O zaman hedef bellidir: Türk Silahlı Kuvvetleri. Bu hedefe yönelik hücumlar son yedi yıldır giderek azan bir şiddet ve kesafete ulaşmıştır. Bunu görmeyip gündelik tekil olaylara takılmak bir bilim insanının değil, ancak bir yobazın davranışı olabilir.

Bilim Neden Yapılır?

Geçen gün Neuchâtel Üniversitesi emekli jeoloji profesörü muhterem dostum Prof. Jean-Paul Schaer, yayımlamayı düşündüğü bir makalesini okuyup eleştirmem için gönderdi. Makale kıtaların kayması teorisinin İsviçre'de nasıl karşılandığının tarihçesi. Kaçınılmaz olarak büyük bir bölümü, 17 dil konuşan, henüz bir doktora öğrencisi iken Alpler'in yapısının ana hatlarını (hem de bugün hâlâ detaylarıyla ayakta duracak bir mükemmellikte) çözen büyük dâhi Emile Argand'a ayrılmış. Argand 1916 yılından itibaren kıtaların kayması teorisinin büyük savunucularından biriydi ve 1922 yılında 13. Uluslararası Jeologlar Kongresi'nde "Asya'nın Tektoniği" başlığı altında verdiği uzun konferans jeolojinin büyük klâsikleri arasına girmiştir. 1916 yılında yayımladığı "Batı Alplerin Yayı Üzerine" adlı makalesi, kırk yıl Alp jeolojinin âdeta kutsal kitabı olarak kullanılmış, o kadar ki, kendisinin 1934 yılında yayımladığı ve 1916'daki teorisinin yanlışlarını anlatan eseri dikkate bile alınmamıştır.

Argand kendi kıymetinin farkında olan bir adamdı. Kendisine Paris'e gelmesi teklif edilince, "Niçin?" diye sormuş. "Paris jeoloji dünyasının merkezi değil mi?" sorusuna da hiç çekinmeden, "Ben Neuchâtel'deyim. Demek ki jeolojinin merkezi Neuchâtel'dir" cevabını vermiştir.

Profesör Schaer 1924'ten sonra Argand'ın, üniversitedeki derslerini vermeye devam etmekle beraber, jeolojiyle ilgisini kestiğini, 1934 yılındaki önemli makalesini bile tehditlere varacak sıkıştırmalar sonunda yazdığını anlatıyor. Argand jeoloji yerine, karşılaştırmalı lengüistik (dilbilim), fizik vb. konulara dalmış. O tarihlerde meslekteki tek yakın dostu Prof. Paul Arbenze yazdığı bir mektubunda öğrenciler hakkında: "Zeki öğrenciler nankör oluyor; nankör olmayanlar ise genellikle aptal" demiştir. Bir öğrencisi anılarında Fransız Jeoloji Cemiyeti'nin bir toplantısına davet edilen Argand'ın, Paris'te hani neredeyse devlet töreni ile karşılanmayı beklediği için bir otel odası bile ayırtmadığını, sonunda öğrencisinin odasını

paylaşmak zorunda kaldığını yazıyor.

Bu büyük dâhi nasıl olup da realiteden bu kadar kopabilmiş, sonunda da kendisine büyük şöhret kazandıran jeolojiye âdeta sırtını dönmüştür? Argand jeolojiyi bıktığı için mi bıraktı, dünyanın kendisini anlamadığına kanaat getirdiği için mi bıraktı, yoksa tüm dünyada kendi geliştirdiği kavramların kendisine atıf yapılmadan kullanılması mı canını sıktı? Acaba Argand jeolojinin tüm sorunlarını hallettiğini mi sanmaktaydı? Yolun sonuna geldiğini mi sanıyordu?

Argand'ın yaşamını yazanlar, onun ömrünün son on yılı içinde iyice kendi dar çevresine kapandığını, meselâ bir felsefe öğrencisiyle kurduğu arkadaşlığı, jeoloji öğrencileriyle hiçbir zaman kuramadığını anlatırlar. Acaba Argand, jeologlardan bir şeyler mi bekliyordu? Alkış, saygı, hatta bir nevi tapınma mı? Kavramlarının çok yaygın olarak kullanılmasına rağmen, kıtaların kayması tezi benimsenmemişti. Argand bunu jeologların aptallığına mı yormuş ve o yüzden mi onlarla ilişkiyi kesmeye karar vermişti?

Argand'ı bilenler, muazzam bir şov merakı olduğunu söylerler. Üstün nitelikleri de zaten şov yapmaya imkân veriyordu. Büyük resim yeteneği, jeolojik yayınlarını âdeta birer sanat eseri olan şekillerle süslemesini ve o yayınların belki normalden daha da ikna edici olmalarını sağlamıştı.

Jeolojinin diğer büyük dâhisi, Argand'ın kendisine jeolojide kılavuz seçtiği Eduard Suess ise onun tam tersine son derece mütevazı, şovdan hep kaçan, başkalarının onay ve alkışını asla beklemeyen bir insandı. Suess öğrencilerinden de öğrenmelerinden ve bağımsız birer araştırıcı olmalarından başka hiçbir şey beklemiyor, kendisine karşı gelenleri takdirle karşılayarak onları bağımsız düşünmeye teşvik ediyordu. Suess ömrünün sonuna kadar hep jeoloji yaptı; jeolojinin yanında diğer entelektüel meraklarını da izledi, o alanlarda da yayın yaptı, ama hiçbir şeyden bıkmadı.

Acaba bu fark, Argand'ın jeolojiden sırf bilimsel tatminin ötesinde bir şeyler de bekliyor olmasından, Suess'ün ise böyle bir beklentisi

olmamasından mı kaynaklanmıştır? Argand, geriye aslında yalnızca üç büyük eserle taçlanan bir abide bıraktı. Suess ise yüzlerce kıymetli eser bıraktı. Yazdığı *Arzın Çehresi* adlı dört ciltlik eser, jeolojiye bugün bile ışık tutan bir şaheserdir. Argand'ın katkısı dolayısıyla daha mı azdır? Bunu söylemek mümkün değildir. Ancak Suess'ün yaptığı işten, Argand'a nazaran daha çok tatmin olduğu muhakkaktır. Acaba Argand'ın parçalanmış bir ailenin tek çocuğu olması ve hiç evlenmemesi, Suess'ün ise sağlam bir aile yapısından gelmesi ve yine sağlam bir aile kurmuş olması mıdır neden. Kim bilir?

Yine Bilim Yapmanın Üzerine

30 Aralık'ta Boğaziçi Üniversitesi'ndeki Evrim Konferansı'nın ikinci Kısmı'nı verdim. Konferans sonrasındaki tartışmada, bir doğa bilimci olarak, yaptığım işin yaşamıma bir anlam verdiğini sandığımı, bunun dışında meselâ politika gibi şeylerle uğraşanların yaşamlarını boş geçirdiklerine inandığım için onlara acıyarak baktığımı söyledim ve şu örneği verdim: "Milet şehir konseyinden kaç kişinin adını biliyoruz? Ama aynı şehrin vatandaşları olan Tales'i, Anaksimandros'u, Anaksimenes'i... hemen her tahsilli insan tanıyor." Tartışmaya katılanlardan biri, benim bu sözlerimle kendi yaptığım işin reklamını yaptığımı, amacımın bilim yapmaya karşımdakileri ikna etmeye çalışmak olduğunu iddia etti. Ben de bunun doğru olmadığını, kimin ne yaptığının umurumda olmayacağını, kendimin bilim yapmasının da tek nedeninin keyif almaktan ibaret olduğunu söyledim. Bu sözlerim samimiyetsiz bulundu.

Otomobilde eve dönerken bu muhavereyi düşündüm: Ben niçin bilim yapıyorum? Başkalarının bilim yapması gerçekten umurumda mı, değil mi? Önce ikinci soruyu tarttım: Aslında ben başkalarının bilim yapmasını istiyorum, çünkü onların buluşlarından, düşüncelerinden yararlanmak arzusundayım. Ne kadar çok insan bilim yaparsa, bilim o kadar hızlı ilerleme kaydedecektir, dolayısıyla ben de o kadar hızlı bildiklerimi arttırabileceğim. Burada, kimin bilim yaptığı umurumda değil düşüncesini aslında şöyle ifade etmeliydim: Kimin bilim yaptığı, yapanlar açısından beni ilgilendirmiyor, ama onların yaptıklarının bana olan etkileri açısından ilgilendiriyor. Onların yapacakları bilim benim bilgi ve/veya anlayışımı zenginleştirebileceği için, ben aslında başkalarının bilim yapmasını istiyorum.

Ben niçin bilim yapıyorum sorusunu evde de Oya ile birkaç kere tartışmıştık. Oya'nın sorusu şuydu: Hiçbir inancı olmayan bir insan olarak, nasıl olsa ölüp karbonlaşacağıma göre, niçin bu kadar zahmete

katlanıyorum? Tüm bilgilerim öldüğüm zaman artık bir işime yaramayacağına göre, bu didişmenin sebebi nedir? Veya ben kendi yaptığımı niçin başkalarının yaptığından üstün görüyorum. Bu soruya ben kendi açımdan nasıl cevap verebilirim (yani, yaptığımın insanlığa olan genel faydasını cevabıma katmadan). Boğaziçi Üniversitesindeki öğrenci tarafından bana yöneltilen soru da temelde Oya'nın bu sorularına indirgenebilir.

Bu soruya cevap verebilmek için önce şu sorulmalı: Bilim yalnızca "bana" ne vermektedir? Keyif, mutluluk, saygınlık bilimin bana verdikleri arasında sayılabilir. Keyif ve mutluluk dersem arkasından şu sorulabilir: Anladık da bilim yapmak niçin sana keyif veriyor? Bana saygınlık verdiğini iddia edersem, onu "yani bilim senin yaşamını kolaylaştıran bir araç görevi olduğu için mi onu yapıyorsun'' sorusu izleyebilir. Yani bilimin değeri yalnızca yaptığı araç işlevinde midir?

Ben bilime ilkokul sıralarında tutuldum O zaman dinozorları bilmenin herhangi biri faydası var mıydı bilemezdim. Bana vereceği saygınlığa gelince: Tam tersi! Çevremdekiler, bu çocuk ne kadar fasa fiso işlerle uğraşıyor, diye bakıyorlardı. Hatta Melih (Sipahioğlu) Dayım, *Hürriyet Gazetesi*'ne verdiği bir demeçte, beni jeolojiden vazgeçirmeye çalıştığını, ama şimdi yanıldığını gördüğünü açık açık söylemişti. Peki buna rağmen beni jeolojiyle uğraşmaya iten neydi? Hatırladığım tek şey meraktır. Meselâ eskiden Tetis Denizi'nin içinde olan Türkiye arazisinin nasıl karalaştığını çok merak ediyordum. Kitaplarımda yandan sıkışıp yükseldiği yazıyordu deniz diplerinin. Peki, yandan sıkışmanın nedeni neydi? Şimdi düşünüyorum da, jeoloji tutkumda galiba biraz estetik bileşeni de vardı. Dağların içyapılarını oluşturan kıvrımlar falan gibi yapı öğeleri, bana bir sanat eserinin verdiği estetik tatmini veriyordu.

Zaman geçip bilgim arttıkça, tüm kâinatın tarihi beni ilgilendirmeye başladı ve mineralleri oluşturan elementlerin tarihinden ve diğer yıldızların bileşimlerini incelemeye yarayan tayf gözlemlerinden tüm kâinatın geçmişi hakkında pek çok şey öğrenmiş olduğumuzu anladım. Bunlar elle tutulur

somut bilgilerdi. Çalışma odamda oturup tüm kâinatın nasıl oluştuğunu düşünebilmek ve bu konuda somut bilgilere ulaşabilmek veya bir dağ tepesinde birkaç taşa bakıp o dağın geçmişindeki olayları okuyabilmek bana inanılmaz bir tatmin hissi veriyordu (hâlâ da veriyor). Oturduğum yerde, doğa olaylarını kafamda yaratabiliyorum. Kafamda yarattıklarımı sonra gidip kontrol edebiliyorum. Yani içine elli-altmış santimetre boyunda bir memeli yavrusu olarak geldiğim şu âlemle konuşmayı öğrendiğimi görüyorum. Bu beni âlemin sıradan bir parçası olmaktan çıkarıp, onun sohbet ortağı yapıyor ve hissediyorum ki, gerçekten Pascal'in dediği gibi, tabiat benim beynimde kendini düşünüyor. Yaşam eğlenceli ve çok anlamlı hale geliyor. Bu da sanırım bana sıra sıra koltuklarda oturup birbirleriyle tartışıyoruz sanırken, hakaret eden ve aklı başında insanlar arasında tüm saygınlıklarını yitiren adamlara zavallı diye bakma hakkını veriyor.

Yaratıcılık mı, Problem Teşhis Etmek mi!7

Geçenlerde Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde yapılan bir Deneysel Cerrahi Tıp Kongresi düzenleyicilerinden muhterem dostum Prof. Dr. Semih Baskan kongre çerçevesinde bilim ve yaratıcılık konusunda bir konferans vermemi rica etmişti. Bu konuda söylenecek yeni ne var diye düşünürken, aklıma birden sorunun yaratıcılıktan ziyade problem teşhisinde olduğu geldi. Çünkü her insan az veya çok yaratıcıdır. Örneğin, Türkiye'de hiç kimse yaratıcılığın eksik olduğunu iddia edemez: Dolmuş kavramını icat etmiş, yasaların dışında yaşayabilmek için herhalde dünyada ender görülen bir yöntemler koleksiyonu oluşturmuş bizimki gibi bir halk az bulunur. Öteye gitmeye lüzum yok: Bir Karagöz'ün, bir orta oyunun kültürel zenginliğinin yanında, anında türetilen mizah zenginliğini düşününüz. Ancak aynı halk, ülkesini tam bir bilimsel çöle çevirmiştir. Cumhuriyete kadar bugünkü Türkiye toprakları içinde yaşayan insanların, insan bilgisine kalıcı katkıları kocaman bir sıfırdır. Yani, Osmanlı İmparatorluğunun tüm izleri tarihten tamamen silinse, bilim dünyasının en ufak bir kaybı olmaz. Halbuki aynı halk Cumhuriyetten sonra, bir Hulûsi Behçet'in, bir Cahit Arf'ın, bir Ekrem Akurgal'ın, bir İhsan Ketin'in, bir Sedat Alp'ın ve daha nicelerinin şahıslarında bilime pek önemli katkılar yapmış, ayrıca yukarıda bahsettiğim, ne yazık ki her zaman iftihar vesilesi olamayacak yaratıcılık örnekleri de vermiştir.

Türk halkının uygarlaşma yönündeki sorunlarını çözemediği de gün gibi aşikârdır. Bunun nedenini hep yaratıcılığımızın köreltilmekte olduğuna bağlayıp durmuşuzdur. Ben de Semih Hocanın ricası gelene kadar aynı şekilde düşünüyordum. Ancak Semih Bey bu nazik davetiyle beni yaratıcılığımız konusunda bir kez daha düşünmeye zorlayınca, sorunun yaratıcılığımızın eksik olmadığında, tam tersine bayağı da yaratıcı bir toplum olmamıza rağmen, bazı problemlerimizi çözemediğimizde yattığını gördüm. Çünkü problem tanıyamıyoruz. Sık tekrarlanan bir lâftır:

Problemin çözümünün yarısı problemi görmekte yatar. Biz işte bu problemi görme, yani teşhis etme kısmında çuvallıyoruz.

Problem görmenin iki bileşeni vardır: 1) Eleştirel bir tavır sahibi olmak. Yani her duyduğundan, her gördüğünden kuşkulanmak. 2) Etrafımızda olup bitenler veya ilgilendiğimiz konular hakkında bilgi sahibi olmak. İşte biz bu her iki konuda da çuvalladığımız için, problem teşhisi yapamıyoruz. Tabii problemi görmeyince ortada yaratıcı çözüm bulmak için de neden kalmıyor.

Her şeyden önce “inanmaya'' programlı bir toplumuz. Annemize babamıza inanırız, öğretmenimize inanırız, devlet büyüklerimize inanırız, din kitaplarına inanırız… inanırız da inanırız. Bu inançlarımızın bazıları çok derin ve köklüdür. Meselâ anneye inanmak, doğal seçmenin ortaya çıkardığı kalıtımsal bir özelliktir: Yavrunun hayatta kalmasını sağlar. Babaya inanç, ta avcı olduğumuz kaba taş devrinden bize miras kalan bir özelliğimizdir. Onun da hayatta kalmamıza katkısı vardır. Dine inanç, ilkel toplumların sosyal çimentolarından biridir. Çevresinde toplanılan bir düzen yaratır. İnanmak rahatlık verir.

Ama aynı zamanda da rehavet verir. Problemi olmadığına veya problemlerini kendi çözemeyeceğine inanan bir adamın rahatlığını bir düşününüz. Halbuki her şeyin kuşkulu olduğunu düşünen bir insan rahat yüzü görmez. Gelgelelim araştırıcılar da işte bu “rahatsız” insanlar arasından çıkar.

Fazla rahata eren kişi, bilgiye de ihtiyaç duymadığı hasebine kapılır. Halbuki kuşkulu kişi, her fırsatta bilgisini kontrol etmek ister. Onun için her şey bir sorundur. Kimseye inanmaz, söylenilenleri problem addedip doğruluklarını kontrol etmeye gayret eder. Tabiata bile kuşkuyla bakar: Acaba şu sudan içersem ne olurum? Bana bir zararı olur mu? Veya faydası olur mu? Bunu nasıl öğrenebilirim? Öğrendiğimden nasıl emin olabilirim? Yürümeye mecbur muyum? Şu at benden hızlı gidiyor, acaba ona binmeyi mi denesem? Sırtı ayaklarımı ve kuyruk sokumumu acıtabilir. Orada nasıl rahat oturabilirim? Tüm bu ve benzeri sorular şimdiki durumundan memnun olmayan, onu iyileştirmeyi amaçlayan insanların sorulandır. Bir

lokma ekmek ve bir hırka ile kanaat eden insan yaratıcı olamaz. Bu felsefeyi öven hiçbir düşünce yaratıcı bir toplum ortaya çıkaramaz. Okullarında itaat ve kanaat öğreten toplumlar başkalarına itaate ve kendilerine verilenle kanaate mecbur olurlar. Önce bu bakış açımızı değiştirmeyi, problemi görmeyi ve rahatsız yaşamayı öğrenmeliyiz. O zaman yaratıcı olmadığımızı sandığımız yerlerde de ne kadar yaratıcı olduğumuzu göreceğiz.

Bilimsel Düşünme Özürlü Halkım Talihsiz Esirleri?

Sevgili okuyucularım: Aşağıdaki yazımı yüksek tirajı nedeniyle gönderdiğim bir gazete basmadı. (Şaşırdınız mı? Başlığa bir defa daha bakın.) Ben de önce konusu tamamen bu köşenin konusu içinde değildir diye düşündüğüm yazımı tekrar okuyunca bal gibi bilim ve toplum ilişkileri içinde olduğunu gördüm. Onun için burada bilgilerinize sunmayı uygun gördüm:

Çok yakından tanıdığım general, amiral ve subayların yargılandığı ve tamamen haksız yere –sadece herhangi bir güvenilir delil olmadan değil– savcı iddialarının tam tersine kesin deliller gösterilmesine rağmen mahkûm edildiği, Balyoz Davası'nın oturumlarına vaktim yettikçe gittim. Kaçırdıklarımın detaylarını kendilerini hapishanelerde ziyaret ettiğim komutan ve arkadaşlarımdan, onların aile mensuplarından, eşimden ve nihayet avukatlarından öğrenmeye çalıştım. Tüm bunlardan edindiğim intiba, Balyozun, iktidar partisinin önde gelen isimlerinden birinin de telâffuz ettiği gibi, bir kumpas, yani bir tuzak olduğudur. Bu çıkarım, pek çoğunu yakından tanıdığım sanık (ve şimdi hüküm giymiş) komutan ve arkadaşlarım hakkında kendilerine iftiralar atılmadan önce bildiklerimle de tam bir uyum içerisindedir. Hiç kuşkusuz burada esas tuzağa düşürülen milletimiz olmuştur.

Ancak bu gibi durumlarda kişilerce "edinilen intiba'' hukukçuya yetmeyebilir. Hiçbir hukukçunun itiraz edemeyeceği tek bir ispatla yetineyim: İddianın okunduğunu ve yapılan savunmanın iddiayı hiçbir kuşkuya mahal vermeyecek bir şekilde çürüttüğünü gözlerimle gördüm (bu intibaın ötesinde, ispattır). Buna rağmen sanık tutuklandı (Hv. Plt. Tuğg. Beyazıt Karataş'ın durumu)! Benzer hukuk ihlâllerini oraya giden tanıdıklarım ve üstelik pek çok saygın hukukçumuz, aklı ve vicdanı yerinde gazetecimiz gazete ve televizyonlarda detaylı bir şekilde dile getirdi. Son

TÜBİTAK raporu; tarafsız olacağına en çok güvenilebilecek bilirkişilere ısrarla gönderilmeyen sözde deliller ve bunlar hakkında yurt dışındaki bilimsel kaynaklardan duyulanlar, Sayın Ana Muhalefet Partisi'nin Başkanı'nın da ifade ettiği gibi, Balyoz Davası'nın tutulacak bir yanının kalmadığını, sanırım kesin bir surette ispat etmiştir. Yapılan halk yoklamaları halkımızın büyük ekseriyetinin bu fikirde olduğunu göstermektedir.

Buradan, bu davadan hüküm giymiş olan ordu mensuplarımızın alınlarının akıyla çıkmalarını beklemek, sanırım aşırı bir iyimserlik olmamalıdır. Bu kişilere itibar ve görevleri, resmî bir af dileme eşliğinde iade edilmedikçe kendilerine verilecek hiçbir maddî tazminat yaratılmış olan yıkımı tamir edemez. Bunları yapmak bilhassa ordunun genç nesillerinin geleceği ve milletimizin kendine itimadı ve saygısı için yaşamsal öneme sahiptir.

Ancak beni bir vatandaş olarak yakından hem de çok yakından ilgilendiren, bu hukuk yıkımına izin verenlerden sorulması gereken detaylı hesaptır. Bu hesap sorma işlemi, olayın ardındaki tüm gerçeklerin en çıplak şekilde ortaya serilmesi için muhakkak gereklidir ve bu gerçekler ortaya serilmeden kimsenin bu ülkede kendini emniyette hissedemeyeceği kesindir. Hukukçuların, başta Balyoz Davası'nda etkin faaliyetleri gazete ve televizyonlarda görülen ve sayısız yoruma neden olan bakan ve müsteşardan başlayarak, kendi saflarını tertemiz bir hale getirdiklerine halkı ikna etmeleri artık millî bir hayat-memat meselesi olmuştur. Ancak, elbette bu iş sadece hukukçulara münhasır değildir. Kolluk kuvvetlerimizin, gazetecilerin ve televizyoncuların da kendi mensuplarının Balyoz sürecinde oynadıkları rolleri iyice gözden geçirerek ulaştıkları sonuçları halka duyurmaları şarttır.

Ancak o zaman polislerin halktan saygı istemeye, gazetecilerin hür gazetecilik yapma haklarını aramaya yüzleri olur.

Tüm bu yazdıklarımdan sonra size daha önce burada dile getirdiğim kanaatimi söyleyeyim: Yoklamalarda ekseriyeti Balyoz'un bir kumpas olduğu ifadesine katılan halkımız, dönüp o kumpasın kurulmasında ilk

elden yardımcı olduğunu (yanıltıldık diyerek!) ifade eden hükümetimize yine %45 gibi bir oy verecek, iftirayla hayatı karartılanların işkencesine seyirci kalmaya devam edecektir. Hiç suçsuz yere 5-6 sene hapsedildiğinizi, onurunuzun, yaşamınızın idealinin elinizden alındığını, hatta sağlığınızı kaybettiğinizi, ailenizin, çoluğunuzun-çocuğunuzun yaşam hevesinin eritildiğini düşünün. Eğer tahminim haklı çıkarsa, halkımızın sebep-sonuç ilişkisini kurmaktan aciz olduğu belgelenmiş olacaktır. Böyle bir toplumda, bilimi falan boş verdim, ne demokrasi ne de en ilkelinden bile olsa medeniyet yaşayabilir. Bkz. Afganistan!

Not: Aynı durumdaki Ergenekon’dan burada bahsetmememin nedeni, Balyoz’u çok daha yakından bilmemdir.

Bilim ve Toplum Üzerine

Sayın Tayyip Erdoğan Bey'in antropoloji araştırmaları hakkında söyledikleri ve bazı gazetecilerin antropolojik bilgilerin geçmişte ırkçılığı desteklemek için kullanıldığı yönündeki yazıları, beni bu hafta bilim-toplum ilişkileri üzerine tekrar bazı şeyler söylemeye yöneltti. Tekrar diyorum, zira aşağıda söylediklerimi, ben geçmişteki bazı yazılarımda da dile getirmiştim. Ama, görülüyor ki tekrarlarında fayda olabilir:

Öncelikle bilim toplumun faydasını veya zararını gözetmeksizin, sadece ve sadece bilgi edinmek için yapılan bir iştir. Hiç kuşkusuz Einstein ışığın hızının, evrende bir sabit olup olmadığını araştırırken, bunun toplum için faydalı mı yoksa zararlı mı olacağı aklının ucundan bile geçmemiştir. Onun amacı, evrenin davranışını anlamaktı. Ben de Altaidler denilen dağ sisteminin içinde kıta kabuğunun nasıl oluştuğunu incelerken bunun muhtemel faydalarını düşünmedim. Bilimin sonuçlarından toplum için fayda (veya zarar) üretmek, bilimin uygulayıcılarının işidir. Onun için muhtelif eğitim düzeylerinde bilimin esaslarını anlatan coğrafya (meteoroloji ve klimatoloji gibi bilimlerin bilgileri ortaöğretimde coğrafya öğretimi çerçevesinde verilir), fizik, kimya, biyoloji, jeoloji (ortaöğretimde fiziksel antropoloji, paleontoloji gibi bilimlerin bazı temel bilgileri hem biyoloji hem de jeoloji eğitiminin konuları içerisindedir), astronomi gibi dersler görür öğrenci. Amaç onu bu konularda uzman yapmak değildir, ama bu konularda ortaya çıkarılmış olan bilgilerin çevresine, toplumuna nasıl faydalı veya nasıl zararlı olabileceğini anlamasına yardımcı olmaktır. Bazı öğrenciler, gönüllerini bu konulardan birine kaptırır veya temel bilimlerde ya da temel mühendislik konularından birinde yükseköğrenimlerini sürdürürler. Bunlar arasından bazıları bilim insanı olurlar. İşte bu bazıları insanlığı ileri götüren küçücük bir zümredir. Bu insanlar sadece ve sadece kendi merakları için bilim yaparak bilinmeyenin peşinden koşarlar. Onların bulguları, bazen bir mühendisin ya da toplum bilimcinin gözüne ilişir ve

ona toplumun yararına veya zararına yeni fikirler ilham eder. Bu fikirlerin toplum çapında uygulanması veya yasaklanması ise toplumun seçtiği yöneticiler vasıtasıyla aldığı kararlarla belirlenir.

Bu nedenle toplumu yöneten kişilerin, meslekleri ne olursa olsun, temel bilimler hakkında kaliteli bir ortaöğretim düzeyinde bilgilerinin olması şarttır. Bir zamanlar Türkiye'de böyle bir eğitim almak mümkündü. Sanırım benim neslim, bu tür bir eğitim alması mümkün olan son nesildi. Ondan sonra Türk ilk ve ortaöğretimi tepetaklak oldu. Bunun ilk nedeni, öğretmenlik mesleğinin özenilecek bir meslek olmaktan çıkarılmasıydı. Burada en büyük sorumluluk ve dolayısıyla suç, öğretmenleri ihmal eden politikacılarındır. Fabrika yapmak isteyen politikacı, en önemli fabrika olan insan fabrikalarını, yani okulları unuttu. En önemli öğretmen türü olan ilkokul öğretmenleri ve onlardan sonraki en önemli öğretmenler olan ortaöğretim öğretmenleri tamamen ihmal edildi ve öğretmen iş dilenen bir zavallı haline düşürüldü. Bu suç, yalnız Türkiye çapında değil insanlık çapında affı mümkün olmayan bir suçtur ve Hasan-Ali Yücel'den sonraki tüm eğitim yöneticilerimiz bu suçun ortaklarıdır. Gelecek, kendilerine topluca lânet edecektir.

İlk ve ortaöğretimin tepetaklak olmasının ikinci nedeni üniversitelerdir. Üniversite hocalığını, aylıklı aylaklık olarak algılayan öğretim üyelerimiz, politikacılarımızla işbirliği halinde Türk yükseköğretimini bitirmişlerdir. Sanırım bu olay bilhassa 1958 devalüasyonundan sonra çok hızlandı. Bugün artık Türkiye'de üniversiteye gitmek tamamen bir vakit kaybı haline gelmiş, hele yönetimiyle beraber, Türk üniversiteleri Osmanlı medreselerinin acıklı durumlarına düşmüşlerdir. Büyük bir kalitesiz güruh içinde bulunan birkaç pırlantaya tesadüf eden öğrenci şanslı olmakta, o pırlantalar, onları hem çevredeki pislikten koruyarak hem de onlara kendi parlaklıklarından vererek, onları yurt dışında kaliteli bir yüksek lisans veya doktoraya hazırlamakta ve akıllı olan öğrenci de bu fırsatı kullanıp derhal kapağı uygar bir ülkeye atmaktadır. Benim bu şekilde kurtulan öğrencilerim arasında Türkiye'ye geri gelen olmadı. Ben de zaten kendilerine gelmemelerini, geldikleri takdirde (benim gibi özel imkânları yoksa) ziyan

olmalarının kaçınılmaz olduğunu söylüyorum. Ben kendimi bir insan fabrikası olarak görüyorum. Bu fabrikanın ürünlerini de o ürünün kalitesini takdir eden kullanır.

Bilimin ülkemizdeki çöküşünün en önemli sebebi ise tamamen bilgisiz politikacılardır ki, bunun en güzel örneği Tayyip Bey'dir. Bilimden en küçük bir haberi olmayan bu zat, bugün antropolojiyi ırkçılık, yarın Darwinizmi komünistlik, öbür gün fiziği ve kimyayı toplu katliam aracı olarak takdim edebilir. Akademimizi yok eden bu kafanın üniversitelerimizi götüreceği yer ise Osmanlı medresesinin miskinliğidir.

Irkçılık Üzerine

Son günlerin yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada moda olan sözlerinden biri "ırkçılık" terimidir. Önüne gelen bu terimi kullanıyor ve kullananların, benim kabaca tespit edebildiğim %99'undan fazlası ise bu kelimenin neyi ifade ettiğinden bihaber! Filistinliye karşı İsrail'i savunanlara hemen "ırkçı" damgası yapıştırılıyor (en son BBC'de bir programda sözüm ona saygın gazeteciler arasında yapılan bir tartışmada bu oldu). Halbuki İsrailli Yahudi de, Filistinli Arap da Sâmi ırkından gelirler. Yani aynı ırkın mensubudurlar. Birbirlerine olan nefretin sebebi dinleridir. Türkiye'de Kürtlere, Almanya'da ise Türklere sıkı mı en küçük bir eleştiri yöneltesiniz. Hemen "ırkçı" oluverirsiniz. Halbuki Anadolu'da yaşayan ve kendisine Türk diyen insanların hemen %90'ı aynı Kürtler gibi denilen beyaz ırk mensubudur ve Orta Asya'daki Altay Irkının Türkleri ile ilgileri yoktur. Almanya için de durum aynıdır. Oranın da ekseriyeti denilen ırka mensuptur. Buralarda da ayrılık yaratan dil ve dindir.

Irk biyolojik tanımı olan bir kavramdır ve türün altındaki fenotipik grupları betimlemek için icat edilmiştir. 1911 yılında Wilhelm Johannsen tarafından ortaya atılan fenotip kavramı, bir canlının, gözlenebilir özelliklerini ifade eden bir kavramdır. Fenotip, genetik nedenlerle olabileceği gibi çevresel nedenlerle de gelişebilir ve çevresel nedenlerle gelişen bazı özelliklerin mutasyon sonucu kalıtımsal hale gelmesiyle de bunlar genetik olur. Günümüzde dahi bazı Lamarkist denilen düşünceler bu konularla uğraşmaktadır. Nasıl *Bos taurns* dediğimiz sığır türünün alt grupları, yani ırkları varsa ve ırk ıslahı zirai bir terim olarak kullanılmaktaysa, *Canis familiaris* türü köpeğin de çeşitli ırkları mevcuttur. Bu ırkların pek çoğu yetiştiriciler tarafından üretilmiş ırklardır ve bazıları arasında verimli üreme genetik olarak mümkünse de boy farkları artık bazı türler arasında verimli üremeyi pratik olarak imkânsız hale getirmiştir. Bunlar geleceğin tür adaylarıdır. İnsanlar arasında, buzul çağlarından itibaren Homo

neanderthalensis, Homo floresiensis ve *Homo sapiens* olarak üç temel tür mevcuttu. Bunlardan *Homo neanderthalensis* Afrika'yı çok daha erken bir tarihte terk ederek Avrupa'ya yerleşmiş ve oradaki coğrafi yalıtım burada yeni bir insan türünün ortaya çıkmasına neden olmuştu. *Homo floresiensis'in* tarihi ve tüm özellikleri ise ele geçen fosil malzemesinin azlığından ötürü henüz çok iyi bilinmemektedir (yedi bireyin iskelet parçaları ve tek bir kafatası). Bugün de insanlar arasında siyah ırk, beyaz ırk, sarı ırk gibi karakterleri çok belirgin ırklar mevcuttur. Bunlar, coğrafi izolasyonlarına, yani yalıtılmışlıklarına, devam edebilselerdi hiç kuşkusuz aynı *Homo neanderthalensis, Homo floresiensis* ve *Homo sapiens* gibi yeni insan türlerine dönüşeceklerdi. Ancak insanın geliştirdiği yer değiştirme imkânları ve coğrafi engelleri olarak ortadan kaldırarak eskiden birbirinden yalıtılmış mekânlarda gelişen bu ırkların günümüzde tekrar tekdüzeleşmelerine sebep olmuştur.

Irk teriminin tarihi bahsettiğim karışıklıklara neden olmaktadır. Bahis konusu karışıklığı yapanlar ise bu terimi doğa bilimleri dışında kullananlardır. Bu kullanım 18.Yüzyıl'da müstemlekeciliğin yaygınlaşmasıyla istimlâk edilen alanlardaki yerli halkı, müstemlekecilerin ayrı bir ırk olarak tanımlamasıyla başlamış ve nihayet neredeyse her millet (ulus, budun vs) ayrı bir ırk olarak betimlenmeye başlamıştır. Bu bilimsel olarak anlamsızın da ötesi bir zırvalıktır.

Bu nedenlerle meselâ, Türkiye içinde bir ırkçılıktan bahsetmek mümkün değildir. Burada bir Türk milliyetçiliği, bir Kürt milliyetçiliği olabilir ve bu ayırımın temelinde de yalnızca dil vardır. Dil de aynı ırk gibi, belirli coğrafi engellerle birbirlerinden ayrılan insan gruplarının geliştirdikleri bir haberleşme aracından ibarettir (ancak dil ırktan çok daha hızlı gelişir; ırk yüzbinlerce yılda gelişirken, dil birkaç on yılda gelişebilir). 30 dil konuşabilen meşhur İtalyan-Amerikalı dilbilimci Mario Andrew Pei (1901-1978) 1949'da yazdığı The *Story of Languaıge* adlı satış rekorları kıran eserinde, ABD içerisinde Doğu ve Batı sahilleri arasındaki haberleşmenin tamamen kesilebilmesi mümkün olsa, on yıl sonra her iki sahilde yaşayan insanların dilleri arasında karşılıklı anlaşmaya engel olabilecek önemli

ayrılıklarının kaçınılmaz olarak gelişeceğini belirtmiştir.

Bu nedenlerle, ırkçılıktan bahseden politikacılara gülüyorum (hele bir tanesi, hatırlarsınız, antropoloji bilimini ırkçılık sanmıştı!). Bu durum çağımızın en büyük hastalığıdır ve maalesef popüler demokrasinin bir ürünüdür. Bu hastalıktan kurtuluşun yolunu ise ne yazık ki göremiyorum, zira cahil, demokratik yöntemlerle kendisinden daha cahil olanları sürekli iktidara taşımaktadır. Bunun Orta Çağ'dan sonra insanlık tarihinin en kara çağı olan 20.Yüzyıl'daki bilançosu korkunç olup, hemen hemen 100 milyon insanın hayatına mal olmuş, hesabı bile mümkün olmayan kültürel varlığın kaybını intaç etmiştir. "Kahrolsun ırkçılık" ve/veya "yaşasın demokrasi" diye nara atanları duydukça bunları unutmayınız.

Gerçeği Aramak: Bilimde İnsanlığın Buluştuğu Yer

13 Ocak 1898'de Fransız *L'Aurore {Şafak)* gazetesi, büyük Fransız yazarı Émile Zola'nın "J'accuse" (=itham ediyorum) başlıklı bir mektubunu yayımlamıştı. Mektup Fransız Cumhurbaşkanı Felix Faure'a hitaben kaleme alınmıştı ve Musevî Fransız Kurmay Subayı Alfred Dreyfus'un (1859-1935) haksız yere casusluk suçuyla itham edilerek müebbet hapse mahkûm edilmesini eleştiriyordu. Dreyfus, 5 Ocak 1895'te Almanlara ordu sırlarını vermekle itham edilmiş, tüm rütbeleri sökülmüş ve Fransız Guyana'sında ömür boyu sürgüne gönderilmişti. Ağustos 1896'da Yarbay Marie Georges Picquart (1854-1914) üstlerine Dreyfus'un suçsuz olduğu ve casusluğu Binbaşı Ferdinand Walsin Esterhazy'nin yapmış olduğu konusunda bilgi edindiğini bildirdi. Dreyfus'u mahkûm edenler bu durumdan hoşlanmadılar ve Picquart, Güney Tunus'a tayin edilerek susturuldu.

Ancak gerçek durumu ortaya koyan haberler basına sızmaya başlamıştı. Sızan bu bilgileri gözden geçiren Zola, Dreyfus'un suçsuz olduğuna ve bir komploya kurban gitmiş olduğuna karar verince meşhur mektubunu yayımladı. Zola, incelemenin doğru dürüst yapılması halinde tüm suçun Dreyns'un üzerine yıkıldığını ve bunu yapanın Binbaşı du Paty de Clam olduğunun görülmüş olacağını vurguladı. Zola, Dreyfus'u sorgulayan ve mahkûm edenlerin elinde, onun suçsuzluğunu kesin olarak gösterecek deliller olduğu halde bunu sakladıklarını öne sürdü. Büyük yazar mektubunda hukuk literatürüne geçen şu sözleri söylüyordu:

"Bunlar, Sayın Başkan, adaleti yanıltan bu operasyonun nasıl yapıldığını gösteren gerçeklerdir. Dreyfus'un karakteri, zenginliği, cürüm işlemesi için ortada bir nedenin olmaması ve sürekli olarak kendisinin suçsuzluğunu haykırması, Binbaşı du Paty de Clam'ın sansasyonel hayâl gücünün, onun çevresindeki dindar halkanın ve zamanımızın hastalığı 'kirli Yahudi'

takıntısının bir kurbanı olduğunu göstermektedir.”

Zola bu mektubundan ötürü iftira suçuyla mahkûm edilmiş, hapse girmemek için İngiltere’ye kaçmak zorunda kalmıştı. Suçladığı Fransız hükümeti onu Şeref Lejyonu’ndan da attı. Ama büyük yazar, 1899 Haziranı’nda kendisini mahkûm ettiren hükümet düşünce vatanına geri döndü. Zola 29 Eylül 1902’de vefat etti. Muhafazakâr politikacı Victor Henri Rochefort alçakça bir iftira ile Zola'nın Dreyfus’un gerçekten suçlu olduğunu fark edip intihar ettiğini yazacak kadar rezilleşebilmişti. Ancak, Dreyfts gerçekten suçsuzdu. Fransız Ordusu onu terfi ettirerek geri almakla kalmadı, kendisine “inandığı dava uğruna görülmemiş bir işkenceye katlanmış bir asker olduğu” gerekçesiyle Onur Lejyonu’nun haçlı madalyasını verdi. 4 Ocak 1908’de Zola'nın külleri Fransızların ülkelerinin en büyük insanlarını gömdükleri Anıtkabir Pantheon’a götürülürken, Dreyfus da törene katılmıştı. Louis Gregori adlı bir sapık gazeteci, orada kendisine ateş etti ve Dreyfus kolundan yaralandı.

Dreyfus 12 Temmuz 1935 tarihinde 75 yaşında vefat etti. Talihin hoş bir cilvesi, Fransa'nın ulusal bayramı 14 Temmuz’da, cenazesi Concorde Meydanı’nda tören için toplanmış birliklerin arasından geçti.

Zola büyük bir yazardı. Ama onu milletinin kalbine gömen şey, Dreyfus için yazdığı o müthiş mektuptur. O mektupla Zola, tüm kariyerini, şöhretini, hatta hayatını tehlikeye atmıştı. Bunu yapmasının tek nedeni gerçeğin bilinmesini istemesi, bunun için her şeyi fedaya hazır olduğunu göstermesiydi. Bunun karşılığını Pantheon’da Fransız ve insanlık tarihinin en onurlu köşelerinden birinde ölümsüzleşerek gördü.

Galile de aynı şeyi yapmamış mıydı? Doğru bildiğini insanlık tarihinin en büyük ayıplarından biri olarak yobazlar tarafından yaratılmış olan engizisyon mahkemesinin önünde “yine de...” diye dile getirmemiş miydi? O yobazları tarih sildi, Galile ise insanlığın onur levhasındaki yerini aldı.

Bilim de, adalet de önce gerçeği arar. Burada birleşirler. Adaleti bilimden ayıran, onun matematik gibi aksiyomatik bir sistem olmasıdır. Aksiyomların nasıl seçilmesi gerektiği, bilimin parçası değildir; ama

aksiyomların neler olduğu, gerçeği değiştiremez. Gerçeğin aranmadığı yerde nesnellik olamaz. Nesnelliğin olmadığı yerde ise iletişim ortadan kaybolur. İnsanı insan yapan ise, iletişimi kullanarak tartışma ve eleştiri ortamı yaratması ve tartışma ve eleştiri sonucu gerçeğe yaklaşmayı denemesidir.

Üniversite tahsilinin aslında tek amacı, öğrenciye bir meslek öğretmek değil (onu çırak, mektepleri de yapar), düşünmeyi ve tartışmayı, eleştirmeyi bilen ve yeni gerçekleri bulmayı beceren bir birey haline getirmektir. Üniversiteye meslek öğrenmek için gelinmez. Üniversiteye yeni bilgi üretmeyi öğrenmek ve yeni bilgiyi araştırmalarla üretmek için gelinir. Türkiye'de tek bir üniversite dahi olmamasının, gazete ve televizyonların hukuk skandalları ile çalkalanmasının nedeni, insanlarımıza gerçeği aramanın en yüce ideal olduğunu ve onu ancak ve yalnızca aklımızla bulabileceğimizi öğretmemiş olmamızdır.

Bilgi Değerlendirmesi

Şu anda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının karşısındaki en büyük problem bireysel olarak bilgi değerlendirmesi yapılması zorunluğudur. Bu zorunluğun bir problem olarak tezahür etmesinin nedeni ise, ulus olarak bilgi değerlendirmesi yapma alışkanlığımızın olmamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları etnik ve dinsel kökenleri ne olursa olsun, genellikle kendilerine otorite olarak gördükleri kişi ve kurumlar tarafından tebliğ edilen ifadelere inanma eğilimindedir.

Bilgi akışı tek bir otoriteden geldiği sürece bu toplum için bir sorun olmaz: Evde babanın, okulda öğretmenin, askerde komutanın, siyasette liderin, cemiyet hayatında hükümet ve temsilcilerinin ve onun çevresinde şekillenmiş basının sözlü ve görüntülü medya vb. kurumların ifadeleri doğru olarak algılanır. Sorun, bu kaynaklardan gelen bilgiler çeşitlendiği zaman ortaya çıkar: Toplum hangi bilgiye inanacaktır? İşte bu durumda topluma verilen eğitimin doğası belirleyici bir rol oynar. Çocuk otoriter bir babanın egemen olduğu bir evde yetişmişse, yaklaşık 6-7 yaşına kadar verilen bilgiyi veya alınan kararları sorgulamanın pahalıya patlayacağını öğrenir ve öğrenilen bu kalıp onu ömür boyu pençelerine alır. Böyle bir ortamda yetişen çocuk kendi aklını ve gözlemlerini kullanmayı öğrenemez veya öğrense bile bunu açıkça değil, dolambaçlı ve gizli yollardan yapmayı tercih eder (yani namussuzluğu öğrenir). Yakın zamanda İngiltere’de yapılan “Zamanımızın Çocuğu” (Child of Our Time) adlı bir proje, otoriter evlerde yetişen, kendisine küçük yaşta bir birey olması nedeniyle değerli olduğu hissi verilmeyen çocukların aynı zamanda ömürleri boyu karamsar bireyler olarak yaşadıklarını göstermiştir. Türkiye’deki ailelerin ezici çoğunluğu hâlâ otoriter pederşahi aileler olup böyle ailelerde çocuğa birey olarak değer verilmez. Çocuk yavru olarak sevilir ve kollanır, ama kendisine bir birey olarak saygı duyulmaz. Bu kendi aklını ve gözlemlerini kullanamayan (yani aptal) bireyler oluşturduğu gibi, bu bireyleri aynı

zamanda karamsar da yapar.

Böyle bir ortamda okula gönderilen çocuk orada da genellikle otoriter öğretmenlerle karşılaşır, zira öğretmen de aynı toplumun çocuğudur. Üstelik hele ellili yıllardan sonra öğretmen yetiştirmede yapılan fahiş hatalar nedeniyle öğretmenlerin bilgi düzeyi de günden güne düşmüştür. Cahil öğretmen cehaletini genellikle şiddete başvurarak kapatmak yolunu seçerek çocuğun evden zaten tanıdığı baskı rejimini sürdürür. Okulu bitiren erkek askere gider ve orada karşısına çıkan disiplin kavramını o zamana kadar gördüğü otoriter ortamın havasıyla karıştırdığı için, askerî disiplinin gerçek doğasını anlayamadan ve ne yazık ki hayatının kendisine askere gidene kadar vermiş olduğu intibalarını güçlendirerek terhis olur. Kız çocuğu ise tahsilini bitirince evlenir ve genellikle baba otoritesinden koca otoritesinin altına teslim edilir.

Böyle bir toplumsal ortamın sağlıklı ve bağımsız düşünebilen bireyler üretmesinin imkânsız olduğu muhakkaktır. Bu ortamlarda en başarılı egemenlik araçları sorgusuz inanç demek olan “iman” (Ing. *faith,* Al. *Glaube,* Fr. *foi)* kavramını temel alan dinlerdir ve bilhassa baba imajına sahip tek ve her şeye kadir Tanrı'ya inanan üç büyük Sami dinidir. Bu nedenle bağımsız bir eleştirel düşünce, yani yargı yeteneği gelişmeden önce çocuklara verilecek her türlü dinsel eğitim, türü ne olursa olsun, toplumun zararınadır, çünkü çocuğun bireysel muhakeme ve değerlendirme yeteneğinin gelişmesine zarar verir. Böyle bir eğitim bireyler değil, robotlar (=kullar) toplumu üretir.

Son zamanlarda televizyon ve gazetelerde yurttaşlarımdan en çok duyduğum şikâyet “kime inanacağımızı şaşırdık’’ şeklinde dile gelen bir otorite arayışıdır. Halbuki yapılacak iş, duyulan ifadeleri bir akıl süzgecinden geçirmek ve inanılabilecekle inanılamayacağı birbirinden ayırmaktan ibarettir. Bu her zaman açık olmayabilir, ama uzun bir sürede meydana gelen olayların zinciri en sonunda bireye bir fikir verir. Onun için yurttaşlarım şunlara dikkat etmelidirler: Söylenenlerin kendi içindeki tutarlılıkları; söylenenlerin o zamana kadar edindikleri bilgilerle olan

tutarlılıkları; söyleyenlerin konumları ve o konumlarına göre mevcut olabilecek art niyetlerinin olup olmayabileceği; söyleyenlerin geçmişleri; bilgi kaynaklarının çeşitli olup olmadığı ve bu kaynaklar arasındaki tutarlılık; tarihten ve günümüzden başka ortamlardaki olaylarla söylenenlerin benzerlik gösterip göstermediği. Bunlara dikkat edenler şunu da kesinlikle bilmelidirler ki, kesin bilgi kaynağı hemen hiçbir konuda yoktur. Doğru bilgiyi üretmek bireye ait bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu büyüğüne, yöneticisine, dinine vs. yıkmaya kal^m insanlığından feragatle koyunluğa razı olmuş demektir.

Bilimsel Düşünmeyen Halktan Seçimde Beklenenler

Düşününüz ki, bulutlarla kaplı bir gökyüzünden boşalan yağmur taneleri sizi ıslatırken, gök gürültüsü ara ara çakan şimşeklere eşlik ederken birisine soruyorsunuz: “Bugün hava yağmurlu mu?” Aldığınız cevap, “Hava yağmurlu değil” olursa ne yaparsınız? Ne düşünürsünüz? Demez misiniz “Efendim, nasıl yağmurlu olmaz, gökten düşen su damlaları bizi ıslatıyor, sırılsıklam etti”. Karşınızdaki derse ki, “Vallahi dediğiniz doğru, ama onlar belki bulutlardan geliyordur, bulutların da havayla ilgisi olmayabilir”. “Efendim, insaf ediniz” demez misiniz? “Şimşeklere, gök gürültülerine ne buyurulur?” “Doğru, onları da birileri bir yerde yapıyor, ama havayla ilgisi ne?” Böyle cevaplar almaya devam ettiğiniz takdirde (eğer sabrınız oraya kadar dayandıysa) muhatabınızın ya düşünmekten tamamen aciz veya yağmurla havanın ilgisini bilemeyecek kadar kör cahil birisi olduğuna karar verip yolunuza devam edersiniz.

Uluslararası bir televizyon kanalının muhabiri, bir Orta Anadolu şehrimizde araştırma yapıyor ve yurttaşlarımızla konuşarak oylarını nasıl kullanacaklarını soruyor. Birisi diyor ki, “Benim oyum Erdoğan’a”. “Niçin?” “Onun yolsuzluk yaptığına inanmıyorum, kendi yolsuzluğu ortaya çıkarsa oy vermem'’.

Bir diğeri diyor ki: “Çocuklar suçlu bulunursa, benim oyum yine Erdoğan’adır. Çocuklar suçlu derim.”

Buradaki kişilerin, yolsuzluk iddialarına inanmamaları mahkeme süreci devam ettiğine göre, bir dereceye kadar anlayışla karşılanabilir. Ama, suçlar tespit edildikten sonra bile suçlu kişilerin birebir kendisinin en yakın çalışma arkadaşları olduğu, hatta kendi evinde büyüdüğü oğlu suçlu çıkarsa aralarında bu yolsuzluk çıkana kadar en ufak bir sorun olmamış, bilakis bu yolları beraber yürüdüklerini her fırsatta dile getiren kişileri tek tek kendi

seçmiş ve onların her icraatını savunmuş bir kişiyi birdenbire bu olaylardan tamamen tecrit etmek, yağmurlu havada, gökten düşen damlanın havayla ne ilgisi vardır demeye benzer.

Tüm yolsuzluk suçlamalarının iftira olduğunu bir an farz edelim: O zaman, Erdoğan ve arkadaşlarının yargı ve poliste aniden başlattıkları operasyonların amacı nedir? Sayın Başbakan, dost kazığı yediğini ifade etmiştir. Yani, kendisine göre, kendisine kazık atanlar devlete zarar vermektedirler. Peki onları zarar verebilecekleri mevkilere, hem de yüzlercesini, atayan kimdir? Yine kendisi ve iktidarı. Demek ki, bu iktidar bazı amaçlar uğruna devlete zarar verebilecek kişileri devletin en kilit mevkilerine getirmek basiretsizliğini göstermiştir. Peki o zaman, bu kişiler tekrar seçilmeye lâyık mıdırlar?

Ben halkımızın çoğunun yine de AKP'ye oy vereceğini düşünüyorum. Çünkü, seçmenimizin ezici çoğunluğu, bilimsel düşünce dediğimiz sebep-sonuç ilişkisi kurma işini yapamamaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'deki ortalama bilimsel düşünce becerisi ve genel kültürün, aşağı-yukarı Afganistan'daki kadar olmasıdır. Afganistan kendi sorunlarına ne kadar demokratik bir çerçevede çözüm bulabilirse, Türkiye de ancak o kadar bulabilir.

Meclis Adalet Komisyonu'nda olanları geçenlerde televizyonlardan seyrettik. Böyle utanç verici şeyleri hiç Batı Avrupa'dan duydunuz mu? Rusya'da 70 yıllık feci bir komünist diktatörlüğünden sonra perişan olmuş olan halk nedeniyle olabilir. Çin, Kore, hatta Japonya'da olabilir. Ama Batı Avrupa'da artık olmaz. Neden mi? Çünkü gerçek üniversitelerin, gerçek okulların, gerçek müze ve kütüphanelerin, gerçek tiyatroların, gerçek hayvanat ve botanik bahçelerinin yüzyıllardır olduğu bir yerde, seviye bu kadar düşmez. Asya'dan saydığım bunlara sahip ülkeler şimdilik bunları içselleştirememişlerdir. Uygarlaşma tarihleri henüz iki yüzyıllık bile değil. Onların sıkıntısı bundan ibarettir. Ama uygarlaşma hedefine doğru yürüdükleri, bizim tersimize kesindir.

Benim eldeki bugünkü verilerle genel seçim tahminim, AKP'nin minimum

% 45 oyla yine tek başına iktidar olacağıdır. Sonrası? Fakir, cahil ve parçalanmış bir Türkiye. Bunu istemese de, halkımız kendini ne yazık ki son yetmiş yıldır oraya sürüklüyor.

Bilginin Pratikteki. Faydası ve Masalcı Osmanlı Tarihinin Zararları

Okulda bize Bayezid'in ne büyük bir komutan olduğu, Ankara Savaşı'nı ihanet ve talihsizlik yüzünden kaybettiği öğretiliyordu. Halbuki mevcut kaynaklar, Timur'un bu savaşı bir nakış işler gibi dikkatle plânladığını, Bayezid'in ise ordusunu aptalca tehlikeye attığını gösteriyordu. İkinci kavga konusu İstanbul'un fethiydi. Bizlere durmadan Fatih'in buradaki askeri dehâsı anlatılıyordu. Donanma ve Macar Urban'a yaptırılmış toplarla mücehhez minimum 80.000 kişilik bir ordunun tüm savunma gücü 8000 muharipten ibaret olan aç ve perişan bir şehre saldırdığını düşünün; bu saldırı esnasında 140 parça donanma savunmadakilere yardıma gelen yalnızca dört parça (bunların da sadece üçü savaş gemisi, biri nakliye gemisi) gemiyi durduramasın ve savunma iki ay sürsün. Herhalde Timur'a veya Cengiz Han'a bu büyük bir zafer diye anlatılsa gülerlerdi.

Cengiz Han'ın zamanının en müstahkem şehirlerinden biri olan Pekin'i fethi yalnızca iki hafta sürmüştür. Ama o zafer için Cengiz Han daha 12. Yüzyıl'da tarihin ilk kurmay akademisini kurmuştu (meşhur "Kaşık"). Osmanlı ise ilk kurmay akademisini Avrupa'yı takliden 19. Yüzyıl'ın ortasında kurabildi. Kanunî bize "Muhteşem Süleyman' diye tanıtılırdı.

Ben ise Viyana'da aldığımız mağlubiyeti, Hint Okyanusu'nda Portekizlilerden durmadan sopa yememizi, yetenekli Şehzade Mustafa'nın sarhoş Selim tahta geçsin diye babasının gözleri önünde boğazlanmasını, Anadolu'da softa şekavedinin başlamasını ve büyük coğrafi keşiflere katılamamamız bir yana, coğrafyaya önem vermemizi öğütleyen zavallı Pirî Reisimizin Muhteşem Süleyman'ın emriyle katlini bir türlü bu sözde ihtişamla bağdaştıramazdım. Kısacası, onuncu padişaha kadar sözüm ona muazzam olan Osmanlı Devleti'nin azimeti benim için hep boş bir böbürlenmeden ibaret kalmıştır.

Osmanlı, çevresindekiler gariban olduğu sürece azametli görünüyordu. Rönesans'la ve bilim devrimiyle bu durum değişince Osmanlı'nın ne mal olduğu kabak gibi ortaya çıkıverdi (gerçi Timur bunu daha önce gözler önüne sermişti).

Bugün safsata yüklü eğitimin pratik zararlarını görmeye başladık. Kafaları o safsatalarla dolu Tayyip Bey ve "onun'' başbakanı Bay Sıfır Problem, aynı Enver Paşa ve arkadaşlarının yaptığı gibi, bilgiye dayanmadığı için akılsızca olan dış politikalarıyla ülkemizi tam bir ateş çemberiyle çevirmeyi becerdiler. Üç komşumuzla (Suriye, Yunanistan, Güney Kıbrıs) savaş arifesindeyiz.

Tarihinin her döneminde bizi desteklemiş olan bir uzak komşumuz olan İsrail'i kendimize düşman etmeyi becerdik; o kadar ki, ona karşı da savaş naraları atılmaya başladı. Irak ile ilişkiler ABD'nin himmetinde. Bazıları ABD'nin bizi eskiden de Almanlarca denenmiş (ve fos çıkmış) bir Sünnî cephe liderliğine soyundurmaya niyetlendiği için İsrail krizini aslında uzaktan seyrettiğini söylüyor.

Onun için, Şiî komşumuz İran bizi tehdide başladı.. Ya bu arada ABD'de Yahudi lobisi desteğini çekip bir de ABD'ye Ermeni tezlerini tanıttırıverirse? ABD bir taşla iki kuş vurmuş olmaz mı? Eski Başbakanımız Mısır'dan Gazze'ye gitmek isterken, Sünnî Mısır "haydi oradan" deyivermişti. Bizimki de "gitmeyeceğim" demek zorunda kalmıştı.

Sevgili okuyucularım: Atatürk döneminde zamanın en güçlü ülkesi İngiltere'nin Kralını, hem de o muazzam devleti askerî ve diplomatik olarak yendikten sonra, ayağına getiren Türkiye, Osmanlı hayranı AKP ile burnunu tam bir diplomasi ve dış politika duvarına çarpmış durumda. Burnumuz kanamaya başladı, farkında bile değiliz. Umarım yakında kaşınmaz.

Ama işte tüm bunların sorumlusu, okullarda Tayyip Beylere, Bay Sıfır Problemlere ve bu arada tabii muhalefetteki siyasetçilerimize de verilen zırva tarih eğitimidir. O nedenle bu kişiler Türkiye'yi bir masal dünyasında yönetiyorlar. Sanıyorlar ki, mektepte kendilerine öğretilen safsata gerçektir.

Sanıyorlar ki, Osmanlı dirilebilir. Bununla da kalmayarak AKP hükümetinin politikası ordumuzun da moralini bozmuş, şevkini kırmıştır.

Bu politika, diplomasi, tarih, strateji ve psikoloji bilmeyen takım Türkiye'yi alkışlar arasında bir felâkete sürüklemektedir. Durdurulmazlarsa, sonları o pek hayran oldukları Osmanlı gibi olacaktır. Ama unutmayalım: Onların sonları bizim de sonumuz demektir. Ne yazık ki onlarla aynı gemideyiz ve geminin tüm idaresini kötü eğitim almış kişilere teslim etmiş vaziyetteyiz.

“Osmanlı'da Bilim Var mıydı?” Sorusu ve Sonuçları

Bu yazının başlığındaki soruyu yeni bitirmekte olduğum bir kitapla, rahmetli Erdal İnönü’nün ricası üzerine onun hazırladığı bir bibliyografyaya yazmakta olduğum bir önsöz yeniden karşıma getirdi.

Yazmakta olduğum kitap yakında Türkiye Bilimler Akademisi’ne teslim edeceğim bir araştırma kılavuzu. Bugünkü Türkiye ile Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yerbilimlerinin en geniş anlamıyla tarihini araştırmak isteyeceklere ulaşacakları kaynakları nerelerde bulabileceklerini gösteren bir kitap ve bu kaynakların kullanılmasında kolaylık sağlayacak bilimsel el kitaplarının ve diğer kaynakların neler olduğunu içeren bir kaynakça. Bu nedenle binlerce eser taradım. Bunların pek çoğunu zaten daha önce okumuştum; pek çoğu kendi kişisel kütüphanemde var.

Bu kaynak taraması esnasında Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan yıkılışına kadar yerbilimlerinde bir Türk’ün yaptığı tek bir orijinal katkı, insanlığın bilgi haznesine kalıcı bir ilave var mı, diye baktım. Piri Reis’in kavramsal hiçbir katkı getirmeyen Bahriye’si dışında böyle bir şey bulamadım. 19. Yüzyıl’dan itibaren Türkiye’de çalışmış yerbilimcilerin yayınlarını Osmanlı Devleti’nin yıkılmasına kadarki süre için dikkatle inceledim, acaba tek bir Türk’e bir bilimsel teşekkür var mı diye: Bulamadım.

Tıp ve kartoğrafya gibi uygulaması hayatî önemi haiz konularda alanında Avrupa’dan madalyalar bile aldığımız biliniyor. Ama kartoğrafya bilimine bir yenilik kattık mı? Meselâ, yeni bir projeksiyon geliştirdik mi? Veya yeni bir tasvir tarzı icat ettik mi? Bu sorulara benim verebildiğim cevaplar olumsuzdur.

En geniş anlamıyla kendi alanımda, yani yerbilimlerinde Osmanlı’nın çaktığı tek bir çivi yok. Olmadığı gibi, kendi ülkesinde böyle çiviler

çakmaya çalışan yabancılara en küçük bir yardım, onlarla en küçük bir işbirliği arzusu... o da yok. Örneğin, Büyük Rus gezgin ve doğa bilimcisi Prens Piyotr Aleksandroviç Çihatçof 19. Yüzyıl'ın ortasında on yıldan fazla tüm Anadolu'yu karış karış dolaşarak sekiz metin ve üç atlas cildi içeren dev bir eser yazmıştı *Küçük Asya* adıyla. Bu eserin ilk kitabı ülkemizin fizikî coğrafyası ve arkeolojisine (bir de atlası var), ikinci kitabı zooloji ve klimatolojisine, üçüncü kitabı botaniğine, (iki ayrı cilt ve bir atlastan oluşur), dördüncü kitabı (üç ayrı ciltten oluşur) jeolojisine, nihayet beşinci kitabı da (artı bir atlas) paleontolojisine ayrılmıştır. Ben bu önemli eserin tam bir nüshasını hiçbir kütüphanemizde göremedim. Türkiye'nin ilk doğa bilimi sentezi olan bu dev eserin dilimize hiçbir kısmı çevrilmemiştir. Koca imparatorlukta bu eserde anlatılanları merak eden ve bunu vatandaşlarına da ulaştırmak isteyen bir kişi bile yok muydu?

1890 yılında Edmund Naumann ülkemizi bir uçtan diğerine kat etmiştir. Yazdığı eser şahanedir. Bunun da tercümesi yapılmamıştır. Alman subayı Kannenberg 1897'de ülkemizin doğal kaynaklarını anlatan, pek çok şeyin Türkçe ve Yunanca dahil isimlerini de sıralayan pek enfes bir eser yazmıştır. Bu da asla tercüme edilmemiştir. Bu listeyi yüzlerce esere çıkarabilirim (20. Yüzyıl başında Anadolu yerbilimleriyle ilgili bibliyografyalara bakınız: Yüzlerce eser içinde tek bir Türk'ün eserini göremezsiniz). Yabancıların eserlerini açınız: Tek bir Türk'e bir bilimsel teşekkür bulamazsınız. Hemen hiçbirinde, hiçbir Türk'ün adı bile geçmez.

Hangi devlet ülkesini böyle bir karanlığa mahkûm etmiştir? Hangi devlet milletini böyle bir cehalet balçığına batırmıştır? Hangi devlet toplumunu böyle bir zavallılığa itmiştir? Ahmet Haşim'in anlattığı Anadolu köylüsünün taş devrinde yaşayan insandan ne farkı vardır? O taş devrindeki zavallı köylü yaşamı için mücadele verirken çevresinde yaşamını kolaylaştırabilecek bilim sahibi yabancı insanlar dolanıp eserler yazıyorlardı. Vergi verdiği, yavrularını aptalca politikalarla hep kaybettiğimiz harplerde ölsünler diye yolladığı o Devlet-i Şahâne denen rezil müessese bunlardan bir tanesini bile onun hizmetine sundu mu? Hayır! Ona hatta Pay-i Tahtında "pis Türk" diye bir de hakareti moda yaptı.

İşte şimdi bizi yöneten Osmanlı hayranı zihniyetin, o halkın yavrularına “ayak takımı” demesinin kaynağını anlıyor musunuz? Halkımıza ayak takımı diyenler, tarihimizin en karanlık dönemlerinin savunucularıdırlar. Onları kendi ellerimizle başımıza getirdik. Orada her ne pahasına olursa olsun kalabilmek, için Osmanlı’dan öğrendikleri gibi yine bizim mahkemelerimizi gidip Avrupa'ya şikâyet ettiler. Avrupa'ya yaltaklanmak yerine, o, kökü aslında bizim ülkemizin batısında olan uygarlığı alsak artık. Atatürk’ün dediği ve başlattığı gibi. Doğan Kuban Hocamızın geçen haftaki o enfes yazısında hepimize hatırlattığı gibi.

İslâm ve Bilim

İslam dünyasının bilime katkılarının ortaya konması konusunda Prof. Dr. Fuat Sezgin'in yarattığı ve bin küsur cildi çoktan geçmiş olan dev eser, her bilim insanı için bir hayranlık kaynağı ve övünç vesilesidir. Fuat Bey'in Türkiye kökenli olması Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bu dev başarıdan kendilerine övünç payı çıkarmalarına ne yazık ki yetmez. Zira, Türkiye Cumhuriyeti 1960 yılında Fuat Bey'i üniversitesinden kovmuş, elinden bilim yapma ve bilim yaparak yaşama imkanlarını almıştır. Ülkemizin yetiştirdiği önemli bilim insanlarından olan, Fuat Bey'in dostu ve hayranı Prof. Dr. Kazım Çeçen "İyi ki Fuat'ı kovdular, yoksa burada bu dev eseri yaratması için ona fırsat verilmezdi" demişti. Fuat Bey, kendisini İstanbul Üniversitesi'nde yetiştiren hocası büyük Arabist Helmut Ritter'in de sonunda Türkiye'yi terke mecbur bırakıldığını, büyük bilim insanının ağlayarak ülkesine döndüğünü anlatmıştı bir kez. Yani Türkiye bugün Fuat Bey'in insanlığa hediye ettiği muhteşem eserin "yaratılamaması" için elinden geleni yapmıştır.

Bugün durumun pek de farklı olduğunu söyleyemeyeceğim. YÖK beni üniversiteden atmak amacıyla hakkımda dinci gazetelerin iftiralarına ve imzasız "ihbar" mektuplarına dayanarak iki tane soruşturma açtı! Bunu yaparken emirlerini uyguladığı merci de dinci yöneticilerimizdir. Demek İslam'ın "bilimi korumak ve kollamak" gibi bir özelliği yoktur. Abdülhak Adnan Adıvar, çok hoşgörülü diye bizlere anlatılan Osmanlı'nın yalnızca bilimsel düşüncelerinden ötürü katlettirdiği bilim insanlarını anlatır. Takiyüddin'in Rasathanesi'nin de din adamlarının tavsiyesiyle bizzat Osmanlı Donanması tarafından topa tutularak yok edildiği herkesin malumudur.

Peki Fuat Sezgin'in belgelediği o muazzam medeniyetin kökleri nerededir? Fuat Bey tüm eserlerinde büyük bir titizlikle her bilim dalının Müslüman dünyasına önce nasıl girdiğini, nasıl bir kuluçka dönemi geçirdiğini ve nasıl

yaratıcı bir döneme geçtiğini büyük bir detayla anlatır. Hemen her durumda en önemli kaynak antik putperest Yunan bilimi ve daha az bir nispette ve özellikle matematikte de Hindistan'dır. Müslüman ordular doksan yıl gibi kısacık bir sürede ispanyadan Orta Asya'ya kadar bir alanı işgal edince oralarda çok değişik kültürlerle karşılaştılar. Bizans ve eski Roma topraklarından Yunan medeniyetinin ürünlerini, Iran ve Hindistan'dan da doğu kültürlerinin eserlerini topladılar. Bu kökeni barbar göçebe toplumların (ör. Hun işgalleri, Moğol işgali), büyük bir hızla, işgal ettikleri yerleşik toplumların kültürlerinin tesirlerinde kaldıkları bilinen bir gözlemdir. Arapların ise Hun ve Moğol toplumlarına nazaran bir üstünlükleri vardı: Başından beri insan kültürlerinin doğduğu ve geliştiği merkezlere komşu olmak ve şiir hayranlığı dolayısıyla çok gelişmiş, zengin bir dile sahip bulunmak. Zengin dilli ve neredeyse önyargısız Müslüman Araplar inançları gereği "yaratılmış olan dünyayı" öğrenmek için büyük bir bilgi açlığı ile hızlı bir öğrenme dönemine girdiler. Bu öğrenmenin en büyük aracı tercüme eserlerdi. Yunan ve Hint klâsiklerinin pek çoğu hızla Arapçaya kazandırıldı. O kadar ki, bütün dünya bazı Hint masallarını hemen yalnızca Arapların onlara verdiği şekilleriyle tanır (ör. gemici Sinbad'ın maceraları). Ancak İslam'ın ikinci yüzyılı ile birlikte Araplar öğrendiklerine eleştirel bir gözle bakarak bazılarının yanlış olduğunu gördüler. Benim konum olan yer bilimlerinde Arapların bu safhadan sonra kendi yarattıkları bilim, Fuat Sezgin'in ortaya koyduğu gibi, eşsizdir. Hiçbir kültür çevresi, Orta Çağ teknik imkânlarıyla, matematik coğrafyaya Müslüman toplumlar kadar büyük katkılar yapmamıştır.

Fuat Sezgin, Müslüman toplumların, geçmişlerindeki bu dev bilimsel abideyi, onun batı biliminin gelişmesine yaptığı katkıyı öğrenerek aşağılık kompleksinden ve onun yarattığı yobazlıktan kurtulmalarını arzuluyor, yine bilim üretmelerini istiyor. Kendi ülkesi Fuat Hoca'yı geçmişte çok üzmüştür ve ne yazık ki hâlâ da üzmeye devam ediyor. Gelin bu büyük insanımızı artık anlayalım ve onun bize öğretmek istediklerini öğrenerek onun hayâlindeki bilimsel toplumu yaratalım. Fuat Hoca hâlâ hayatta: Bizler için yaptıkları sanırım böyle bir hediyeyi çoktan hak etmiştir.

Cehaletin Eserleri

Türkiye’de ahlâk düşüklüğü ayyuka çıkmıştır. Ben birçok değişik toplum içinde bulundum, çalıştım, gezdim; ahlak seviyesi Türkiye’deki kadar düşük bir toplum görmedim. Ahlaksızlık özellikle Özal’la birlikte yukarı doğru ivme kazanmış, AKP döneminde âdeta dikine yükselişe geçmiştir. Bu toplumun hemen hiçbir değeri kalmamıştır: Tek değer, kişilerin ve/veya grupların hak etmedikleri şeylere uzanmak için olabilen her yolu denemesinin en makbul marifet sayılmasıdır. Türkiye rüşvet ve hırsızlıkta Avrupa birincisi, dünya dördüncüsüdür. Dünya ülkeleri arasında cahillik düzeyiyle en ön saflarda yer almakta, dünya üniversiteleri arasında adı anılabilecek ilk 500 arasında hiçbir üniversitesi bulunmamaktadır. Başta Cumhurbaşkanı ve Başbakan olmak üzere devleti yönetenlerin hakkında bulunan suç dosyaları nedeniyle dünya birincisidir (Kemal Baytaş, *Sözcü* 13 Şubat 201 1). içeri atılan gazetecilerin sayısıyla dile gelen aykırı fikre tahammülde, nihayet Iran ve Çin'in bile gerisine düşerek sondan birinciliği kapmıştır. Gün geçmemektedir ki, ırzına geçilen kadın, cinsiyet nedeniyle veya töre denen ahlâksızlıklar yüzünden öldürülen kız ve kadın haberleri gazetelerimizde, televizyonlarımızda yer almasın. Nihayetinde öğrencilerimizi devlete ait kurumlar ve devletin memurları eliyle harcamak, onların hayatlarını karartmak sıradan olay olmuş, bunları yapan ve kötü niyetleri artık her gün dile gelen akıl ve beceri fakirleri devletin ve hükümetin güvencesi altına alınmıştır. MHP Grup Başkan Vekili Oktay Vural Bey bu konuda devlet görevlilerinin “tatmin olduk” sözlerinde suç ortaklığının dile geldiğini televizyonlardan haykırmıştır ki, bu ağır suçlamaya itiraz edebilecek bir sebebi ben bulamıyorum.

Tüm bunlar ne zaman olmaktadır? Muhafazakâr değerlerimizin, sözüm ona geleneklerimizin şahlandığı, Atatürk'ün getirdiği akılcılıktan hızla uzaklaştığımız bir dönemde; bunun öncülerinin iki ay sonra halktan %40’ın üzerinde oy alacağı iddia edilmektedir. Türkiye halkı tamamen keçileri

kaçırdı mı, yoksa bu ahlâksızlıklar zümresi onun gerçek değerlerini mi yansıtıyor?

Bence ne biri ne diğeri. Halk o kadar cahilleşmiştir ki, yaptığı şeylerin veya kendisine yapılanların çoğunun ahlâksızlık olduğunu, bu ahlâksızlıkların er veya geç kendisini zarara uğratacağını, çoluk-çocuğunu süründüreceğini göremez hale gelmiş, safsatayla uyutulmayı tercih eder olmuştur. Türkiye halkı kravat takar, lüks otomobillerde dolaşır, bikinili hatunları sosyetik plajları doldurur veya şehirlerini şekilsiz gökdelenlerle doldurup oraları “modernize” ederek yaşanmaz hale getirir — ama tüm bu halk zenginiyle fakiriyle, şehirlisiyle köylüsüyle zır cahildir ve ortalama kültür düzeyi ya bir Afganistan ya da bir Orta Afrika kabilesi kadardır. Kendi tarihinden tamamen bihaberdir. Aslında ne dilini, ne dinini bilir, ne geleneklerini tanır, ne de toplumsal değerlerinin evriminden haberdardır. Muhteşem Yüzyıl diye televizyonlarda alkışladığı dönemde devletinde Amerika'dan gelen gümüşün ilk enflâsyonu başlattığını bilmez{1} (çünkü Avrupalı “gâvur” dünyayı keşfederken, muhteşem [!] padişahları hareminde gönül eğlendirmekte, dünyayı öğrenelim diyen Piri Reis’in kafasını vurdurmaktadır). Muhteşem (!) Yüzyılda Anadolu’da medrese o kadar ayağa düşmüştür ki, öğrenci haydutluğa başlamıştır (buna softa şekâveti denir). Avrupa'da ilk yenilgimizi Muhteşem (!) Süleyman Devrinde aldığımız gibi (I. Viyana bozgunu: 1529), Hint Okyanusuna her çıkışımızda mini mini Portekiz’den sopayı yiyip Kızıldeniz’e veya Basra Körfezi’ne tıkılışımız da bu büyük (!) padişah efendimizin devrindedir. Yine onun zamanında dünya keşfedilirken, Hint Okyanusuna kadırga denen sandallarla{2} açılan ve 1554’te Hindistan’da karaya vuran büyük (!) bir amiralimiz, yürüyerek üç senede Hindistan’dan Edirne’ye gelmiş ve meşhur bir kitap *(Mirât-ül Memâlik)* yazmıştı. El âlemin dünyayı öğrendiği bu dönemde Seydî Ali Reis gazel söyleyip, eğlence partilerini anlatmaktan başka tek bir detaylı coğrafya bilgisi toplamayı gerekli bulmamıştı. Büyük (!) Sultanımız Süleyman’ın Fransa Kralı I. François’yı hapisten bir mektupla kurtardığını okurduk mektepte. O François’nın kurduğu Collége de France bugün dünyanın en önemli araştırma kurumlarından biridir.

Bizimkinin hangi kurumu ayakta kalmıştır? Hangi kurumunun insanlığa beş paralık bir faydası olmuştur? Tek becerdiği kalıcı şey aklı başında öz oğlu Şehzade Mustafa'yı Hürrem uğruna katlettirip, devleti bir ayyaşa teslim ederek halkının geleceğini karartmak olmuştur.

Artık yeter! Bu ve benzeri, rezillikleri yalanlarla bezeyip yücelten, buna karşılık bize bütün dünyada saygınlık kazandıran, aklımızı kullanıp onurlu insanlar olmamızı sağlayan Atatürk'ü aşağılayan alim pozlu, ukalâ tavırlı zır cahilleri her gün halkın karşısına diken televizyon kanallarından ve gazetelerden gına geldi. Yükselen ahlaksızlık grafiğimiz kimin eseridir sanıyorsunuz? Cehalet tüm fenalıkların anasıdır. Biz de o anayı besleyip duruyor, onun tosuncuklarına oylar veriyoruz. Artık yeter! Memleketimde her elimi attığım yerde cehalet çirkefine bulaşmaktan bıktım.

Toplumun Ahlâkı Yok Olursa

Rahmetli Şenay Yüzbaşıoğlu'nun şöhret olduğu yıllarda ben Türkiye'de değildim. İtalya ve Fransız popunun bir kesimi dışında hiçbir pop müziğini dinlemediğim için Şenay'ın şarkılarını da: Türkiye'ye geldikten sonra tesadüfen duyduklarım dışında dinlemedim. Bunlar arasında "Sev Kardeşim" adlı şarkıyı da duymuş, bestesini beğenmiştim. '

Dün gece itiyadım üzere Habertürk'te sevgili arkadaşım Murat Bardakçı'nın yönettiği "Tarihin Arka Odası" adlı programı seyrederken, Murat bir kez daha beni şoke etti: Şenay Yüzbaşıoğlu'nun söylediği "Sev Kardeşim'' adlı şarkının bestesinin İsrailli bestekâr Nurit Hirsch'in bir bestesinden çalınma olduğunu belgeledi ve ekledi: "Türk pop müziği diye bilinen müzikteki bestelerin çoğu çalınmadır!"

Bu beni şoke etti ama, şoke olmamın sebebi bilinç altında beklediğim bir şeyin birdenbire gerçek olduğunu öğrenmemdi. Yani Türkiye'de hoşa giden pek çok şeyin çalınma olduğunu zaten biliyordum. Ama tek tek kesin örnekleri görünce insan gerçekten hem şoke oluyor hem de sonra derinden kahroluyor.

Türkiye akademik dünyasında da hırsızlık gırla gider. İkide bir ortalık intihal iddialarıyla çalkalanmaz, çünkü intihalin sıradan bir şey olduğu gibi'bu pek korkunç bir hissi toplum kanıksamıştır. Bunun nedeni bilimi, yaratıcılığı, ciddiye almamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yüzde doksanının bilinçaltında "bilim olsa da olur, olmasa da olur" inancı vardır. Bu kadar önemsiz (!) bir şeyde hırsızlık olmuş: Kime ne? Bu hissiyatı bizzat Türkiye'yi yönetenler paylaşmaktadır. Bilim hırsızlığından üniversiteden atılmış, akademik unvanı elinden alınmış ve bu kararlar bağımsız bir mahkeme tarafından tasdik edilmiş bir kişiyi Başbakan üstelik Millî Eğitim Bakanı yaptı, bir de sıkılmadan üniversiteye yüklendi "Benim arkadaşımın sizin vereceğiniz unvana ihtiyacı yoktur" diye! Madem öyle,

Sayın Bakan o unvanı almak için neden intihale tevessül etmişti ve neden YÖK yönetimi AKP yanlısı olur olmaz o unvan sözüm ona kendisine iade edildi (mahkeme kararı ve suç delilleri yerlerinde durduğu için tabiî bu "iâde-i itibar"ın hiçbir itibarı yoktur).

Anacak intihal suçunu işleyen Bakan da bu toplumun çocuğudur. Çalınan besteyi çalan ve okuyana bu kadar itibar edilen bir toplumda kendisine yüklenilmesinin tek sebebini onun ve Başbakanı'nın politik husumet olarak görmesi doğaldır. Burada görülüyor ki, intihal suçunu bakan, toplumla paylaşmaktadır ve toplumun en az % 50'si kendisini suçlu bulmamaktadır (bulsa onu bir yüksek mevkiden diğerine taşıyan AKP'ye oy vermez), kaç kere yazdım. Şimdi bir örnek daha vereyim: İTÜ'de Asistan Dayanışması adı altında yapılan bazı yayımları eleştirdiğim ve bir doktoranın altı seneden fazla sürmemesi gerektiğini savunduğum için, İTÜ'de asistan olduklarını ifade eden bazı kişiler benim hakkımda internette bir karalama kampanyası başlattılar. Ne tüccarlığım kaldı, ne öğrencim olmadığı kaldı ne de parayla yayın yaptırdığım. Tabiî bunların ne kadar zırva, hatta imkânsız olduğunu en küçük bir araştırma dahi gösterebilir. Üstelik bir üniversitede asistan olan bir kişi bunların zırva olduğunu zaten bilir. Ama belli ki, bu bilgi pek çoğunda yok veya olduğu halde yalan söyleme yolunu tercih ediyorlar. Bunun sebebi toplumun böyle ahlaksızlıklara tepki vermemesi, onları boş vermesi, kabullenmesidir.

Balyoz Davası hakkında gazete, televizyonlarda yazılanlardan ve en son Milli Savunma Bakanımızın ağzından ve Genelkurmay Başkanlığımızın beyanından da öğrendiklerimizden sonra, o davaya bakan savcı ve hakim heyetine göz göre göre yalan beyanı kullanarak insanların hürriyetlerini elinden aldıkları, yani adaleti yok ettikleri için meslekten el çektirilmesi gerekir. En azından uygar bir ülkede bu böyle olur. Ama Türkiye'de bu kimsenin umurunda bile olmamıştır. Yalan belgeleri "ortaya çıkaran'' gazeteci bir televizyon kanalında kendisinin bu devletle bir hesabı olduğunu söylemesine rağmen, kendisi hakkında hiçbir takibat yapılmamış, söylediklerinin Balyoz Davası hakkındaki düşüncelerde yaratması beklenen soru işaretleri oluşmamıştır.

Sevgili okuyucularım, rahmetli Şenay Yüzbaşıoğlu'ndan bir bakanımızdan, üniversite öğrencilerimiz üzerinden Balyoza kadar bizi getiren bu düşünce zinciri bize şunu göstermektedir: Türk halkını "gerçek" ilgilendirmemektedir. Bunun sebebi, yüzyıllardır aldığı "inanç" eğitimidir. Görmeden, kontrol etmeden, muhakeme kurmadan inanmayı öğrenmiş bir toplum gerçeği aramaz. Gerçeği aramayan toplumda da size yukarıda sıraladığım türden rezillikler birbiri ardına gelir ve bunlar da kimseyi rahatsız etmez. Tabii bunun sonu felâkettir, muhterem dostum ve hocam Doğan Kuban'ın sık sık işaret ettiği gibi, bu, tüm Müslüman dünyasının içinde bulunduğu feci durumdur. İşte Atatürk hayattaki tek kılavuzu bilim olarak belirlerken bunu kastediyordu. Buyurun seçin: Bir tarafta sormadan inanarak yalan içinde rezilane yaşamak, bir tarafta sorgulayarak emniyette ve onurla yaşamak.

Sibel Kekilli ve Bilimsel Düşünebilen Bir Toplum Olmak

Uluslararası önemli bir başarı kazanan sinema sanatçısı Sibel Kekilli Hanımefendi hakkında Türk ve Alman basınında çıkan haber ve yorumları dehşet ve tiksintiyle izliyorum. Tabiî, hissettiğim dehşetin nedeni ve tiksintimin hedefi Sibel Hanım değil, basın ve basının haber yaptığı Kekilli'nin anne ve babası da dahil, Kekilli düşmanları. Sibel Hanım ne yapmıştır?

Sibel Hanım her şeyden önce bütün dünyaya çok yetenekli bir aktris olduğunu ispat etmiştir. Daha önce de bu yeteneğini porno filmlerinde göstermiştir. Porno nedir? Kamera önünde cinsel ilişkiye girmektir. Bunu ilk kez Sibel Hanım yapmamaktadır. Bunu yapanların hepsi de mesleklerini porno filmleri çekerek icra etmemektedirler. Örneğin, meşhur Barbara Streisand, Nick Nolte ile kamera önünde "sahnenin gerçeği hassas bir şekilde yansıtması için" orgazm olduğunu ima ettiği zaman ne ailesi kendisini reddetmiş, ne de basın kendisini fahişe ilân etmişti!

Geri kalmış toplumlarda erkek önüne gelenle cinsel ilişkiye girebilir de kadın bunu yaparsa iş onun katline kadar gider. Bu asimetrik davranışın sebebi ise tamamen biyolojiktir. Bilindiği gibi, her tür içgüdüsel olarak kendini sürdürmek ister. Bunun en kolay yolu çok miktarda döl almaktır. Bunun için hayvanlar âleminde pek çok türün erkeği, çiftleşme dönemlerinde pek çok fahişeye "sahip olmaya" kalkan erkekler pek çok roman ve filme konu olmuştur ("Pazar Günleri Asla''yı hatırlayın). Bunlardan biri fahişe Teodora'yı İmparatoriçesi yapan Bizans İmparatoru Jüstinyen'dir!

Sibel Hanım işte bu ilkel içgüdüye karşı bir iş yaptığı için saldırılara maruz kalmıştır. Ne var ki, Sibel Hanım kendine saldıranlardan çok daha uygarca davranmıştır. Cinsel ilişkinin "utanılacak" bir şey olmadığını haykırmıştır.

Herhalde kendisini reddeden babası, Sibel Hanım'ı annesinin yüzüne üfleyerek peydahlamamıştır. Sibel Hanım'ın dünyaya gelebilmesi için yapılması gereken iş bellidir. Bunun gizli veya alenî yapılması arasındaki fark da yukarıda saydığım biyolojik ve onun doğurduğu kültürel nedenlerledir. Bu nedenlere biz gelenekler veya töreler diyoruz. Uygar toplumun en önemli görevlerinden biri gelenek ve töreleri, gelişen bilim ve teknoloji ışığında zaman zaman eleştirel bir süzgeçten geçirerek zamanın gerçekleriyle çelişenlerini ortadan kaldırmaktır. Bunu yapamayan toplumlara "geri kalmış toplumlar" diyoruz. Yapanlar ise temeli eleştirel akılcı düşünce olan bilimi yaratıp özümsemiş olan uygar toplumlardır. İlkel damgasını alınlarına yemek isteyenler Sibel Hanım'a saldırmaya veya kardeşlerini hastane odalarında katletmeye devam edebilirler.

Sibel Kekilli'nin Anımsattıkları

Geçen haftaki yazımda Sibel Kekilli Hanımefendiye karşı Türk ve Alman basınında başlatılan iğrenç kampanyanın nedenlerini irdelerken, yer darlığı nedeniyle kültürel nedenlere pek girememiştim. Bugün bu konuyu ele almak istiyorum.

Sibel Hanım'a yönelen okların bir nedeni de kendisinin porno filmlerde oynayarak cinsel ilişkiyi zevk haline getirmiş olması ve bunun reklâmını yapmasıdır. Bu neredeyse bütün dinlerce günahtır. Bu günahın temelinde ise geçen haftaki yazımda bahsettiğim biyolojik nedenler yanında, "öbür dünyacı" bir görüş de yatmaktadır.

Özellikle bugün dünyaya egemen olan üç büyük semavi din, İran'da MÖ 1000 civarında yaşadığı artık genelde kabul edilen Zerdüşt'ün ortaya çıkardığı dinden iki öğeyi tevarüs etmişlerdir: 1) Şeytan 2) Cehennem. İlksel günah fikri, dünyayı insanın günahlarından arınmak için bir sınav sahası haline sokmakta, sözüm ona Tanrı'nın imajında yaratılmış olan insanın bu sınav sahasında yaptığı kötülükleri açıklayabilmek için de bir "Anti-Tanrı'ya'', yani şeytana kuramsal bir ihtiyaç hasıl olmaktadır. Sınavın ödülü insanın ilk başta içinde yaratıldığı cennete dönüş, cezası ise cehennemin ebedî ateşidir. Tabiî "her şeye kadir" ve "iyi" Tanrı'nın insanın günahlarına niçin engel olmadığı veya şeytanın insanla kedinin fareyle oynamasına benzer şekilde oynamasına niçin izin verdiği, inançlı ilâhiyatçıları yüzyıllardır utandıran sorular olmaya devam etmektedirler.

Bu sınav alanına insan kendi suçu nedeniyle düşmüştür. Tanrı, cennette insana her şeyi mubah kılmıştı; tek bir şey hariç! İnsan bilgi ağacının meyvesinden yemeyecek, yani bilgi sahibi olmayacaktı. Ancak yılan kılığına giren Şeytan önce Havva'yı kandırdı, o da Âdem'i kandırınca, bilgi ağacının meyvesini yediler, yani bilgi edindiler (bu nedenle ilk kez çıplaklıklarından utanarak incir yapraklarıyla örtündüler) ve buna çok kızan

Tanrı onları cennetten kovdu.

Üç büyük semavi dinin (ve onlardan önceki daha pek çok dinin) görüşüne göre, insanın maksadı, kaybolan cenneti yakalamaktır. İnsanın sınav için atıldığı bu dünya geçicidir. Amaç bu dünyada sınavı geçip yine cennete dönmek, hurilere tekrar kavuşmaktır. Bu nedenle insan bu dünyada yaşarken bir suçlu gibi davranmalı, her türlü zevk ve sefadan uzak durarak kurtuluş günü için çalışmalıdır, yani ibadet etmeli ve ilgili işlerle uğraşmalıdır. Bu dünyadan zevk almaya kalkmak Tanrı'nın verdiği cezayı naksetmeye teşebbüs olacağından (ve herhalde şeytanın dürtüsüne uymak anlamına geleceğinden) günahtır. Bu nedenle cinsel ilişki Tanrı'nın kullarını arttırmak için mümkün olan en gizli (ve zevksiz) şekilde geçiştirilmeli, fakat zinhar bir keyif vasıtası yapılmamalıdır.

Bu görüşlerin egemen olduğu Orta Çağ Avrupası'ndaki sefalet ve dehşet insanlık tarihinin kuşkusuz en kara safhalarından birini oluşturur. Avrupa'dan o zaman çok daha aydınlık olmasına rağmen, İslâm'da da bu tür fikirlerin egemenliğini buluyoruz. Bunlara karşı çok ciddî itirazlar da yükselmişti: Büyük matematikçi ve astronom Ömer Hayyâm:

"Diyorlar ki cennetler ve huriler olacak,
Orada şarap, bal, şeker, neler, neler olacak,
O halde biz şaraba, sevgiliye tapalım:
En sonunda orada da böyle şeyler olacak''

diyerek ilâhiyatçılarla dalga geçiyor,

"Dünyada günah işlemeyen kim, söyle!
Şayet biri varsa, ne biçim? Söyle!
Benden kötü iş, senden onun karşılığı;
Farkın ne senin benden, a Rabbim, söyle!"

rubaisiyle de "her şeye kadir" (omnipotent) ve "iyi" Tanrı fikrinin tutarsızlığını anlatıyordu.

Birer sosyal öğreti olarak dinler de gelenekler ve töreler gibi akılcı eleştiriye açık olmak zorundadır (Basra Kelâmcıları daha İslam'ın ilk

yüzyıllarında bu fikirdeydiler). Vazedildikleri zamanın ve vazedenlerin bilgi düzeyi ile sınırlı olan dinleri günümüz bilgisinin egemen olduğu dünyada uygulamaya kalkmanın sonuçları Afganistan'da, İran'da ve 11 Eylül olaylarında çok çarpıcı örnekler bulmuştur.

Sibel Kekilli'ye saldıran veya bu saldırıları kullanan kafalar, insanlığın karanlık çağlarında doğmuş ve kafalarda donarak günümüze kadar gelmiş ilkel ve tutarsız fikirlerin sahipleridir. Sanatçı Sibel Kekilli'ye saldırmakla binlerce yıllık büyük bir sanat eseri bir Budha heykelini "günahtır" diye havaya uçurmak arasında hiçbir fark yoktur. Birini yapan diğerinin suç ortağıdır.

Porno Siteleri ve Sayısız Faydaları Hakkında

Televizyonda dünyada pek çok kişi tarafından hayranlıkla izlenilen ve bilimin nasıl çalıştığını göstermesi bakımından da önemli bir öğretici yanı olan “House” dizisini seyredenler fark etmişlerdir: Dahi Profesör House, odasında otururken dizüstü bilgisayarında bazen porno film seyretmekte, hatta kendisine bir hastayla ilgili bir şey sormaya gelen asistanlarını “dur şimdi porno seyrediyorum” diye haşlamaktadır. Ben de öğrencilik yıllarımdan beri porno filmleri seyretmeyi severim. Hatta bunların muhtelif kültürlerde yapılmış olanları arasındaki farkları düşünmek insana çok ilginç bakış açıları kazandırmaktadır. Ama pornoların esas faydası bu karşılaştırmalı sosyolojiyi mümkün kılmasında değildir.

Karmaşık bir vücut düzenine ulaşmış hayvanların ekserisi dişi ve erkek olarak iki cinse ayrılırlar ve çoğalma dişi ile erkeğin çiftleşmesiyle meydana gelir. Evrim, türün korunmasını ve devam etmesini temin için, çiftleşmeyi pek çok hayvan için çekici bir hale getirmiştir. Mart ayında kedilerin bitip tükenmek bilmeyen miyavlamalarını hepimiz duymuş ve birbirimize, bu miyavlamanın niçin olduğunu açık açık söyleyemeden gülümsemişizdir. Kedilerin Mart ayında niçin durmadan miyavladıklarını birbirine söylemeyi ayıp, hatta günah addeden ilkel zihniyet, porno film seyretmeyi de ayıp veya günah saymaktadır.

Cinsel faaliyet zevkli, hem de çok zevklidir. Bunu adam gibi yaparak ondan en üst düzeyde zevk almak da bir eğitim işidir. Çiftleşme öncesi sevişme oyunları, çiftleşmenin muhtelif pozisyonları, çiftleşmenin süresinin ayarlanabilmesi ve daha nice faydalı bilgiler çiftleşmeyi yapacak çiftler için gerekli bilgilerdir. İlkel kültürlerin pek çoğu, çiftleşmeyi ayıp saydığı için, gençler bu bilgilerden mahrum kalarak cinsel hayatlarında bedbaht olurlar ve tabiatın bizlere sunduğu bu müthiş hediyeden istifade edemezler. Porno sitelerinin ve filmlerinin ilk ve en önemli faydası bu eğitimi görsel olarak bireye vermeleridir. Bu eğitimi alamayanların ne haltlar ettiklerini her gün

gazetelerimizde okuyoruz: Irza geçme, namus cinayetleri, çocuklarla cinsel ilişkiye girme gibi sapıklıklar adam gibi cinsel eğitim almamış ve bu nedenle tabiatın kendisine verdiği çiftleşme dürtüsünü kontrolden âciz erkeklerin yarattığı vahşet örnekleridir. Bunların en uç örnekleri, sevişmeyi, çiftleşmeyi ayıp ve günah addeden dinlerin pençesindeki toplumlarda görülür ve sanırım bu uç davranışların tarihteki en meşhur örneği Papa Rodrigo Borgia'dır. Kızıyla açıkça, en meşhuru "Ceviz Balosu" olan grup seks partilerine katılan bu Katolik din adamının kızını hamile bıraktığı da sanılmaktadır. Kızı Lucreza, hamile kaldığı zaman çocuğunun babasının politik nedenlerle ayarladığı kocası Giovanni Sforza mı, babası mı, yoksa ağabeyi Cesare mi olduğunu bilemiyordu (malum, o zaman bize modern bilimin bir hediyesi olan DNA testi yoktu). Bu rezillik tabiî ki tekil değildir. Yıllar önce ben Kaliforniya'da Santa Barbara şehrinde oradaki meşhur İspanyol misyon manastırını görmek istediğim zaman, beni oraya götürmekte olan meslektaşım Kathy Busby, oradaki keşişlerin küçük çocuklarla cinsel ilişkiye girmelerinin yarattığı rezaleti anlatmıştı bana. Daha sonra bu tür işlerin tüm Amerika çapında yaygın olarak yapıldığı ortaya çıktı ve Katolik Kilisesi rezil oldu, papa ne diyeceğini bilemedi. Bunun nedeni Katolik Mezhebinin papazlarına cinsel ilişkiyi men etmesidir. Müslümanlar arasında da muskacı denilen hocaların genç kızlara yaptıkları sık sık gazetelerimize düşmektedir. Tabiata karşı olan bu saçma sapan kurala doğal olarak itaat edilemez ve sonunda böyle sapkınlıklar, hatta vahşet ortaya çıkar. İnternetin bir faydası da bazı porno filmlerinde gösterilen ve sağlığa zararlı olan hareketleri tartışmaya açması, bunların zararlarını anlatmasıdır. Bazı porno filmlerinin kendileri seyircilerini ikaz eden ibareler taşırlar: "Burada seyrettiklerinizi evde denemeye kalkışmayınız''. Bu da porno film endüstrisinin öğretici görevlerinden biridir. Her gün televizyonda gördüğümüz vurdulu kırdılı, şiddeti öven filmler porno filmlerinden çok, ama çok daha zararlıdırlar ve bu filmlerin içinde yaşadığımız terör yüzyılının şekillenmesinde büyük rolü vardır. Pornonun mesajı barışçıldır ve nihayet sevişmeyi ve çiftleşmeyi, yani ekseri insanın er veya geç yaptığı ve mutlu sonuçları olan bir hareketi resmeder. Pornoyu yakalamaya kalkan ilkel kafa, şiddet içeren filmleri tezgâhlamakla

kalmıyor, bütün dünyada muhtelif isimler altında şiddeti körüklüyor.

Geçenlerde Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç Beyefendi demişler ki, “TÜSİAD ve Boyner iktidara gelseler pornoyu bile serbest bırakırlar.” Muhakkak doğrudur, zira TÜSİAD mensuplarının ekserisi ve küçüklüğümden beri yakından tanıdığım Boyner Ailesi uygarlıktan nasibini almış kişilerden oluşur. Ailelerinde adam boğazlayan kimse yoktur. Bülent Bey de bir-iki porno filmine gitse de konuştuğu konuda önce bir fikir sahibi oluverse.

Hipotezin Zararları ve Türkiye'de İnsan İlişkileri

İnsan ne zaman insan olmuştur? El Cevap: Yalan söylemeyi öğrendiği zaman. Niçin? Çünkü yalan, gerçekte olmayan bir şeyin insan kafasında yaratılması demektir. Bu yaratıcılık, plânlama ve hâfıza gerektirir. İnsan doğru olmayan bir şeyi söyleyerek karşısındakini buna inandırdığı zaman kendisini güçlü hissetmiştir.

Ancak buraya kadar iyi giden bu öykü bu noktadan sonra acıklı olmaya başlar. Zira yalan söylemeyi, yani gerçek olmayan şeyler yaratmayı öğrenen insanoğlu, bu sefer yarattıklarını giderek daha karmaşık, daha yüksek düzeyli kurgular haline getirmiş ve hayvanlarda olmayan, kendi yarattığını kendinden sonraki nesillere öğretme yeteneği nedeniyle, sonunda kendi kurguladığı dünyalarda ipin ucunu kaçırıp onları artık gerçek sanarak, yani kendi yalanlarına inanarak onların mahkûmu olmuştur. Bu, dinlerin en kısa izahıdır.

Modern insan ise kendini bu kısır döngüden kurtaranlardır. Bunlar, yalanın kurduğu dünyayı bu sefer gözlemle, yani doğanın kendi algılayabildikleri gerçekleriyle denetlemeyi düşünen ve bunu yapan insanlardır. Bu insanların ilk keşiflerinden biri yalanın yararları olmuştur. Zira, öğrenmek istedikleri bir şey hakkında önce kafalarında bir senaryo kurdukları zaman görmüşlerdir ki, o senaryoya dayanarak gözlem yapmak daha verimlidir. Boş kafa soru soramaz. Ama kafanızda bir senaryo varsa, o senaryonun muhtelif imalarının doğru olup olmadığını kontrol etmek size soru sorma imkânı verir. Örneğin, dünya küreseldir hipotezini ortaya attığınız zaman, bu iddiayı kontrol edecek gözlemler, yani bir yerde "deneyler" tasarlamaya başlarsınız: Örneğin, sahile gider, yüksek direkli bir geminin gelişini seyredip gemi sahile yaklaştıkça sizin gözünüzde yavaş yavaş olduğu gibi mi büyüyor, yoksa önce direkleri sonra güverte kısmı ve nihayet hepsi mi görünüyor kontrol edersiniz. İkinci gözlem küre varsayımı ile tutarlıdır ve

dünyanın bir tepsi gibi düz olduğu görüşünü eler. Dolayısıyla tüm ilk Çağ Ortadoğu ve Mısır dinlerinin dünya hakkında söyledikleri bu basit gözlemle toplu halde çöpe gider. Buna benzer sayısız örnek verilebilir.

İnsan ilişkileri de tamamen yalana dayanır. Zira bir insanı birisinin tam olarak tanıması mümkün değildir. Karşımızdakinin bildiğimiz davranışlarından kafamızda bir imaj çizeriz: Bu iyi bir insandır veya bu fena bir insandır; şu içten pazarlıklıdır; şu adam güvenilir bir kişidir; şu kadın dedikodu yapmaz vs. Bu tür tiplemeler, aslında hepimizin eksik veri üzerine inşa ettiğimiz varsayımlar, yani hipotezlerdir; yanlış, yani yalan olma ihtimalleri çok yüksektir. O kadar ki, bir anne veya baba bile kendi evlâdını tam olarak tanıyamaz. Tanıdığını zannettiği, kendi kafasında oluşturduğu varsayımdan ibarettir.

Başka insanlarla ilişkiye girerken her zaman kafamızdaki hipotez bize yol gösterir, karşımızdakine nasıl davranacağımızı tayin eder. Burada iki davranış türü benimseyebiliriz: Ya kafamızdaki hipotezi gerçek sanıp karşımızdakine her zaman ve her şart altında ona göre muamele yaparız veya karşımızdakinin kafamızdaki imajının yalnızca kendi yarattığımız bir varsayım olduğunun bilincinde olarak onun davranışlarını hep o model içinde değerlendirmez, modelimizi sürekli kontrolden geçiririz. Bu bizim başkalarına karşı önyargılı denen türden bir davranış içine girmemizi engeller. Aslında herkes, herkes hakkında önyargılıdır. Bu akıllı varlıklar olmamızın bir gereğidir. Önyargısı olmayan insan boş kafalı demektir; o ana kadar eline gelen verileri değerlendirememiş insan demektir. Uygar insan ise önyargısının yalnızca bir varsayım olduğunun bilincinde olarak onu her an yeni verilerle kontrole açık tutan kişi demektir. Buna mukabil ilkel insan, öyle veya böyle edindiği, genellikle ezberlettirildiği önyargılarını gerçek kabul edip onları değiştiremeyen insan demektir.

Türkiye'de insan ilişkileri genellikle değiştirilemeyen önyargılar üzerine kurulduğundan kimse kimseyle verimli bir diyaloga giremez. Muhalefetle iktidar konuşamaz; müdürle emrindekiler konuşamaz, karı-koca birbiriyle konuşamaz vs. Bunun trajik bir sonucu cinayete varan tartışmalardır.

İşte bilimsel düşünebilmek ve bilimsel eğitim bu nedenle gereklidir; dinsel eğitim ve din temelli toplum bu yüzden tehlikelidir.

Her Şehre Üniversite Üzerine

Sevgili arkadaşım İlber Ortaylı hiçbirimizin cesaret edemeyeceği bir çıplaklıkla ülkemizin ve dünyanın bugünkü şartlarında Türkiye'de her şehre bir üniversite açmanın ahlâksızlık olduğunu haykırıverdi ve Sayın Başbakan'dan her türlü görgü sınırlarını aşan, bilgisizlik ve nezaketsizlik abidesi bir cevap gecikmedi: ‘'Araştırdın mı hoca efendi?” Bu görgülü ve kültürlü bir ağıza asla yakışmayacak, hakaret sayılabilecek ifadeye ve inanılması güç bir bilgi kıtlığını dile getiren muhtevaya cevap gerekmez, zira onu söyleyen kendi düzeyini ortaya dökmüştür. Anacak halkımızın İlber Ortaylı'yı isyan ettiren gerçeği bilmesi gerekmektedir. İlber Ortaylı, her şehre bir üniversite açmak ahlâksızlıktır sözünde yerden göğe haklıdır.

İsterseniz bu haklılığın nedenlerini eğitim düzeyi ve eğitim kurumları ve geleneği dünyadakiler arasında en yüksek düzeyde bulunan bir ülke olan Almanya ile irdelemeye başlayalım: Bu ülkede seksenli yılların sonundan beri bir Gymnasium tartışması sürmektedir. Gymnasium bizdeki ortaokul ve lise karşılığı okul olmakla beraber, onlar bizdekinden farklı olarak elit okullardır. Bunların görevi üniversitelere öğrenci yetiştirmektir. Almanya'da özellikle sol görüşlü politikacılar, Gymnasium sistemine bir sınıf ayrıcalığı yarattığı, fırsat eşitliğini bozduğu ve çeşitli nedenlerle başarı şansı düşük çocukları daha baştan toplumun alt sınıflarında yaşamaya mahkûm ettiği iddialarıyla karşıdırlar ve sistemin, Gymnasiumlara kabul eşiklerinin indirilerek daha çok öğrencinin bu okullardan yararlanmasının temin edilmesini mümkün kılacak şekilde değiştirilmesini isterler. Buna mukabil Gymnasium sisteminin savunucuları, ülkenin genel bilgi ve beceri düzeyinin çok sayıda kötü veya yetersiz eğitimli kişiyle değil, az da olsa yüksek düzeyde bilgili ve eğitimli kişilerle yükseltilebileceğini savunurlar. Bu sonuncular, Gymnasium sisteminin Wilhelm von Humboldt tarafından 19. Yüzyıl başında yaratılmasından bu yana Alman bilim ve sanayiinin dünyada oynadığı lider rolünün ve Alman halkının her iki yüzyıldır her

dönemde sergilediği yüksek yaşam standartlarının bu sistemin eseri olduğunu hatırlatırlar.

Anacak sol politikacılar görüşlerinde ısrarlı ve bilhassa Almanya’nın Berlin, Hessen veya Hamburg gibi kuzey eyaletlerinde etkilidirler. Bu eyaletlerde, çocukların Gymnasiuma gidip gitmeyeceklerini öğrenci velileri belirler ve giriş eşikleri düşük tutulur. Buna mukabil Baden-Württemberg ve Bavyera gibi güney eyaletlerinde eşikler yüksektir ve Gymnasiuma gidilip gidilemeyeceğini yalnızca öğrencinin kişisel başarısı belirler. Bu başarı farkı üniversiteye girişi tayin eden ve bizde de bir zamanlar olan bakalorya (olgunluk) imtihanlarına karşılık gelen Abitur imtihanlarında görülmektedir. Gymnasiuma giriş eşikleri yüksek güney eyaletleri bu imtihanlarda her zaman daha başarılı olmaktadırlar. Bunun nedenini Almanya'nın başarılı öğretmenlerinden tüm meslek yaşamı Gymnasiumlarda geçmiş olan 85 yaşındaki Hans Simons şöyle özetlemiştir: “Eğitim, giderek toplum politikası olarak algılanıyor ve bu da başarı beklentilerine yansıyor: Başarı beklentisi azaltılıyor ve bu da okulları öldürüyor.” Simons, “Daha çok mezun, haykırışını artık duymaya tahammül edemiyorum!” diye isyan ediyor.

Türkiye’de l946’dan beri üniversite eğitimin niçin perişan olduğunu tüm bu dönemi hoca olarak yaşamış olan ülkemizin en büyük bilim adamlarından Doğan Kuban’a bir kez sormuştum: “Bizi sayılar perişan etti” dedi hoca. “Talebe sayısı sorumsuzca arttırıldı, sonuçta düzey yerlerde sürünmeye başladı”. İngiltere’de dostum, büyük yerbilimci Dan McKenzie aynı nedenle seksenli ve doksanlı yıllarda Cambridge’in öğrenci kabul kıstaslarını on yılda üç kez düşürmeye mecbur bırakıldığını söylemişti.

Daha çok üniversite diploması, daha yüksek düzeyli eğitim ve öğrenim demek değildir. Bunu iddia eden yalancıdır, ahlâksızdır. Çünkü, bunun tersinin varit olduğu tecrübeyle sabittir. Yüksek eğitim düzeyi çok sıkı bir eleme sistemi ve bu eleğin üzerinde kalmak isteyenler arasında kıran kırana bir rekabet gerektirir. Ancak böyle bir sistem sapı samandan ayırabilir ve ülkeyi gerçek kaliteli eğitimlilerin eline bırakır. İlber’e “Hoca Efendi” diye

hitap eden zat, her türlü saygı duvarını yıktığı için, bize de aynı hürriyeti vermiş demektir. Ona, onun düzeyinde hitap bize yakışmaz, ama ben yine de ilk ve son olarak ona kendi anladığı dille seslenerek “Başbakan Efendi” diyeceğim, “senin üniversite, bilim nedir, ondan haberin var mı ki, saygıdeğer hocamıza araştırma yapıp yapmadığını soruyorsun? İlber Ortaylı dünya çapında bir bilim insanıdır. Önce ona hitap ederken iyi düşün, düşün ki onun bilgi ve aklından hem sen yararlan hem de halkımızı yaradandır.”

Cehennemdeki Üniversiteliler

Türkler ve cehennemdeki ateş kuyuları fıkrasını duymayan sanırım pek azdır: Cehennemde günahkârların içinde kaynatıldığı kuyuların başında zebaniler nöbet tutarlarmış. Bir gün cehennemi ziyarete gelen misafirlerden biri kuyulardan birinin başında nöbetçi olmadığını fark ederek bunun sebebini sormuş. Ziyaretçileri dolaştırmakta olan şeytan: "Ha orası mı?" diye cevap vermiş, "orada Türkler kaynatılıyor. Aralarından biri kaçacak bir fırsat yakalasa diğerleri onun ayağından yakalayıp tekrar kuyunun içine çeker. Onun için onların başına ayrıca bir nöbetçi koymak gereğini duymadık."

Geçen Cuma (23 Ocak) evde üç lisansüstü öğrenciyle ders yapıyoruz. Saatler geçti. Jeolojiden başka herhangi bir şeyi konuşmak aklımıza gelmedi. Ders bittikten sonra veya verilen aralarda bile aklımıza gelenler ve konuştuklarımız hep jeoloji ve onun çağrıştırdıklarıydı. Daha on gün otursak, on gün yine aynı şeyleri konuşurduk, diye düşünüyorum. Çünkü konuşulanlar hem çok zevkli hem de insanın bilgisini arttıran şeylerdi.

Kemal Gürüz'ün (demediği halde) Amerikancıyım dediği şayiasının ortaya çıkmasından sonra aralarında hatta saygı duyduğum öğretim üyeleri bile olan büyük bir öğretim üyesi grubundan bir elektronik posta yağmuru geldi. Kemal bahane edilerek uzun uzun üniversite/politika ilişkileri tartışılıyor ve herkes, herkes tarafından çeşitli nedenlerle suçlanıyor, hatta yer yer tahkir ediliyordu. İnsanlar adını bile bilmediğim kişileri çekiştiriyor, detaylı benzetmeler yapılıyor, kırk yıl düşünsem aklıma gelmeyecek politik ilişkiler öne atılıyordu.

Bunları okurken bu mesajları yazan insanların nasıl bir heyecan bunları yazmış olmaları gerektiğini düşündüm: Bu heyecan bütün benliklerini sarmasa bu kadar detaylı ve bu kadar uzun mesajlar, bunlara cevaplar vs. kaleme alınamazdı.

Sonra düşündüm de Türkiye Bilimler Akademisinden dolaştırılan elektronik posta mesajlarının da çoğu politik içeriklidir. Mesela son mesajlaşmalar Filistin ile ilgiliydi!

“Birbirimizi yemeyi ve insanların birbirini yemesiyle ilgili konuları ne kadar seviyoruz!” diye düşündüm. Halide Edip, İstiklâl Savaşı bittikten sonra ne yapacaklarını Atatürk’e sorunca, büyük adam dönüp: “Birbirimizi yiyeceğiz” diye cevap vermiş. Atatürk milletini ne kadar iyi tanımış.

Düşünüyorum da, öğretim üyelerimiz politik konulara verdikleri dikkat ve mesainin yarısını bilime verseler, muhakkak Türkiye sık sık uluslararası çapta büyük bilimciler çıkarır. Politika hakkında sık fakat boş konuşuyoruz, zira bilimimiz güçlü olmadığı için politikacılarımız bizi ciddiye almıyorlar. Üniversitemiz hallaç pamuğu gibi atılıyor, sesimizi etkin bir şekilde duyuramıyoruz. Kafamıza akademik geçmişleri yeterli düzeyde olmayan YÖK başkanları, rektörler atanıyor, gık diyemiyoruz, zira atayan dönüp çoğumuza dese ki “aç çıkınını bakayım sende neler var?”, büyük birçoğumuzun mahcup olacağı kesin.

Bu boşluk, bilim dünyamızı oluşturanların ne yazık ki çoğunun aslında bilime merakları nedeniyle değil, bunu bir iş olarak görüp girmelerinden kaynaklanıyor. Beni ne yapacağım yayının alacağı atıf, ne üniversitedeki rütbem ne de ne yalan söyleyeyim- YÖK’ün beni üniversiteden atıp atmayacağı ilgilendiriyor. Beni, meselâ, dizi stratigrafisi içerisindeki hata paylarının nasıl değerlendirilebileceği, geçmişte levha hızlarında büyük salınımlar olup olmadığının nasıl irdelenebileceği, büyük yok oluşların mekanizmalarının nasıl tespit edilebileceği falan ilgilendiriyor.

Öğrencilerimle ders yaparken bile problem konuşup onların problem teşhis güçlerini arttırmaya çalışıyorum. Onun için yaptığımız dersler daha zevkli oluyor ve konuşmalar dersten sonra da sürüyor. Bu sorunların onların tüm benliklerini kaplamasını istiyorum. Ne Kemal Gürüz’ün ‘'Amerikancı” olup olmadığı, ne Kemal Alemdaroğlu’nun “Ergenekoncu” olup olmadığı veya Celâl Şengör’ün YÖK tarafından atılıp atılmayacağı onları ilgilendirsin ve kendilerine üniversitede bu sorularla yaklaşanlara “yahu senin ciddi

düşünecek bir şeyin yok mu?” cevabını vererek terslesinler.

Bunları hiç konuşmayalım demiyorum. Tabii konuşalım, ama üniversite kurumunun esas işi bilimin üretileceği yer olmaktır, üniversite politik mastürbasyon yeri değildir. Esas işini adam gibi yapamayanın fikrine iltifat caiz değildir ve zaten edilmez de. Ülkemizde üniversitenin adam yerine konmamasının en önemli nedeni budur. Önce adam olalım, sonra fikrimizi beyan edelim.

Yobazlar Gezegeninde Üniversite!

Bugün, tüm dünyanın akılcı düşünceden tamamen uzaklaşmış, kendini inanca ve onun ürünü olan dinsel düşünceye vermiş sistemlerin egemenliğinde olduğu varsayılan bir durumda, şimdi anladığımız anlamda bir üniversitenin mümkün olup olmadığını tartışacağım. Böyle bir durum 4. Yüzyıl'la 10. Yüzyıl Avrupası için geçerliydi. İslâm âlemi benzer bir duruma 14.Yüzyıl'dan sonra sürüklendi.

Avrupa'nın Batı Roma İmparatorluğunun çöküşünden sonra içinde yaşayanlar için pek korkunç bir yer olmuş olması gerekir. İlk Çağ'ın uygar şehirleri gitmiş, yerine küçük, pisliğe batmış, haraca bağlanmış köy toplulukları gelmişti. İlk Çağ'ın muntazam şehir devletlerinin ve daha sonra büyük İmparatorluk teşkilâtının yerini hırsız derebeyleri almış, halk bu silahlı hırsızlarla, kendilerini ahiretlerini çalmakla tehdit eden dinî hırsızların arasında kalmıştı. Eğitim hemen tamamen çökmüştü. O kadar ki, Alman Milletinin Kutsal Roma İmparatoru Şarlman okuma yazma bilmeyen bir yöneticiydi. İnsanlar; cinler, periler, cadılar, hortlaklar ve şeytanların doldurduğu korku dolu bir manevi âlemde yaşıyor, ölümden sonra da cehennemin korkunç çilelerinin kendilerini beklediği inancıyla yaşamlarının her dakikası dayanılması güç bir işkence şeklini alıyordu. Tek kurtuluş, her şeye rağmen ahlaksız papazların himmetinde gibi görünüyordu.

Bu şartlar altında bilimsel eğitimin sığınabileceği tek yer manastırlardı. Manastırlar dinsel kurumlar olmakla beraber keşişlerin tüm ihtiyaçları karşılandığından en azından bir kısmına bolca boş vakit bırakan kurumlardı. İşte bu boş vakitlerde bazı manastırlar İlk Çağ'ın büyük kütüphanelerinin harabelerinden toplanan kitapları barındıran kütüphaneler oluşturdular. (ilk Çağdan bize ulaşan kitap sayısı toplam kitap sayısının 39/40'ı olarak tahmin edilmektedir!) En büyük yıkımın çevresinde kalıp bu yıkımdan az etkilenen İrlanda gibi daha önce kimsenin aklına dahi gelmeyecek yerlerden

Dicuil gibi bilgili keşişler çıktı ve Şarlman'ın en yakın adamlarından oldu. Daha sonra Müslüman âlemden 10. Yüzyılda akmaya başlayan bilgi eski bilgi kırıntılarıyla birleşince 11. Yüzyılda ilk kilise reformuna yol açtı. Arkadan da 12. Yüzyılda ilk Rönesans Hareketi oldu.

Avrupa'yı (ve dünyayı) kurtaran, hem Avrupa'da hem de Müslüman dünyasında saklanabilen İlk Çağ'ın bilgileri ve her iki kültür çevresinde de bunların üzerine dinsel baskıya rağmen eklenebilen bilgiler olmuştur. Tüm bilginin tamamen kaybolduğu bir dünyada Rönesans, yani yeniden doğuş olamaz. Her şeyin baştan keşfedilmesi gerekir ki, bunun da asla garantisi yoktur. Bu nedenle üretilmiş bilginin korunması insanlığın en önemli görevlerinden biridir. Aynı nedenle kütüphanelerimiz ve müzelerimiz en önemli varlıklarımızdır. Bunlar büyük bilim felsefecisi Popper'in Dünya III adını verdiği varlıkları oluştururlar. Popper'e göre, Dünya I düşünce nesnelerini; Dünya II de düşünce süreçlerini oluşturur. Dünya III ise bunların somut ve kaydedilmiş ürünleridir. Popper, Dünya I ve Dünya II'nin etkileşimlerinin her zaman aynı Dünya III'ü yaratmalarının hemen hemen imkânsız olduğunu sık sık vurgulamıştır.

Bu nedenlerle, üniversitelerimizin yanı sıra Dünya III ürünlerini barındıran kütüphane ve müzelerimizi, bizzat Dünya III ürünü olan her türlü anıtlarımızı, mimari ürünlerimizi büyük bir hassasiyetle korumamız gerekmektedir. Bunların oluşturulup korunması da aslında üniversitenin görevleri arasındadır. Ama günün birinde üniversite çöker giderse, onun tekrar ayağa kaldırılması ancak ve ancak korunabilmiş Dünya III ürünleri sayesinde olacaktır. Koruma ve restorasyonun temel felsefesi de aslında bu olmalıdır.

Dünya III ürünlerinin korunamadığı bir yobazlar gezegeninin, külliyen Orta Çağ Avrupası gibi bir cehenneme dönüşmesinin önüne hiçbir engel konamayabilir. Böyle bir gezegende, bizim bugün anladığımız anlamda bir üniversite de asla oluşmayabilir. Dolayısıyla elde edebildiklerimizin kıymetini bilmek, yeni kazanımlar yapabilmenin temel şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı Dil Öğrenimi, Türkiye'de Öğrenenim ve Kulluk Mantalitesi Üzerine

Kendimi bildim bileli Türkiye'de yabancı dil öğrenmenin zorluklarından, hatta imkânsızlığından bahsedildiğini duyar dururum. Denir ki, "Türkiye'de yabancı dil öğrenmenin tek yolu, yabancı okullardan birine girip okumaktır. Türk okullarında yabancı dil öğrenilemez." Gerçekten de, sözüm ona yabancı dil ile öğretim yapan Türk üniversitelerinde bile adam gibi yabancı dil öğrenilemez. Hiç unutmam TÜBİTAK'ın Bilim Adamı Yetiştirme Grubu'na yıllar önce yabancı dille öğretim yapan pek anlı şanlı üniversitelerimizden birinin bir öğrencisini götürdüydüm. Grup başkanı sordu: "İngilizce biliyor musun?" Öğrenci bu soruya cevap vermek yerine üniversitesinin adını hatırlatınca, başkan sorusunu ısrarla yineledi "Onu sormuyorum. İngilizce biliyor musun diye soruyorum. Oradan gelenlerin ekseriyeti kendilerine has bir dil konuşurlar, ona da pek İngilizce denmez!". İTÜ kısmi İngilizceye geçince aynı sorun bizde de baş gösterdi. Öğrenci İngilizceyi öğrenemiyor. Onu öğrenmediği için, İngilizce verilen dersleri de öğrenemiyor. Adam gibi bir İngilizceyle ders verebilen hoca sayısı da tabiî ayrı bir sorun.

Bir müddettir öğrencinin Türkçe okuduğu dersleri de öğrenmediğini düşünmeye başladım. Bunları düşününce birden kafamda bir şimşek çaktı: Zor olan Türkiye'de yabancı dil öğrenmek değil, herhangi bir şeyi öğrenmektir. Çünkü öğrenci, öğreneceği şeyi öğrenmek için değil, not almak için çalışmaktadır. Bir diğer ifade ile, aslında öğrenmeye niyeti olmayan öğrenci, ya öğretmeninin ya ebeveyninin ya genelde toplumun ya da hepsinin birden gözünü boyamak için okula gidip derse girmektedir. Amaç öğrenmek değil, öğrendiğini gösteren bir belgeyi öyle veya böyle kapmaktır, zira o belge iş kapılarını, onlar da sözüm ona rahat bir yaşamın kapılarını açacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında da bireyin amacı eninde sonunda sultana

yaranmaktı, çünkü toplumda tek değer belirleyici sultandı. Herhangi bir şeyi iyi yapmak, kişi onu yapmayı sevdiği için yapmak, yaptığı işle iftihar etmek istediği için yapmak, mevzubahis değildi. İyi yaşamak, rahat yaşamak, saygın yaşamak ancak sultana yaranmakla mümkündü. Muhterem Hocam, Türk tarihçilerinin duayeni Halil İnalcık'ın Osmanlılarda patron ve sanatkâr ilişkisini inceleyen küçük fakat kanımca pek önemli kitabı *Şair ve Patron* bu durumu çok güzel belgelemektedir.

Türk toplumu yüzlerce yıldır bilerek ve yaparak değil, aldatarak ve göz boyayarak yaşamayı kendisine yol olarak çizmiştir. “Biz uyanık milletiz” gibi lâfların altında bu feci alışkanlık yatmaktadır. Bunun da nedeni yüzyıllardır onu inim inim inleten keyfî, temelleri dine dayalı (yani tartışılması yalnız “yasak” değil, aynı zamanda “günah” da olan, yani bireyi yalnız bu dünyada değil, ölümünden sonra bile rahat bırakmayan) totaliter yönetim şekilleridir. Avrupa bunu yalnız son yüzyılda öğrendiği demokrasiyle değil, aynı zamanda merkezi otoriteyi zayıflatan feodal yapısı ve devlet-din ayırımıyla yenmiştir. Avrupa'da Orta Çağ’da bile bir kralın şerrinden, bir barona veya bir manastıra sığınarak kurtulmak mümkündü. Üniversiteler Orta Çağ’ın sonuna kadar Vatikan’ın (veya Avignon’un) koruması altındaydı. Papa'ya kafa tutmak isteyen ise güçlü bir krala veya imparatora sığınarak bu işi yapıyordu (Luther’in yaptığı gibi). Özetle Avrupa’da her zaman bir kuvvetler ayırımı işlemiştir. Muhteşem kültürlerine rağmen uygarlaşamayan Çin veya Osmanlı gibi toplumlarda ise böyle bir kuvvetler ayırımı hiçbir zaman olamadı. Kuvvetler ayırımını gerçekleştiremeyen Sovyetler Birliği, Rus kültür ve medeniyetinin tüm ihtişamına rağmen bu nedenle çöktü.

Kul, iyi bir öğrenci olamaz. Türkiye’de eğitimin temel sorunu, öğrenciye önce kulluktan kurtulmasını, öğrendiğini her şeyden önce kendi keyfi ve zevki, kendi tutkusu için öğrenmesini öğretmektir. Eskiden padişahın kulu olan şimdi de patronunun veya amirinin kulu olmuştur. Amacı, daracık hayâlindeki “iyi yaşamı” yakalamaktır (ki Türkiye’de o da yalnızca bol paralı yaşam demektir), yoksa bir işi adam gibi yapmak, hatta daha önce hiç yapılmamışı başarmak, yaratıcı olmak falan değil. İnsanı yücelten, kanımca

insanı aslında insan yapan yüksek idealizm Atatürk’ün vatandaşlarına öğretmek istediği bir şeydi. Ondan sonra Hasan-Âli Yücel bu uğurda ömrünü tüketti. Onlardan sonra Türk toplumunu yönetenler ve sözüm ona eğitiminden sorumlu olanlar, topluma ihanet ettiler. Bugün öncelikle bu ihanet yolundan tekrar Atatürk'ün akıl ve uygarlık yoluna dönmenin, kulluktan çıkarak uygar insan olmanın yollarını aramalıyız.

Üniversite Özerkliği, Bilim ve Bilimsel Kalite

Üniversite kavramı Orta Çağ Avrupası'nın ürünüdür. Orta Çağ'da bir topluluk, bir kişiler kategorisi veya bir insan grubunu ifade eden Latince "universitas" kelimesinden türeyen bu kavramın aşağı yukarı 13. Yüzyıl'da ortaya çıkışından önce de gerek Greko-Romen uygarlığı içerisinde, gerekse de İslâm uygarlığı çevresinde yüksek okulların yerini tutan kurumlar vardı. Ancak 2. Yüzyıl'a kadar bunlar ne belirli bir programa, ne de hocaların kişiliğinden bağımsız bir kurum özelliğine sahiptiler. İmparator Teodosius tarafından 5. Yüzyıl'da kurulmuş olan Konstantinopolis Üniversitesi'nin ilk yüzyılları hakkındaki bilgilerimiz ise ne yazık ki pek eksiktir.

Üniversite özerkliği hakkında bilinen en eski belge 1200 tarihli olup (Philippe Auguste'ün Bethisy tarihli diploması), hem üniversite rektörünü hem de üniversitenin diğer mensuplarını resmi olarak sivil hukuk kurumlarının sorumluluk alanı dışına taşıyordu. 18 Kasım 2005 tarihinde yediğimiz bir akşam yemeği esnasında sevgili dostum Xavier Le Pichon üniversite özerkliği kavramının bu tarihlerde doğduğunu ve bunun Avrupa'yı Avrupa yapan en önemli faktörlerden biri olduğunu söylemişti. Gerçekten de örneğin, 1530'da Sorbonne ile anlaşmazlığa düşen Kral I. François üniversiteye dokunamadığı için, ona rakip bir kurum kurma yolunu seçerek içinde şu anda benim bir kürsü işgal ettiğim College de France'ın doğmasına vesile olmuştu.

Üniversite özerkliğinin Avrupa'da titizlik ve inatla korunduğu ise destansaldır. 19. Yüzyıl ortalarında kalitesi çok düşen Cambridge'i kraliyetin müdahalesiyle modernize etmek isteyen gruba ilk karşı çıkan bizzat Kraliçe Victoria olmuştur. Sorun daha sonra üniversitenin kendi hür iradesiyle ileri fikirli ve iyi tahsilli bir kişi olan Prens Albert'i rektör seçmesiyle çözülmüştür. Orta Çağ'da aforoz korkusuyla üniversiteye dokunamayan devletler, daha aydınlık çağlarda aynı titizliği bilime olan saygılarından göstermişlerdir.

Üniversitenin özerkliğinin korunmasının en önemli yollarından biri de mali bağımsızlığının olmasıdır. Bu, İngiltere ve Fransa gibi bazı ülkelerde önce özel bağışlarla başlamış, daha sonra devlet bütçeleriyle sürdürülegelmiş ve yine özel bağışlarla desteklenmiştir. Bu arada üniversitelerin kendi mali kaynaklarını kendi hür iradeleriyle geliştirme yetkisine her zaman sahip oldukları da unutulmamalıdır. Örneğin, şu anda İngiltere'de Kraliyetten sonra en zengin kurum olan Cambridge'in Trinity College'i muazzam servetini İkinci Dünya Savaşı'ndan önce akıllıca yaptığı liman yatırımlarına borçludur.

Türkiye ise üniversitelerine bu özerklik ve özgürlüğü hiçbir zaman vermemiştir. Hele son zamanlarda AKP hükümetinin bütçe ve kadrolar üzerine kurduğu hükümranlık tam bir skandaldır. Buna paralel olarak büyük miktarda bir "araştırma bütçesinin" hükümetin mahkeme kararlarına rağmen işgal ettiği bir kurumun tekeline tahsis edilmiş olması ve bu kurumdaki karar mekanizmalarının gayri meşru olan yönetim tarafından oluşturulması üniversite bağımsızlığına vurulan dolaylı fakat çok büyük bir darbedir.

Bu kurumun bir üniversitemizden talep ettiği bir kişiye üniversite tarafından izin verilmemesi, önce izini vermeyen komisyonda etkin olduğu sanılan bir üniversite öğretim üyesinin taciz ve tehdidine, sonra da sokak ortasında dövülerek hastanelik edilmesine neden olmuştur. Bahsi geçen kurumun tarihinde bir ilk olan bu feci olay pek çok basın ve medya organına duyurulduğu halde ne hikmetse yayımlanmamıştır. Tüm ülkede üniversite camiası kendi içinde, olayın faili olduğu düşünülen kişiye ancak hafif bir reaksiyon göstermiştir. Böyle bir faciaya üniversitece göz yumulması, sessiz kalınması, ülkemizde üniversite özerkliğinin aşındırılmasından başka bir şey değildir.

Bu sessizliğin sebebi ne yazık ki pederşahi kültürel alışkanlıklarımız olduğu gibi, bahsedilen kurumdan gelecek araştırma desteğine bağlanan ümitlerdir. Bu şartlar altında hür araştırmadan söz edilemez. Kendini bu şekilde ezdiren, hocalarının dövülmesine gereken şiddette reaksiyon göstermeyen

ve araştırmasının, gündelik politikanın kaprislerine bağlanmasına göz yuman bir üniversite, üniversite adına lâyık değildir. Bu tür boyunduruk altına girmeyi reddetmek, belki bir dönem araştırma yapacak beş kuruş parayı bulamamaktan çok daha gerekli ve önemlidir. Zira bugün istediğine araştırma parası bahşeden keyfi bir idare, yarın istediğinin bilimsel kalitesini de tayine kalkışıverir. La Fontaine'in açlıktan iskelete dönmüş kurdunun, boynunda tasma izi gördüğü besili köpeğe söylediği sözler unutulmamalıdır: "Bu fiyata karnımı doyurmaktansa aç dolaşmayı tercih ederim."

Yine Üniversite Özerkliği Üzerine

Daha evvel de olduğu gibi, türban dinsel bir simge olduğu için "inanç" adı altında topladığımız "değişemez önyargıları" temsil eder. Üniversitede ise doğası gereği "hiçbir önyargı tartışmasız kabul edilemez.'' önyargısı dışında hiçbir önyargıyı kabul edemez. Üniversitede her düşünce, her yorum, her gözlem tartışmaya açıktır. Üniversitenin tahammül edemeyeceği tek şey, gözlemle denetlenemeyen, mantıken tartışılamayan düşünce ürünlerinin değişmez gerçekler olarak öğretilmeye kalkılmasıdır. Bu tür bir düşünceyi savunan hiçbir öğreti üniversitenin kapısından içeri giremez. Bu nedenle türban yasağı bir özgürlüğün kısılması değil, serbest düşünce ve tartışma özgürlüğünü tehdit eden bir düşünce sisteminin üniversite kapıları dışında tutulması demektir. Bir yandan dünyanın yedi günde yaratıldığına inanıp jeoloji öğrenmek nasıl mümkün değilse, diğer yandan Âdem ile Havva efsanesine inanıp biyoloji yapmak öylece mümkün değildir. Dünyanın üzerindeki yedi kat göğe inanıp astronomi yapmak ne denli olanaksızsa, nedenselliği Al-Gazzali'nin yaptığı gibi reddedip fizik yapmak da o kadar mümkün değildir. Bu nedenle, değişemez önyargılara sahip olduğunu giydiği sembollerle üstelik reklam etmek niyetinde olan birinin üniversitede işi yoktur. Üniversitede ders veren hoca, öğrettiğini öğrenmemek ısrarında olduğu halde, bahşedeceği hakları gasp niyetiyle vereceği diplomayı kapmak isteyen bir bireye ders vermeme ve o diplomayı kazandırmama özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlüğü elinden ne hükümet, ne meclis, ne de başka herhangi bir güç alabilir. (Bunun aksine davranan ABD'de bilim özgürlüğünün son zamanlarda ne denli tehdit altına girdiğini bu ülkenin haberlerini izleyenler iyi bilirler. Bu ürkütücü konu bu günlerde, üyesi olduğum ABD Ulusal Bilimler Akademisi'nin, Darwin'in büyük eserinin 2009'da kutlanacak olan 150. yılı nedeniyle, önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.)

"Öğrenci affı" ise, üniversitenin, yetersizliğine karar verdiği bir bireyi,

üniversite dışından uygulanan bir baskıyla üniversitede tutmaya kalkışmak demektir. Bunun halk arasında adı torpildir ve bir imtihanında başarısız olan bir öğrencinin ebeveyninin gelip hocasından bir şans daha dilenmesinden farklı bir olay değildir. Anne ve babanın bu dilenme sonunda elde edeceği, nasıl sınıftaki diğer öğrenciler ve üniversite aleyhine kendi menfaatleri ise, politikacının çıkarı da adam gibi görevini yapan üniversite öğrencileri ve üniversite aleyhine olarak alacağını umduğu oydur. Tabii ki bu da üniversite tarafından asla kabul edilemez. Üniversitede bir öğrencinin yeterliliğine yalnız ve yalnızca üniversite karar verir: Bu kararın hangi mekanizma tarafından verileceği, imtihanların türlerinin ne olması gerektiği ve kaç imtihan aşamasının yeterli olduğu da yalnız ve yalnızca üniversitece belirlenebilir. Bu konuda yasa teklif etmek hükümetin, bu tür yasaları çıkarmaya kalkmak da meclisin haddi değildir. (Aksini düşünenlere, "o zaman buyurun dersleri de siz verin, araştırmaları da siz yapın'' demek gerekir.) Nasıl ki meclis, dünyanın düz olduğunun öğretilmesi gerektiği konusunda yasa çıkaramazsa, öğrenci affı konusunda da yasa çıkaramaz; zira doğa bilimlerinin olduğu gibi, onların öğretilme şekillerinin de kendine has yasaları vardır. Bu yasalar keyfi alınacak kararlarla (kararı almaya kalkanların sayısı ne olursa olsun) değiştirilemez. Meclis yine de haddini aşıp böyle bir yasayı çıkarmaya kalkarsa, üniversite hiçbir şekilde bunu uygulamak zorunda değildir, çünkü burada yasa ihlali yapmış olan kendisi değil, bizzat meclis olmuş olacaktır. Bir diğer ifade ile meclis kendi meşruiyetini ayaklar altına almış olacaktır. Meşruiyetini bizzat çiğnemiş bir meclisin çıkardığı kanunların ise uygulanması gerekmez. Bunun aksine alınabilecek hukuksal kararlar da ilgisiz ve geçersizdir. Bilakis, bu tür bir yasayı uygulayan üniversite, üniversite olma hakkını ve özelliğini kaybetmiş olacaktır. Bu kadar fecî bir adımı ise artık (geçmişten defaatle ders almış olması gereken) hiçbir üniversitemizin atacağını düşünmek istemiyorum.

Üniversite olmak kolay değildir. Üniversite bir toplumun aklı ve vicdanıdır. Tek denetleyicisi ise uluslararası bilim dünyasıdır. Hep birlikte bu bilinçle hareket etmek zorundayız.

Üniversite Adamı Aforoz Etmesin!

College de France'da vermekte olduğum derslerim çerçevesinde kullanmak arzusuyla son birkaç akşamdır 1893'te anonim yayımlanmış olan *L'Ecole et la Science jusqu'a la Renaissance* (Rönesans'a kadar okul ve bilim) adlı kitabı okuyorum. Bu enfes eserin birinci bölümü Avrupa'ya pek çok üniversite kavram ve kıstasını yerleştiren Paris Üniversitesi'nin tarihine ayrılmış. Bu eserden üniversitenin ne demek olduğu ve ona anlamını kazandıran geleneklerin tarihi hakkında pek çok şey öğrendim.

Önce rektörün, üniversite içerisinde neredeyse tam bir "Ali kıran - baş kesen" olduğunu, ancak üniversitenin kendi içerisinden ve üniversite mensupları olan hocalar ve diğer yöneticiler tarafından bir yıllığına seçilebildiğini öğrendim. İkincisi, rektör o denli önemli ki, 13. Yüzyıl'da bile bizzat kral tarafından kraliyet konseyine çağrılıyor ve umumi törenlerde Paris Piskoposu (yani dini otorite) ve Parlamento (yani sivil otorite) ile aynı hizada yürüyor! (Bundan şu da çıkıyor: Üniversite, SİVİL "VE DİNİ OTORİTE DIŞINDA BAĞIMSIZ BİR OTORİTE olarak görülüyor) .

Üniversitenin bağımsızlığı o denli önemli ki, üniversiteye müdahale hiçbir şekilde mümkün değil! Müdahaleyi sivil bir merci yapmaya kalksa üniversite derhal bir temsilcisini krala göndererek şikâyette bulunuyor. Eğer müdahale dinsel taraftan geliyorsa, üniversitenin bir doktoru *ta* Papa'ya şikâyete gönderiliyor. (Eğer bu da dini sorunu halletmezse, üniversite sorununu "tüm kiliseye" açarak Herki bir dinsel konseyde ele alınmasını sağlıyor.)

EĞER ÜNİVERSİTENİN BAĞIMSIZLIĞINI TEHDİT EDEN TEHLİKEYİ BERTARAF EDECEK TÜM YOLLAR TIKANIRSA, ÜNİVERSİTE GENEL AFAROZ *(excommunication üniverselle)* YOLUNA GİDİYOR Bu şu demektir (kitaptan aynen çeviriyorum):

“Üniversite rektörünün ve onun yüksek rütbeli yardımcılarının emriyle tüm eğitim derhal durdurulurdu. Hemen tüm dersler kesilir, halka dönük bütün öğretim faaliyeti son bulurdu; ilâhiyat magisterleri ve doktorları kiliselerdeki vaazlarını vermekten imtina ederlerdi. Şehrin entelektüel, manevi ve dini yaşamı askıya alınırdı. Kriz sürerse, dört fakültenin doktorları, magisterleri ve bakaloryalıları kütle halinde şehirden ayrılmak tehdidinde bulunurlardı... 13. Yüzyıl’da böyle bir protestoya karşı koyabilecek hiçbir güç yoktu.” (s. 31).

Üniversitenin bu büyük gücünün kaynağı, verdiği bilgi, yani verdiği derslerdir. Ona dışarıdan müdahale edilmeye kalkılırsa, üniversite, dersleri ve ona paralel olarak yürüttüğü tüm bilgi verme faaliyetini kesebilir. Tüm ülkede üniversite derslerinin ve bilgi akımının kesilmesine 21. Yüzyıl’da da –aynen 13.Yüzyıl’da olduğu gibi– karşı koyabilecek hiçbir güç yoktur. Hükümet veya meclis, üniversite başkaldırırsa mensuplarının maaşını keserim diyemez, zira tüm ülkenin entelektüel, askeri, endüstriyel ve ticarî gücü üniversitenin verdiği bilgiye dayanır (üstelik en zayıf üniversitemizin bile döner sermaye işletmesi bağımsızlığını ilân ettiği günden itibaren üyelerine devletin verdiğine yakın, hatta aynı düzeyde maaş ödeyebilir; buna Türkiye’de tek istisna, basında olduğu gibi, patronları hükümetlerin eline bakan özel üniversitelerdir). Üniversiteleri yok derecede zayıf olan Türkiye’de bile durum böyledir. Üniversitenin faaliyetini tatil edeceği tehdidi bile, ülkenin kısa zamanda çökmesi anlamına gelir ki, bunu kimse göze alamaz (en azından tüm üniversite hastanelerimizin kapılarını kapattıklarını bir düşünüverin!).

Dolayısıyla üniversiteye dışarıdan, çarpık bir demokrasi anlayışına dayanarak müdahale etmeye kalkacak kişiler dünya üniversiteler tarihini iyi okumalı ve üniversitenin bir toplumdaki yerini iyi anlamaya çalışmalıdırlar. Avrupa heveslisi politikacılarımıza Avrupa tarihinden bir yaprak: Fransa'da Paris Üniversitesi rektörünün Piskopos ve Parlamento ile aynı sırada yürümesini gelin günümüz Türkiye’sine tercüme edelim: Böyle bir çeviri Meclis Başkanlığıyla (tüm üniversitelerin başı olan) YÖK Başkanlığı’nı aynı hizaya getirir (laik bir ülke olan Türkiye’de Paris Piskoposluğunun

karşılığı yoktur; bu, bir memuriyet makamı olan Diyanet İşleri Başkanlığı değildir), üniversiteler üzerinde YÖK dışında hiçbir otorite tanımaz ve YÖK Başkanı'nın seçimini de yalnızca üniversitelere bırakır! Uygarlığı gerçekten istiyorsak, onu tüm kurumlarıyla almalıyız, her hükümetin yalnız kendi işine gelen taraflarıyla değil. Eğer böyle yapılmazsa, işi bilgi vermek olan üniversite haklarını ve yerini gereken kişi ve mercilere hatırlatıverir.

Bir de çok sıkılıp "genel aforoz" yolunu seçerse, seyreyle sen gümbürtüyü!

Rektör Olarak Bir Unamuno Olabilmek

Geçenlerde Hasan-Ali Yücel'den sonra Türk yüksek öğretim tarihinin en büyük yöneticisi olduğu kanısında olduğum dostum Kemal Gürüz'le bir telefon konuşması esnasında sohbet, bir rektörün ne olması gerektiği konusuna geldi. Yeni atanacak rektörleri ne denli zor bir ortamın beklediğini irdelerken Kemal birden, "Ah! Bir Unamuno olabilmek!" deyiverdi. Sonra da, "Unamuno olayını köşende herkese hatırlat. Hatırlat ki adam olan nasıl rektör olur, belli olsun" dedi.

Olay şudur:

Bask kökenli büyük filozof ve edebiyatçı yazar Miguel de Unamuno y Jugo (1864-1936) 1936 yılında Salamanca Üniversitesi Rektörüydü. O yıl Kolomb'un Amerika'yı keşfettiği günde Üniversite'de "Irkın Günü'' adlı büyük bir tören yapılıyordu. Törende kimler yoktu ki? Salamanca Piskoposu Dr. Pla y Daniel, Yabancı Lejyonunun kurucusu olan General Millan Astray ve en önemlisi Franco'nun eşi Dona Carmen, Dominikan papazı Peder Vicente Beltran ve kralcı yazar Jose Maria Peman. Profesör Francisco Maldonado da ateşli bir konuşma yaparak Katalan ve Bask milliyetçiliğine saldırdı, bunları sağlıklı bir vücuttaki urlara benzetti. Faşizm ise, İspanya'nın ona sağlığını iade edecek olan hekimiydi ve bu urları ameliyatla kesip atacaktı! Ortalık iyice alevlenmişti. Arka sıralardan birden birisi Yabancı Lejyonun parolasını haykırdı: "Viva la Muerte!" (=Yaşasın Ölüm!) Derken General Millan Astray kanları kaynatan parolaları döktürmeye başladı: "İspanya!" diye haykırdı. Topluluk hep bir ağızdan, "Tek'' diye cevap verdi. Tekrar "İspanya' diye haykırdı tek gözlü General: "Yüce" diye karşılık verdi topluluk. Son olarak "İspanya" çağrısına "Hür" cevabı geldi ve bu arada bazı Falanjistlar duvarda asılı duran Franco'nun resmine dönerek faşist selâmı verdiler. Nihayet konuşma sırası rektöre gelmişti. Unamuno yerinden kalktı ve yavaşça kürsüye gitti:

“Biliyorum” dedi, “hepiniz ne söyleyeceğimi bekliyorsunuz. Hepiniz beni tanıyorsunuz ve biliyorsunuz ki, sessiz kalamam. Böyle zamanlarda sessiz kalmak, yalan söylemek demektir. Çünkü sessizlik kabul anlamına gelebilir. Profesör Maldonado’nun konuşması hakkında –hani konuşma denebilirse– birkaç şey söylemek istiyorum. Basklar ve Katalanlar hakkındaki hakaretlerin ima ettiği kişisel saldırıları bir kenara itelim: Ben Balboa doğumluyum. Sayın Piskopos ise, hoşuna gitse de gitmese de Barselonalı bir Katalandır. Şimdi nekrofilistik ve zırva bir çığlık duydum: “Yaşasın ölüm!”. Ve ben, ömrünü başkalarının anlayamamaktan kaynaklanan öfkesini uyandıran paradokslar oluşturmakla geçirmiş biri olarak size söyleyebilirim ki, bu saçma paradoksu çok itici buluyorum. General Millan Astray bir sakattır. Bunu hiçbir alçaltıcı imada bulunmadan söylüyorum. Bir harp sakatı. Cervantes de öyleydi. Ne yazık ki şu anda İspanya’da gereğinden çok fazla böyle sakat var. Eğer Tanrı yardımımıza gelmezse yakında çok daha fazlası da olacak. Beni üzen, General Millan Astray’ın toplum psikolojisini oluşturmasıdır. Cervantes’in ruh yüceliğine sahip olmayan bir sakat hiç kuşkusuz etrafında sakatlık yaratmaktan meş’um bir haz alacaktır.”

Bunun üzerine Millan Astray kendini daha fazla tutamadı: “Entelektüellere ölüm’’ diye haykırdı. Jose Maria Peman da telâşla “Yalancı entelektüeller kahrolsun'’ diye bağırdı. Ama rektörün durmaya niyeti yoktu:

“Burası” diye devam etti, “aklın mabedidir ve ben de onun yüce rahibiyim. Onun kutsal alanını kirleten sizlersiniz. Kazanacaksınız, çünkü gereğinden fazla kaba gücünüz var. Ama ikna edemeyeceksiniz. Zira ikna edebilmek için anlatabilmeniz lazımdır. Ama anlatabilmek için gerekene sahip değilsiniz: Akıl ve mücadelede haklılık. Sizi İspanya için düşünmeye davet etmeyi bile faydasız buluyorum. Benim işim bitti!”

Büyük filozof Unamuno’yu orada Falanjistler tarafından linç edilmekten ancak Franco’nun eşi Dona Carmen kurtarabilmiştir. O akşam Salamanca’daki kulüpte de rektör aleyhine slogan atılmış, kendisi kulübü terke zorlanmıştır. Ama Unamuno’nun akıl lehine söyledikleri, insan

haysiyeti ve insan düşüncesini savunmadaki korkusuzluğu tarihe geçmiştir. İşte bugün Türkiye Cumhuriyeti Üniversitelerinde aklı ve onun ürünü olan insan haysiyetini bu şartlarda ve böyle koruyabilecek rektörler tarihe geçeceklerdir. Her yeni atanacak rektör Unamuno'nun sözlerini kulağına küpe yapsın.

Eğitim

— Lan, ananı da al git..

— (Şikâyetçi bir yurttaş hakkında) ...bak bakalım ne istiyor bu sahtekâr…

— (Muhalefet partisi hakkında) Kadrolaşmanın en kaşarlanmışını...

— (Muhalefet partisi başkanına) Sevsinler seni...

Yerim olsa daha da uzatacağım bu listeyi. Çocuğunuzun terbiyesinin bozulmaması için duymamasını isteyeceğiniz bu sözlerin sahibi ülkemizin Başbakanlık Makamı'nda bulunan zattır. Açık kalmış bir mikrofonun azizliği sonucu istenmeden duyulmuş olan ikincisi hariç diğerleri uluorta, televizyon kameraları önünde duyulsunlar diye söylenmiştir. Aynı zat, yine televizyon kameraları önünde bir üniversitenin açılış töreninde okumuş arkadaşlarının aç kaldığını, müsteşarı bilimsel hırsızlık suçlamasıyla üniversiteden atılınca yine uluorta onun üniversitenin vereceği pâyeye ihtiyacı olmadığını ve kendisinin kıymetli bir vatan evlâdı (!) olduğunu haykırmıştır. Hukuk ve demokrasiyi ağzından düşürmediği halde, ülkesinin bilimsel araştırma kurumlarının en önemlisini Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve İdari Mahkemelerin ağız birliği ederek ilân ettikleri şekilde yasa dışı bir duruma düşürerek ülkede araştırmanın belini bükmüştür.

Üniversitelere bizzat öğretim üyesi atama hevesi mahkemelerce önlenince, bu sefer rektörlerini kendi hükümetinin atayacağı üniversiteler kurmaya kalkmıştır. Bu zatın yardımcılarından ve devlet bakanlarından biri basit bir lise coğrafya bilgisinden mahrum olduğunu televizyon kameraları önünde ilânda sakınılacak bir şey görmemiş, bir başka yardımcısı ve devlet bakanı da ellisinde ilk kez bir operaya gidebildiğini söylemiştir. Kendisinin Millî Eğitim Bakanlığı'na uygun gördüğü kişi doçent titrini taşıdığı halde uluslararası herhangi bir araştırmasına rastlanmamış, kendisi yaratılış efsanesinin ders kitaplarına bilim adamları tarafından tavsiye edildiğini söyleyecek derecede korkutucu bir bilgisizlik sergileyebilmiş, saygın bir

Avrupa gazetesi tarafından suçsuz bir rektörün yaka paça hapse atılması olayında rol oynadığı imâ edildiği halde bu ima cevapsız kalmıştır. Aynı zat tüm zamanların en büyük bilim insanlarından biri olan Charles Darwin'i "Türklere hakaret etti", diyerek halkının gözünde düşman ilân etmek istemiştir.

Sevgili yurttaşlarım, günümüz bilimin tüm toplum yaşamını yönlendirdiği, bilimden nasiplenememiş toplumların köleleştiği veya birbirine kırdırıldığı gündür. Bilim insanlara eğitimle öğretilir. Bu eğitim ailede başlar; ailenin çocuğa bilimsel yaşam terbiyesi verebilmesi için, yayınevlerinden televizyon şirketlerine bilgi ticareti yapan her kuruluş bu çabaya yardımcı olacak bir tavır takınır. Çocuk kitapları, televizyon programları bu amaca hizmet edecek şekilde ayarlanır. Bu çabayı Millî Eğitim Bakanlığı (Hasan-Ali Yücel'in yaptığı gibi) koordine eder. Ebeveynin eğitimi için, halkevleri modelinde görüldüğü gibi, hükümet özel bir gayret sarf eder. Okullar ise en iyi imkânlar ve en güncel bilgilerle donatılmakla kalmaz, bilgi üretiminin temellerinin atıldığı kurumlar haline getirilir. Öğretmen en önemli ve en verimli fabrika olarak görülür, üzerine titrenir. Üniversiteler ise artık bilgi üretiminin başladığı yerler, ulusun gelişmesinin mızrak uçlarıdır. Buralarda bilgi üretmeyen kişiler tutulmaz, hele aklı, giden bir trende kıble işareti arayacak düzeyde olanların buraların kapısından girmelerine izin verilmez.

Okul ve üniversitenin öğreteceği en önemli şey yaratıcılıktır. O yaratıcılık gelire dönüşerek ülkeye refah getirir. Türkiye'nin cari açığının' üçte biri kadar serveti olan Bill Gates'in tek marifeti yaratıcılıktır. Paranın karşılığını yalnızca fiziksel emek zannetmek gafletine düşenler, dünyanın en fakir insanları olmaya devam etmektedirler. Paranın karşılığı bilgi ve akılla mücehhez emektir.

Sizi daha çok fakirleştirecek, daha acizleştirecek, ele güne muhtaç edecek bilgisiz kişilerden uzak durunuz. Bunlar kendilerini ağızlarıyla ele verirler: Onları tanıyınız. Son günlerde televizyonlarda, atamaya kalktığı kendi benzeri kişilerin önlerinin kesilmesinden şikâyetçi olan zatın şikâyetini lütfen bir de bu ışıkta değerlendiriniz –yoksa artık çok geç olacak ve biz

güneydoğu komşumuzun yoluna gireceğiz. Bu olamaz demeyiniz.

Eğitim-Araştırma İlişkileri ve Bilimin Gelişmesi

Yazı ve konuşmalarımda, sohbetlerimde sık sık dile getirdiğim bir görüşü tekrarlayarak başlamak istiyorum bugünkü yazıma: Araştırma yapmayan eğitim ve öğretim yapamaz; eğitim ve öğretim de araştırmaya sürekli yeni sorun ve bakış açıları kazandırarak araştırmanın gelişmesine yardımcı olur. Bu nedenle, üniversitelerde araştırma yapmayan öğretim üyesine tahammül edilemez, edilmemelidir.

Bu yıl College de France'da vereceğim dersimin konusu, en eski geçmişten günümüze tektoniğin tarihçesi. Hitap edeceğim zümre ise halk. Noel tatilimin çoğunu İstanbul'da derslerimin görsel malzemesini hazırlamakla geçirdim. Bu hazırlık esnasında fark ettim ki, tektoniğin tarihinde çoğumuzun modern Batı Avrupa dillerinden Türkçeye dercedildiği şekliye Steno diye bildiği Danimarkalı Niels Stensen'in (Latincesi Nicolaus Stenonius) bir keşfi tam bir devrim yaratmış. Steno'nun çok önemli olduğu hep bilinir; ama tabaka kavramını keşfetmiş olduğunu daha önce hiç okumamıştım. Steno'dan önceki tüm jeolojik eserlerde kayaçlar yığın şeklinde ele alınıyordu. Buna tek istisna içinde maden yatakları bulunan sokulumlar ve kömür içeren yataklardı. Steno ilk kez tüm çökel kayaçlarının tabakalı olduğunu ortaya attı. Tabaka kayaç kütlesine bir doku kazandırır. O doku sayesinde kayacın içyapısı bir mostradan (yani kayacın yüzeyde görüldüğü yerden) diğerine izlenebilir hale gelir, dolayısıyla ilk kez Steno'yla bir bölgenin kayaç mimarîsi, yani tektoniği ortaya çıkarılabilir olmuştur. Üstelik tabakaların akışkan bir ortamda çökelme ile oluştukları kabul edildiğinden, belli özellikleri olması gerekir: Alt ve üst yüzeyleri yerçekimine dik yönde (yani yatay) olacak; tabaka, çökelme ortamının sınırlarına kadar sürekli olacak; bir tabaka altındakinden sonra çökelmiş olmak zorunda, üstündekinden de önce. Böylece konumu yataydan çok farklı bir tabakanın, o konumu çökelmeden sonra meydana

gelmiş olması gereken bir yer değiştirmeyle edinmiş olacağı görülüyor. Konumu bozulmuş bir tabakanın üzerine yatay duran bir tabaka gelip çökelirse, aralarındaki açısal yüzey, birincinin konum bozulması geçirdiğine işaret ettiği gibi, o yüzeyin altındaki tabakalar konum bozulmasından önce, üstündekiler ise sonra oluşmuş olmak zorundalar.

Steno'dan önceki tüm jeoloji bu basit kuralları bulamadığı için önemli bir gelişme kaydedemememiş. Ama kaydettiği yerler de var. Örneğin, jeomorfoloji. Ta Aristo ve öğrencisi Teofrast'dan beri dünya yüzeyinin dinamik bir yüzey olduğu farkedilmiş, yani bir yandan aşınır giderken diğer yandan yükseltilip yerine konuyor. Bunun fark edilebilmesinin nedeni de yeryüzünün bir başvuru yüzeyi oluşturması. Ona neler olduğunu izleyebiliyoruz. Tabaka daha soyut bir kavram ama onun da vazifesi başvuru hatları oluşturmak.

Fakat tabaka yapıları karmaşık, kayaç türleri çok çeşitli ve gözlenebilen mostralar arasındaki mesafeler doğrudan deneştirmeyi olanaksız kılacak kadar fazla olunca Steno'nun öğrettikleri de yetmemiş. Bu sefer (College de France'daki seleflerimden) Georges Cuvier belli fosil türlerinin kayaçlar içerisindeki dağılımının oluşturduğu hacimlerin (ki bunlara daha sonra öğrencisi Alcide d'Orbigny ve pek genç yaşında ölen büyük Alman paleontologu Albert Oppel, "zon", yani "bölge" adını vermişti) deneştirilmesini önerdi. Cuvier, tabakaların tersine bu hacimlerin aynı zamanda zamanı temsil ettiklerini iddia ederek, kayaç kütlelerinin aslında kayaç tür ve yapısından bağımsız olarak deneştirilebileceğini gösterdi. Cuvier'nin arkadaşı Alexander von Humboldt'un 1823'de işaret ettiği gibi, bu iddia tam olarak doğru değildir, ama bugüne kadar jeolojinin en temel gereçlerinden biri olarak kullanılır. Aslında Cuvier de jeologa başvuru hatları sağlıyordu. Daha sonra kayaç mıknatıslanmasına, denizel çökel kayalarının kimyasal özelliklerine veya tabakalanmada görülen döngüselliklere dayanan çeşitli başvuru yöntemleri geliştirildi.

Bunlardan anladım ki, jeolojinin en temel görevi, kayaç kütlelerinin mimarîsini anlamamıza yardım edecek başvuru hatlarının bulunmasıdır.

Bundan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nde vereceğim muhtelif jeoloji derslerine bu görüşü temel yapacağım, zira jeolojinin amaç ve yöntemlerinin anlaşılmasında büyük bir birlik ve kolaylık sağlıyor. College de France beni tektoniğin entelektüel evrimini halka anlatmaya zorlamasaydı belki de bu görüşü asla geliştiremeyecektim. Zaman zaman en temel olan ve en iyi bildiğimizi zannettiğimiz kavramları bunları hiç bilmeyenlere anlatmanın kendimiz için de büyük pedagojik yararları vardır. Sanırım üniversite hocalığının bir bilim adamı için en güzel ve en yararlı tarafı da budur.

Din Temelli Eğitim Türkiye'nin Karşısında Bulunduğu En Büyük Tehlikedir

İnsan eğitiminin iki amacı vardır: 1) Kişiyi yaşama hazırlamak, 2) kişiye yaşamını sürdürebilmesi için belli bir beceri vermek. Kişiyi yaşama hazırlamak demek, kişinin içinde yaşayacağı toplumun özelliklerine göre, o toplumla karşılıklı iletişimde bulunmasını sağlamak demektir. Kişiye yaşamını sürdürebilmesi için gerekli bir beceriyi kazandırmak ise, kişinin toplumun ihtiyaç gösterdiği işlerden birinde uzmanlık kazanarak gelirini kazanmasını temin etmek demektir.

Her iki amacın temelinde de toplumla kişinin ilişkisini kurmak yatmaktadır. Bu ilişki iki temel yolla kurulabilir: Birincisi ve ilkel olanı, toplumu belli kalıplar içerisine sokarak her bireyi o kalıplara göre yetiştirmektir. Bu en ilkel toplumlarda fiziki güce sahip bireyin toplumun diktatörü haline gelmesiyle yapılır ki, bu diktatör konumundaki bireye hayvanlar âleminde genellikle alfa erkeği adı verilir. Maymunlardan kurtlara, sürüler halinde yaşayan hayvan topluluklarında alfa erkeği belli bir sayıda dişiyi ve yavruyu kontrol eder. Böyle bir düzende kontrol edilenlerin özgürlükleri sınırlıdır ve sadece alfa erkeğinin istekleri doğrultusunda yaşamlarını sürdürebilirler. Alfa erkeklerinin değişmesi her uzaman şiddet yoluyla olur. Alfa durumuna geçmek isteyen genç bir erkek, yaşlanan alfa erkeğine meydan okur: Yapılan dövüş sonucu alfa erkek ya öldürülür ya da toplumdan dışlanarak yalnız bir yaşama mahkûm edilir.

İlkel insan topluluklarında ise, toplumu diktatörce yönetmek, diktatörün bireysel fiziksel gücünü aşan bir şeydir. Onun için işin içine. düşünce girer. Toplumun diğer öğelerinin düşüncelerini kontrol edebilen, yani onları istediğine inandıran diktatör olur. Dolayısıyla diktatörlük için toplumun bir bütün olarak kabul edebileceği inanç sistemleri geliştirilmelidir. İşte dinler kısmen bu ihtiyaçtan, yani toplumun yönetilmesi için gerekli bir araç olarak ortaya çıkmışlardır. Dinlerin diğer amacı da, bireye yaşadığı çevreyi

açıklamaktır: Doğa olayları niçin oluyor, niçin doğuyoruz, niçin' ölüyoruz, ölene ne oluyor, gibi sorular her zaman düşünmeyi öğrenen insanı meşgul etmiş olan sorulardır. Bunlara hemen cevap bulamayan ilkel insan, kendince masallar uydurarak bunları izah etmeye çalışmış, bu uğraştan da dinler doğmuştur. Kısaca din, ilkel bir bilim ve aynı zamanda ilkel bir hukuktur.

Din ile bilimin ayrılması kolay olmuştur (ama çok uzun bir zaman almıştır): Dinin getirdiği açıklamaların gözlemle çeliştiğini gören ve bunu dile getiren insanlar yeni açıklamalar arayarak ilk bilim insanları olarak toplumlara yeni bir yöntem öğretmişlerdir. Bu yeni yöntemin temelinde şu iddia vardır: Bireyin dışında gerçek bir dünya vardır. Bu dünyaya ulaşmanın tek yolu gözlem ve muhakemedir. Ancak gözlem işlemini yapan duyularımız mükemmel değildir. Onun için her gözlem muhakeme filtresinden geçirilmelidir. Bu filtre ise sürekli değişmek zorundadır, zira ona temel olacak bilginin kendisi de eninde sonunda gözleme dayanır. O zaman gözlemi ne kadar çok birey yapar ve kendi aralarında gözlediklerini ne kadar özgürce tartışırlarsa o kadar gerçeği yakalama şansı olur. Bu şekilde elde edilen “gerçeklere” dahi tam olarak asla güvenilemez. Bireyin öğrendiği her gerçek muhakkak bir miktar “yanlış” içerir, çünkü her gözlenen nesne veya süreçte gözlenmesi gereken sonsuz öğe vardır. Bunların hepsini gözlemeye ise ne fiziksel idamlarımız, ne de kısıtlı olan ömrümüz müsaade eder (bu ifadenin doğruluğunu anlamak için başparmağınızdaki atomların elektronlarını saymayı deneyin!). Ömrümüzün kısıtlı olması sorununu, bilgi edinme işini nesillere yayarak çözeriz. Fiziksel imkânlarımız ise sürekli gelişmektedir. Kâinatın büyüklüğü her şeyi bilmemize engeldir. Onun için elimizdeki en iyi bilgilerle yaşamak zorundayız ve her şeyi bildiğimizi asla iddia etmemeli, böyle iddialarda bulunanlara asla inanmamalıyız.

Dinler ise, her şeyi bilen birileri (Tanrı, peygamber, papa vs.) olduğunu iddia ederek bu iddiaya inanılmasını isterler. Tarih, bu tür iddiaların hepsinin yanlış olduğunu, yani her şeyi bilenlerin iddia ettikleri bilgilerin de nihayet yanlışlarla dolu insan düşüncesinin ürünü olduğunu göstermiştir. Özgür gözlem denetimine alınamayan düşünce ise diktatörlüklerin

temelidir. Türkiye’de din temelli eğitim istemek, ülkeyi yukarıda anlatılan ilkel diktatörlük rejimine mahkûm etmenin hazırlığını yapmak demektir. Din temelli eğitim, şu anda ülkemizin mücadele edilmesi gereken bir numaralı düşmanıdır. Gündelik siyasî çekişmelerin gürültüsünde bu unutulmamalıdır.

Elitist Eğitim Şart

Toplumda her bireye eşit eğitim şansının verilmesi, o toplumda eğitim kalitesinin perişan olmasıyla sonuçlanır. İstanbul Teknik Üniversitesi altmışlı yıllara kadar Türkiye'nin açık ara en iyi yüksekokuluydu. Mezunları dünyanın en iyi okullarının mezunlarıyla yarışabilen düzeydeydiler ve dünya çapında iş yapabilen şirketler veya araştırma grupları oluşturabildiler (bunlar arasında bir Ratip Berker gibi, bir Kazım Çeçen gibi, bir İhsan Ketin gibi İTÜ hocalarından dünyada önemli madalyalar alanlar oldu). Şimdi ise Türkiye'de üç harp okulu hariç hiçbir yüksekokul o üstün düzeyi hayâl bile edemeyecek durumdadır. Bunun nedenini bir kere İTÜ'nün en şaşaalı günlerinin yetiştirdiği, dünya çapında büyük şöhret sahibi bilim adamlarımızdan biri olan Prof. Doğan Kuban'a sordum. Doğan Hoca, "Sayılar" dedi, "öğrenci sayılarının bu derece artması okullarda kaliteyi tutmayı imkânsızlaştırdı. Bizim zamanımızda İTÜ küçücük bir okuldu, tüm fakülteleri Gümüşsuyu'ndaki kampüs binasına sığan bir kurumdu. O binaya girecekler de son derece sıkı bir elemeyle alınırdı ve yine de ikinci sınıf sonunda sıkı bir baraj uygulanır, başarısız talebe elenirdi. İTÜ öğrencisi olmak toplumda başlı başına bir ayrıcalıktı. Şimdi çığ gibi büyüyen nüfus ve herkesi üniversiteye sokmaya çalışmak gibi yanlış bir politika Türkiye'deki eğitim düzeyini bu fena duruma düşürdü."

16-18 Haziran tarihleri arasında İstanbul'da Hava Harp Okulu Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü'nün düzenlediği Recent Advances in Space Technologies ("Uzay Teknolojilerinde Yeni Gelişmeler": RAST-3) Konferansı'na katılmak üzere gelen, dünyanın yaşayan en büyük uçak mühendisi addedilen Prof' Dr. Hans G. Hornung toplantı kapsamında verilen bir kokteyl esnasında Hava Harp Okulu Komutanı Hv. Plt. Tümgeneral Sayın Abidin Ünal ile sohbet ederken okula yapılan müracaat ile alınan öğrenci arasındaki oranları sordu. Abidin Paşa geçen yıl 60,000

müracaat olduğunu, bunun içerisinden seçilebilecek öğrenci sayısının yüz veya en çok iki yüzle ifade edilebileceğini, ama bu sayıya kalite kaygısı nedeniyle ulaşamadıklarını söyledi. Hava Kuvvetleri, kotasını doldurmak kaygısıyla kalite kıstaslarından fedakârlık etmeyi her zaman reddetmiştir. Profesör Hornung, bu binde dörtten daha az olan oranın ABD'nin en iyi üniversitesi olan Caltech'in oranından bile daha sıkı olduğunu söyledi ve bunun, kendisinin iki yıl önce bizzat gözlediği yüksek Harbiyeli kalitesinin izahı olduğunu vurguladı.

Üniversite giriş imtihanlarının gündeme geldiği bugünlerde bazı partilerin seçim kaygısıyla ÖSS'yi kaldırmayı parti programlarına aldıklarını görüyorum. Bu yaklaşım temelde doğru bir yaklaşımdır. Çoktan seçmeli ÖSS, aslında iyi bir kalite göstergesi olduğu halde, ülkemizde orta öğretim kalitesinin perişan olmasının en temel nedenlerinden biridir ve behemehâl kaldırılmalıdır. Ancak bu demek değildir ki, herkes üniversiteye alınsın. Tam tersine, üniversitelere alınacak öğrenci sayısı azaltılmalıdır. Bunun yerine üniversite dışı yükseköğretim ve bilhassa meslek eğitimine büyük önem verilerek bu tür eğitim veren kurumların sayısı arttırılmalıdır. Öğrenci elemesi ilköğretim sonu, lise sonu ve üniversite birinci sınıf sonu aşamalarında yapılmalı, bu seviyelerde üniversite okuyacak kapasitesi olmadığı görülen öğrenci, topluma faydalı olabileceği başka eğitim kulvarlarına kanalize edilmelidir. Mecburî öğretim 12 yıla çıkarılabilirse (ki çıkarılmalıdır), bu eleme lise son sınıf ile üniversite birinci sınıf sonunda yapılabilir. Böyle elemeler diplomalı işsizler sorununa bir çare olacağı gibi, diplomalı cahiller sorununu da büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Şu anda Türk üniversitelerinin verdikleri diplomalar ciddîye alınacak belgeler değildir. Bunun nedenleri; görülmemiş bir öğrenci kalitesizliği, buna paralel olan bir hoca kalitesizliği ve çoğu aptalca politik kaygılarla açılan üniversitelerin alt yapı imkânlarının gerekenin çok altında olmasıdır. Tüm bu hastalıkların çözümü eğitimde ödün vermeyen bir elitizme yönelinilmesidir. Bunu, demokrasiyi ‘'Ali kıran baş kesen olmayı” demokrat olmak sanan akılsız, cahil ve görgüsüz politikacılar gerçekleştirebilir mi? Hiç sanmıyorum. Ama şunu unutmayalım ki,

Türkiye’nin bekası bunun mutlaka yapılmasına bağlıdır.

Elit Düşmanlığının Ayyuka Çıktığı Ülke

Türkçeye elit kelimesini “seçkinler” olarak çeviriyoruz. Bu tercüme elitin Latince “eligere”den gelen kökü göze alındığında doğrudur, zira eligere aslında ex-legere, yani elle toplamak, devşirmek anlamında olduğundan seçmek olarak anlaşılmış ve Fransızcadaki *élire'i* (=seçmek) oluşturmuştur. *Elire’den* de *élite* kelimesi oluşturulmuştur ki, biz de Fransızcadan önce bu kelimeyi devşirmiş, sonra da onu seçkin olarak Türkçeleştirmişizdir. Seçkin veya elit, temsil ettikleri kavramın gerçek anlamını hiçbir dilde karşılamaz. Yani hem Fransızca aslının hem bunun diğer dillere geçmiş şeklinin hem de Türkçe tercümesinin “elit” kavramının ruhunu yansıtmadığı kesindir. Elit birilerinin birilerini seçmesini ima eder etimolojik olarak. Halbuki kavram olarak elit tamamen anti-demokratik bir kavramdır. Birilerinin kendiliğinden başkalarından daha iyi bir hale geldiğini ima eder. Yani elit seçilmez, oluşur. Bu nedenle elitlere karşı her zaman ve her yerde bir reaksiyon meydana gelir. Elitleri, geri kalan toplum üyeleri genellikle sevmez. Halbuki, toplumları ileri götüren, insanlığı yücelten, yenilikler yaratarak yaşam kalitemizi arttıran hep o sevilmeyen bir avuç elit olmuştur. Tarihteki ihtilâllerin, devrimlerin hemen hepsi elitleri de yok etmeye yönelmiştir. Fransız İhtilâli faciası esnasında öldürülen bilim insanlarını Fransa'da College de France’daki derslerim esnasında sayarken

“Fransız ihtilâli felaketi” dediğimde, karşımda dersimi dinleyen iki yüze yakın Fransız’dan en küçük bir itiraz gelmemişti. Benzer şekilde Rus İhtilali esnasında pek çok bilim insanı ülkeyi terk etti (bunlar arasında Lenin’in kuzeni jeolog Nicolas Oulianoff da vardı), diğerleri, büyük jeolog İnostransef gibi intiharı tercih etti. Ne onu ne de diğerini yapabilenlerin çoğunu Stalin Sibirya’ya sürdü, kamplarda ve hapishanelerde işkencelerle öldürttü ki, bunlar arasında Atatürk’ün emriyle Türkiye’nin ilk ziraat araştırma raporunu derleyen biyolog Vavilof da vardı. Çin'de Kültür İhtilâli benzer bir felâkete imza attı. Orada çalıştığım esnada bu insanlık utancının

kurbanlarıyla konuşma imkânını buldum. İnsanın, Çin Halkına Daqing petrol alanı gibi bir gelir kaynağını hediye etmiş olan Huang Ji-Qing gibi büyük bir jeologa yalnız ve yalnızca entelektüel, kızıl muhafızların gözünde "elit", olduğu için yapılanları onun kendi ağzından dinlediği zaman kanı donuyor. Huang, pirinç tarlalarına sürülmüş, orada ayaklarına giren parazitler yüzünden tedavisine izin verilmemesi nedeniyle eşiyle birlikte ömür boyu sağlıklarını kaybetmişler. Bir arkadaşı, ders verdiği öğrencileri önünde bir tabure üzerinde ayakta bekletilmiş, tuvalete gitmesine bile izin verilmediğinden öğrencilerinin önünde üstüne etmek zorunda bırakılmış ve sonra da öldürülmüş.

Türkiye'nin, hiçbir zaman bir Fransa, bir Rusya veya hatta bir Çin gibi bir entelektüel eliti olamadı. Ama her şeye rağmen, Türkiye'yi dar zamanında kurtaracak kadar dünyayı bilen, işinin ehli, vatanını seven bir eliti olmuştur. Bu elitin adı Türk Silahlı Kuvvetleridir. Bu elit Türkiye'yi ve Türk milletini korumakla kalmaz, ona ilk ressamlarını, ilk doktorlarını, ilk gerçek bilim insanlarını da hediye eden kurum Türk Silahlı Kuvvetleri olmuştur, çünkü en iyi eğitimi hep Türk Silahlı Kuvvetleri vermiştir. Türk halkı geleneksel olarak ordusunu canından çok sever, çünkü o ordunun mensupları kendi çocuklandır. Kendi yavrusunun ülkesinin elitine katılmasını isteyen aileler çocuklarını asker yapar.

Son yıllarda bu elite karşı bir hücum başladı. Bunu ülkenin en bilgisiz ve en görgüsüz takımı yönetiyor. Bu takımın özelliği cehaletidir ve o cehaletin en belirgin ifadesi yobazlıktır. O yobaz, aynı Kurtuluş Savaşında yaptığı gibi, ülkesinin felâketini isteyen dış güçlerle el ele kol kola olduğu intibaını vermektedir. Bir yandan orduyu yok etmeye yönelmişken, bir yandan da ülkenin diğer elit kaynağı üniversiteleri bitirmek peşindedir. Bir şeyi ortadan kaldırırken yaptığınızı başkaları fark etmesin isterseniz en iyi yol, yok etmek istediğiniz nesneyi sulandırarak çoğaltmaktır. Şu anda üniversiteler böyle bir tehditle karşı karşıyadır. Yargı ayrıca tehdit altındadır. Ama, en elit kurum olan ordu tam hedeftedir.

Ülke çok ciddi bir bölünme krizinin içindeyken, bu olayların tesadüfen aynı

zamana denk geldiğini herhalde hiç kimse düşünmüyor; hem de tehdit altında olan yerler tüm Ortadoğu’nun en zengin su kaynaklarını içeriyorsa. Zorda kalan ülkeleri ayak takımı değil, elitleri kurtarmıştır. Türkiye şu anda kendi elitini yemek sürecindedir. Yani AIDS, olmuştur. Kendi direnç sistemini yok etmeye yönelmiştir.

Dünyanın Belki de En Sorunu: Elitizm Düşmanlığı

1974 yılının sonbaharında ilk kez ABD topraklarına ayak bastığımda beni şoke eden ilk gözlemim, bireylerin başkalarından üstün olabilecekleri düşüncelerini ne denli ısrarla bastırdıklarını görmem olmuştu. Başkalarından “başka” olmak kabul edilebilir bir şeydi, ama “üstün” veya “aşağı” olmaktan bahsetmek kelimenin tam anlamıyla tabuydu. Sonra öğrendim ki, meselâ zenciye zenci demek hakarettir: “Siyah'’ denmelidir (ama beyazlara “Caucasian=Kafkas ırkından demek hakaret değildi). Sonra bu da değişti: “Siyah’’ da hakaretâmiz addedilir oldu ”Afrikalı- Amerikalı” gibi garip bir ifade icat edildi. Kızılderililere Kızılderili demek ABD’de başınızı belâya sokabilir. Benim ilk gittiğim yıllarda onlar için eskiden beri kullanılan “Hintli” (=lndian) tabiri henüz kullanımdaydı. Sonra Kızılderililer “Yerli Amerikalı” (=Native American) oldular (halbuki onlar da nihayet Sibiryalıdır), Indian terimi de tabulara karıştı. Sonra öğrendim ki, zencilere ve (ırkı en olursa olsun) dişilere eşit şartlarda onların tercih edilmesini sağlayan özel haklar verilmiştir (affirmative action). Bunun da gerektiği gibi kullanılmadığı, başarısız zencilerin ve dişilerin başarısızlığını örtbas etmek için hükümetin elinden geleni yaptığını gördüm. Bu da gerçekten başarılı olan zencilere ve dişilere haksızlık oluyor, başarılarını küçültüyordu.

Giderek, Avrupa Uygarlığını methetmek de ayıplar arasına katıldı. Avrupa Uygarlığını yüceltmek, kendilerine uygarlık vehmedilen diğer kültürlerin Avrupa Uygarlığından “aşağı” olduklarını ima etmek anlamına alındığından yalnız ayıplanır olmakla kalmadı, giderek tabulaştı. Meselâ, benim Çinlilerin veya Türklerin tarihleri boyu uygarlık yaratmamış olduklarını söylemem hemen politik motiflere yorulmak isteniyordu (ama kendimin de Türk olduğunu öğrenen eleştirmenlerim ne diyeceklerini bilemez olup bu sefer kabahati ailemin zengin olmasında buluyorlardı!!!) Yunan

uygarlığının ihtişamından bahsetmek cehalet olarak algılanıyor, Yunan’ın her şeyinin Mısır’dan, onun da Kara Afrika'dan geldiği gibi inanılması güç zırvalıklar öne sürülüyordu. Bazıları meselâ, ABD Anayasası’nın lroque Kızılderililerin cemiyet yapısından esinlendiği gibi tarihsel gerçeklerle uzaktan yakından ilgisi olmayan zırvalıkları savunur oldular. Buna benzer nice saçmalıkları William A. Henry IlI’ün *Elitizmin Savunulması* (In Defense of Elitizm, Doubleday, 1994) adlı eserinde okuyabilirsiniz.

Ancak beni bugünkü yazımı yazmaya iten şey o kitaptaki şu ilginç saptama oldu: 1986 yılında jeoloji, uzay-uçak mühendisliği, astronomi, geometri, astrofizik, teorik kimya, Avrupa Tarihi, mimari, Rus, İspanyol, Alman filolojileri veya Klasik filolojide doktora yapan tek bir zenci yokmuş ABD’de! Bunlar bizde de puanları düşük bölümler değil mi? Yani Anadolu çocuğu da Amerikan zencisinin tercihlerine yönelmiş. Peki sırf o mu? Bütün dünyada ve her nüfus grubu içinde durum benzer değil mi? Amerika adı geçen konularda genel bir öğrenci sıkıntısı içinde olduğunu yıllar önce ilân etmedi mi? Peki sorun ne?

Sorun bütün dünyada insanlığın kendi beka, rahat ve emniyetini doğa ile doğrudan diyalogda aramak yerine, doğadan (çeşitli sosyal etkenler nedeniyle) yüzgeri edip, yaşamını kendi ^kafası içine, yani tamamen sübjektif bir dünyaya dönerek düzenlemeye kalkışmasıdır. Bu açıdan bakıldığında açıkgözler hızla para kazandıracak insan cemiyetiyle doğrudan ilgili konulara kaymakta (iş idaresi, iktisat, sistem mühendisliği, vb. Bunların en akıllıları ya elektroniğe ya da gen mühendisliğine gitmektedirler), daha aptal olanlar da kendilerini avutacak dinsel tutkulara kapılmaktadır. Bilgili olmak, doğanın sırlarını veya geçmiş kültürlerin eserlerini ve/veya düşünce yapılarını araştırmak gibi eskiden kıymetli addedilen işler artık âdeta alay konusu olmuştur. Bu hemen tüm dünyada böyledir.

Bu durum Türkiye’ye de yansımıştır. Her yıl karşıma gelen jeoloji öğrencisi, “adam gibi bir yere giremediği” için bedbindir. Derslere başlayınca, büyük ekseriyetinin bırakın üniversiteye girmeyi, liseden, hatta

ortaokuldan bile mezun olmaması gerektiğini görmekteyim. Hiçbir merak ve öğrenme dürtüsü olmayan zavallı genç, kendi dilinde kendini ifadeden acizdir; dünya hakkında neredeyse hiçbir şey bilmemektedir ve düşünme becerisini elde etmemiştir. Fikirlerinin ekseriyeti, yanlış olduğu açık saplantılardan ibarettir (meselâ başarısızlığının tek sorumlusu olarak hep başkalarını görür). Ama tüm bunlara rağmen her şeyi elde etmeye hakkı olduğu iddiasındadır. Bu tür (çarpık) yetişen nesiller tüm dünyada yavaş yavaş idareci sıralarına yükselmektedirler. Bunun, Margaret Mead'in yıllar önce ABD için dediği gibi, yeni ve pek dehşetli bir karanlığın habercisi olduğunu görmemek için herhalde kör ' ve sağır olmak lazımdır.

Türkiye'de Yasalara Bakışın İnançsal Temelleri

Doğu ve Batı karşıtlığının temeli tektanrılı Sami kökenli dinlerin Ortadoğu'nun despotik yönetim tarzlarını yansıttıkları ve bu dinlerde her şeye egemen olan Tanrı'nın da evreni keyfince yönettiği, buna karşılık çoktanrılı Yunan dininde, Tanrıların bile Temis'in şahsında temsil edilen doğa kanunları karşısında insanlar kadar güçsüz olduklarıdır. Bu durum, Sami dinlerin mensuplarının aşırı bir dindarlığa ve "Tanrı köleliği" denebilecek bir tutuma itilmesini, buna mukabil, Tanrıların bile doğa yasalarınca yöneltildiği eski Yunan dininde, insanların özgür olabilmek için (yani Tanrıların kaprisleriyle başa çıkabilmek için) herkesi yöneten yasaları öğrenmeye çalışmalarını intaç etmiştir.

Ülkemizin yetiştirdiği en büyük bilimcilerden biri olan rahmetli Ord. Prof. Dr. Dr. *h. c. mult.* Ekrem Akurgal 1954 yılında Ankara Üniversitesi'nde verdiği bir konferansta Doğu ile Batı arasındaki farkı Doğu'da kişi özgürlüğünün olmaması, buna mukabil Batı'da bu özgürlüğün çeşitli derecelerde mevcut olması olarak özetlemişti. Bu iki toplumun dinlerine baktığımızda (Musevilik ve Hristiyanlığın Doğu kökenli Sami dinleri olduğunu bir kez daha hatırlayalım!) bu durumun nedenlerini daha iyi anlayabiliyoruz. Doğu'da, hükümdar, Tanrı'nın temsilcisi veya gölgesidir (bazı Doğu toplumlarında bizzat Tanrı'nın kendisidir) ve insanlar üzerinde tanrısal yetkilere sahip keyfi bir yöneticidir.

Kanunları hükümdar koyar ve bozar. Bu kanunları öğrenmenin tek yararı onlara itaat etmektir. Hükümdara yakın olup onun himmetiyle bu kanunlara uymamak mümkündür. Doğa tarihi bunun sayısız örnekleriyle doludur.

Temelini Yunan çoktanrılı dininden alan Batı'da ise çok erken çağlarda kanunların öyle keyfi olarak konulup kaldırılabilecek şeyler olmadıkları inancı yerleşmiştir. Tanrılar bile onlara itaate mecbur olduklarına göre,

Doğu’dakinin tersine, Batı’da kanunlar Tanrı üstü şeylerdir. Onlardan zarar görmemek için Tanrı’ya yakarmak değil, onları öğrenmek ve onlara itaat etmek (veya onlardan nasıl kaçılabileceğini bulmak) gerekir. Bunun için Batı çok erken çağlarda toplumun bir bütün olarak kanunları öğrenip onlara itaat etmesini mecbur kılan demokrasi denen rejimi yerleştirmiştir.

Yunan dininde, doğa kanunlarını temsil eden Temis’in en güçlü kızı Dike hakkaniyet tanrıçasıdır. Dike haksızlığa mani olmaz ama yapanın başına iş açar. Bunun için Batı’daki insan toplumu haksızlığı önleyecek doğa dışı, kendi “iç yasalarını” geliştirmeye ve onlara uymaya özen göstermiştir. Bu kanunların koruyucusu tek bir hükümdar veya oligarşi değil, halkın tamamıdır ki, bu da demokrasidir. Ancak eski Yunan’da durum hep böyle değildi. En eski çağlarda, tıpkı Doğudaki gibi hem din adamı hem hükümdar olan mutlak krallar vardı ki, bunlara Vanaks denirdi. Daha sonraki Vasileos (veya eski Yunancadaki haliyle Basileus) her türlü dini yetki ve görevlerinden arındırılmış, laik kralları temsil eder. Mutlak din kökenli krallıktan demokrasiye geçiş eski Yunan'da da kolay olmamış, bu durum önce şehir devletlerinin oluşması ve daha sonra Atina tiranı Peisistratos’un (MÖ 561 ilk adaylığı) eski Yunan dinini oluşturan mitolojiyi kitaplar halinde yazdırıp halka satmasıyla mümkün olabilmiştir. Bu sayede halk dinin detaylarını öğrenebilmiş ve dini kendi arasında tartışmaya başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda Millet’te Anaksimandros ve arkadaşlarının Tanrıların doğa güçleri karşısındaki aczini fark ederek, doğa yasalarını doğrudan öğrenmeye teşebbüs ettikleri dönemdir.

Türkiye’de yaşayan insanların tüm geleneklerini ne yazık ki Doğudan almışlardır (buna gayrimüslimler de dahildir!). O gelenekte yasa hükmedene tâbidir, hükmeden yasaya değil (bu açıdan İslâm öncesi eski Türk toplumları eski Yunan toplumlarına daha yakındı). Bugün ülkemizde gördüğümüz hukuk sefaleti, yöneticilerin eski Doğu geleneğinin izleyicileri olarak yasaları belli ilkelere göre değil, kendi keyiflerine göre değiştirip kullanmaya kalkmalarının sonucudur. Türkiye’de kişi özgürlüğü yoktur. Hele İslâmcı AKP yönetimiyle kişi özgürlüğü daha çok daralmıştır. Bu yazıyı yazan ben, yarın evimden alınıp kodese takılabilir ve ömrümün

sonuna kadar orada hakkımı arayamadan kalabilirim. Bu durumun değişmesi, toplumun yasalara bakışının değişmesiyle mümkün olabilecektir. O nedenle ben sık sık toplum eğitiminde doğa bilimlerinin her şeyin önüne alınması gerektiğini savunuyorum. Doğa yasası kavramını bilmeyen yasaların ruhunu anlayamaz. Benim karşıtlığımın temelinde bu görüşler yatmaktadır.

Uzun Süre Akıllı Tasarım Yapılabilir mi!

İki yıl kadar önce, sevgili dostum Kemâl Gürüz'le birlikte bizim tekneyle ailece yaptığımız bir Boğaz gezisi esnasında Kemâl, İngiliz ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinin bir doğa bilimci olarak beni çok ilgilendiren bir karşılaştırmasını yapmıştı. Aslen Roma Hukuku'nun bir ürünü olan Kıta Avrupası hukuku, tüm suçların "öngörülmesi" esasına dayanıyor. Yasalar bu "öngörülen'' suçlara göre düzenleniyor ve yargıçlar kararlarını karşılarına gelen suçları bu "öngörülen" suçlardan uygun birisine benzeterek oluşturuyorlar. Böyle bir sistemin sakatlığı tüm suçların öngörülmesinin olanaksızlığından kaynaklanıyor. Örneğin, gelişen teknoloji nedeniyle ortaya yepyeni bir suç türü çıkınca yargı çaresiz kalabiliyor veya saçma sapan bir karar alabiliyor veya almaya çanak tutabiliyor (örneğin Özdemir Sabancı'nın katili Fahriye Erdal'ın cürüm silâhının tam otomatik olup olmaması katili kollayan –ve en azından bana tamamen zırva gelen– bir kararda rol oynamıştı). İngiliz hukuk sistemi ise hukukçuların geçmişte gerçekten meydana gelmiş olan suçları ve bunlar için alınmış kararları temel almalarını gerektiren, öngörüye değil, gözleme dayanan bir sistem. Burada mesleği hukukçu olmayan sıradan vatandaşlardan oluşan bir jüri önce ortada bir suçun olup olmadığına karar veriyor. Suçun işlenmiş olduğuna bir kez karar verilince, hâkim, geçmişteki benzer durumları inceleyerek ve kendi zamanının şartlarını da değerlendirerek bir karar veriyor. Bu şekilde İngiliz sistemi Kıta Avrupası sistemine nazaran çok daha gelişmeye açık, çok daha elastik ve sonunda çok daha âdil olabiliyor.

İngiliz hukukunun bu "zamana ve şartlara uyabilme" özelliği aslında tüm tasarımlar için önem arz eder. Her şeyi mükemmelen tasarlamadan bir şey yapmamaya azimli kişiler sonunda hiçbir şey yapamazlar, zira asla mükemmel bir tasarıma ulaşılamaz. Her tasarım uygulamada görülen aksaklıkların düzeltilmesi suretiyle giderek mükemmele yaklaşır. Bu aslında hepimizin günlük yaşamımızdan da bildiğimiz deneme-yanılma

yöntemidir.

Biyolojik evrimde olan çalkalanmalar, bazen yaşayan hayvanların çok büyük bir kısmının aniden yok olup gitmesi, doğanın da aynı deneme-yanılma yöntemiyle körlemesine çalıştığını göstermektedir. Akıllı bir tasarım, mükemmel değilse bile, tasarladığı iş için kullanılırken çok büyük değişikliklere gereksinim göstermez. Ama ortada tasarım yerine plânsız-programsız körlemesine bir gidiş varsa, bu gidiş esnasında çok büyük kazaların olması işten bile değildir. İşte biyolojik evrim bize böyle plânsız-programsız bir gidiş manzarası sunmaktadır. Zaman içinde tesadüflerin yarattığı organizmalar stabil dönemlerde aynen İngiliz hukukunun yöntemlerine benzer bir şekilde değişip ortama bazen neredeyse mükemmelen uyarak dinozorlar gibi son derece başarılı hayvan türleri ortaya çıkarmaktadırlar. Ama ortama bu denli güzel uyan hayvancıklar (veya bitkiler) ortamda olan ani bir değişiklik nedeniyle, Mesozoyik sürüngenlerinden veya Paleozoyik'in trilobitlerinden bildiğimiz gibi, silinip süpürülebilmektedirler.

İçinde yaşadığımız evren son derece hareketli bir ortamdır. Dünyamızın doğal tarihinin bize öğrettiği en önemli şey, akıllı tasarımın çok kısa süreler hariç yapılamayacağıdır. Her yeni durum, yeni tasarımlar gerektirir. Bu nedenle, en geniş bilgisi ve tecrübesi olan bile bazen tamamen yanılabilir. Dünya tarihinde büyük yok oluşlar doğanın "büyük yanılgılarını" temsil etmektedirler. Şans her zaman önemli bir faktördür evrende. Akıllı tasarım biyolojik evrimde çalışmadığı gibi, sosyal evrimde de çalışmaz. Bu nedenle tüm dinler, Marksizm, Nazizm gibi tüm "akıllı tasarımlar" insanlık tarihinin en büyük başarısızlık ürünleri olarak karşımızda durmaktadırlar. Yine aynı nedenle, her an kendini yenileyen, sürekli bir alçakgönüllülük içinde daima öğrenmeye çalışan bilim, insanlık tarihinin en başarılı ve en uluslararası faaliyetini oluşturmuştur. Belki de gelmiş geçmiş en başarılı sosyal deneyci olan Atatürk boşuna mı "hayatta en hakiki kılavuz bilimdir fendir, ondan ayrılmak aymazlıktır, sapkınlıktır" demişti? Seçim bizlerindir: Aymazlıkla başarı arasında seçim yapmak bu denli zor mu?

“Akıllı Tasarım” Bilim Değildir

Radikal Gazetesi’nde, yaradılış efsanesinin müfredat programlarından çıkarılması için Millî Eğitim Bakanlığı’na pek haklı olarak dilekçe veren 700 akademisyenin tutumuna karşı yayımlanan bir yazıda, akıllı tasarımın bilimsel bir kuram olduğu, bu nedenle emirle veya hukuk yoluyla yasaklanmasının bir “Orta Çağ yöntemi” olacağı ileri sürüldü. Benim yazımın amacı, buna karşı, yaşamın “akıllı tasarım” sonucu olarak bir yaratıcının eseri olduğu fikrinin hiçbir şekilde bilimsel olmadığını göstermektir. Bilimsel olmayan bir fikir, bilim öğreten bir derste ve müfredat programında olamaz. Bu politik zorbalıkla konulmuşsa, hukuken bu tutumla mücadele edilmesi gerekir. Bu nedenle 700 akademisyen meslektaşımın yaptıkları tamamen doğru olup yapılanın “Orta Çağ yöntemleriyle” hiçbir ilişkisi yoktur.

Herhangi bir önermenin bilimsel olabilmesi için, betimlediği ve/veya açıkladığı gerçek dünya ile temase kurabilmesi gerekir. 1934’te Popper’in gösterdiği gibi, bunun da tek kontrolü, o önerinin gözlem raporlarıyla yanlışlanıp yanlışlanamayacağıdır. Örneğin, dünyanın tepsi gibi düz olduğu önerisi, yanlış olmasına rağmen tamamen bilimseldir, çünkü yanlışlığı gözlemle kanıtlanabilir (ve kanıtlanmıştır da). Buna mukabil dünyada yaşamın akıllı bir tasarımcının eseri olduğu hiçbir gözlemle yanlışlanamaz. Bu nedenle akıllı tasarımcılar, evrimi inkâr etmemekte, ancak bunun akıllı bir tasarımcının eseri olduğunu söylemektedirler. Evrim gözlemlerimizi açıkladığına göre, akıllı tasarımcı gereksiz bir varsayımdır ve bilimdeki basitlik (parsimoni) ilkesini ihlâl eder. (Napolyon, Laplace’a ölümsüz eseri *Göklerin Mekaniği*’nde niçin hiç Tanrı’dan bahsetmediğini sorunca, büyük dâhinin verdiği cevap meşhurdur: “Öyle bir varsayıma gerek duymadım, Majeste!”)

Yaşamın Darwin'in, Gregor Mendel’in, Hugo deVries’in sandığından daha karmaşık olduğu doğrudur. Ancak bu, karmaşıklığın yalnızca tesadüfi

evrimle açıklanamayacağı anlamına gelmez. Örneğin, ense/kafatası arasındaki sfenoid kemiğinin evrimi Fransız antropolog Anne Dambricourt-Malasse'ye göre, "insanlaşmanın" temel bir öğesidir ve sırf tesadüfi evrimle açıklanamaz. Ancak bu doğru değildir. Çünkü, ne sfenoid insanlaşmanın temel bir öğesidir ne de geçen zamana bakıldığında tesadüf bu evrim için yetersizdir.

Zaten aslında kökleri bizim Urlalı Anaksagoras'a kadar (MÖ 5. Yüzyıl) uzanan "akıllı tasarım" fikrinin, 20. Yüzyıl'da ABD'de tekrar alevlenmesi, bu hareketin öncülerinden olan Salvador Cordova gibi dindar ailelerin çocuklarının bilimin dinsel inançlarını aşındırdığı korkusuyla, hem bilimle hem de dinsel inançlarıyla uyumlu olabilecek bir uzlaşma arayışlarıdır (Bkz. *Nature, c.* 434, sayı 7037, ss. 1062-1065). Ancak bu boş bir hayaldir, zira "akıllı tasarımcı" fikri bilimsel olmadığı gibi, bilimle uyumlu veya uyumsuz da olamaz, çünkü kontrolü kabil değildir. Bir inançtan ibarettir ki, buna da (evrenin gerçek olduğu konusundaki inanç dışında) bilimde yer yoktur. Üstelik, tüm evrende akıllı bir tasarımcının olduğuna dair en küçücük bir işaret yoktur. Tanrı kavramının tüm kökleri ta Sümer'deki ilk yazılı belgelerden de, kültürel antropologların en ilkel toplumlar hakkındaki incelemelerinden de öğrendiklerimiz kadarıyla dinseldir. Bilimin ise bireylerin dinsel inançlarını korumak gibi bir görevi yoktur. Bilim gerçeği arar.

Bu nedenle, "akıllı tasarım'' veya "yaradılış" fikrinin bir biyoloji, jeoloji ve herhangi bir bilimsel müfredatta asla yeri olamaz. Olmasını hiçbir bilim insanı savunmaz. Bakınız, benim de üyesi olduğum dünyanın kuşkusuz en prestijli bilim kuruluşu olan ABD Ulusal Bilimler Akademisi eski başkanı biyolog Bruce Alberts bu konuda ne diyor: Akıllı tasarım "taraftarları bilimin eksik olduğunu söylüyorlar ve akıllı tasarımcı fikri dışında eksikliği kapatıcı hiçbir şey olmadığını iddia ediyorlar ki, bu, bilime 'aramaktan vazgeç' demektir." Halbuki bilimin tek varlık nedeni araştırmadır. Sürekli araştırarak bugüne geldik. Geçmişin yanlışları ve eksiklikleri, bugünün bilimsel başarılarının temellerini oluşturdular.

Özetle, biyoloji müfredatına yaradılışı sokan bilimi sabote ediyor demektir. Buna izin verilemez. Eğer bunu politik zorbalıkla yapıyorsa (ki Türkiye’de durum aynen böyledir), bunun hukuk yoluyla durdurulması gerekir. Bu bir Orta Çağ yöntemi değil, bilakis, günün birinde “bir iğnenin ucunda kaç melek dans edebilir?” gibi zırva ve cevaplanamayacak soruların Orta Çağ’da, Sorbonne’da olduğu gibi, üniversitelerimizde doktora konusu olmasına engel olma teşebbüsüdür. Bir bilim insanı olarak 700 meslektaşımı canı gönülden destekliyor ve bu duyarlı tutumları için kendilerini kutluyorum.

İnsan Olmanın Zorluğu

İnsan olmak zordur: Bunun tek nedeni yalan müessesesinin insan yaşamının bir parçası olmasıdır. Yalan söylemeden, yani doğru olmayan bir şeyi doğru farz edip dile getirmeden insan olunmaz. Tüm keşif ve icatların anası yalandır. Kolomb, Batlamyüs'ün dünya yüzünde Avrupa ile Asya arasında başka bir kıta bulunmadığı ve dünyanın çevresinin küçük olduğu yalanlarına inanmasaydı Amerika'yı keşfedemezdi. O bu yalanlara inandı, gitti ve doğru olmadıklarını buldu, ama bunu Amerigo Vespucci fark etti. Suess, Constant Prevost'nun dünyanın büzüldüğü, bu yüzden de okyanusların büyük çökeler neticesi oluştuğu yalanına inanmasaydı, östatik hareketleri keşfedemez, *Arzın Çehresi* adlı anıtsal eserinde özetlediği muhteşem jeolojik sentezini yapamazdı. Einstein, Newton'un yalanlarını ciddiye almasaydı, izafiyet teorisi ortaya çıkmazdı.

Tabiî yukarıdaki "yalan" ile kastettiğimin varsayımlar olduğunu anlamışsınızdır. Adı üzerinde varsayım, yani var olduğunu bilmediğimiz bir şeyi var saymak; yani onun hakkında yalan söylemek. Bu yalanları uyduranları mazur göstermek için deriz ki, ama onları söyleyenler yalan olduğunu bilmiyorlardı. Bu doğru, değil. Gerçi Newton "hypothesis non fıngo" (varsayım yapmıyorum) demişti ama, Einstein söylediklerinin varsayımdan ibaret olduğunun bilincindeydi. Bir gün diyordu: İzafiyet teorisi de çöpe gidecek, ama yerine daha iyisi gelecek.

İyi yalanı, kötü yalandan söyleyenin niyetinden başka hiçbir şey ayırmaz. Aynı yalan bazı durumlarda iyi, bazı durumlarda kötü olabilir. Meselâ, "annen öldü" normal zamanlarda kötü bir yalan olabilir, ama kurtuluş şansı olmayan annesini kurtarmak için kendini de feda etmeye hazırlanan birisine bu yalan söylenirse, en azından onun kurtuluşunu temin edeceği için iyi bir yalan olabilir.

Yalanla başa çıkmanın zorluğu, yarattığı alternatif dünyanın

keşfedilmesinin güçlüğünden ibarettir. Yalan insan kafasında yaratılan gerçek dünyaya alternatif dünya veya dünyalardır. Bu dünyaların öğeleri kontrol edilebilir olabilir veya kontrol edilemez olabilir. Kontrol edilemeyen yalanlar en kötü olanlardır, çünkü yalanı işitenin onun doğru olup olmadığını öğrenme şansı yoktur. Onun için bilimde kontrolü mümkün olmayan varsayımlar bilimsel addedilmezler. Her bilimsel olmayan varsayım mutlaka kötü demek değildir; yeter ki onların tartışması esnasında kontrolü mümkün olan varsayımlara ulaşabilelim.

Darwin evrim kuramını ortaya attığı zaman, bu kuramı detaylı olarak kontrol edebilecek veriler yok gibiydi. Bu yüzden bilimsel olmamakla suçlandı. Ama bir varsayımın gücü, çıkarımlarının gözlemle uyuşup uyuşmadığındadır. Varsayımı kontrol edecek gözlem, ilkede mümkünse bu bile yeter. Gerçekten de Darwin'e yöneltilen en önemli eleştiri kuramının öngördüğü ara şekillerin var olmamasıydı. Ama kitabının yayımlanmasından yalnızca iki yıl sonra kuş-dinozor geçişini temsil eden *Archaeopteryx lithographica* bulundu. Ondan beri geçen bir buçuk yüzyıl ise sayılamayacak kadar ara şekil bulunmasına şahit oldu (bunlardan en yenisi yarı balık-yarı amfibi olan *Tikkalik rosaeddiî).* Aristo'nun her hayvanın kendi içine bir bütün oluşturduğu fikri ise kontrol edilmesi mümkün olmamasına rağmen Cuvier'yi organların deneştirilmesi ve fonksiyonel morfoloji fikirlerine götürdü ve modern karşılaştırmalı anatominin doğmasına sebep oldu.

Peki yalan iyi bir şey midir? Dediğim gibi, bu, niyetinize ve yalanın türüne bağlıdır. Herkes yalan söyler: Yalan söylemeden insan olamazsınız. Ama yalanı kendi menfaatiniz için söylüyor ve bunları başkalarının zarar göreceğini biliyorsanız o zaman yalanınız kötüdür. Kötü yalancıyı yakalamanın tek yolu da budur: Yalanın niçin söylendiğini tahmin etmeye çalışın. Her zaman başarılı olamayabilirsiniz, ama genellikle biraz düşünürseniz çıkarırsınız. Her şeyden önce yalanın neleri ima ettiğini, inandığınız takdirde nelerin olabileceğini, inanmadığınız takdirde neler olabileceğini iyice düşününüz ve bunlardan türeteceğiniz çıkarımları kontrol etmeye gayret ediniz. En çok korkacağınız yalancı ise, yalanını

kontrol etmeden inanmanızı isteyen yalancıdır. Birisi dediklerini veya yazdıklarını kontrol etmenizi istemiyor mu, biliniz ki yalancıdır. Hem de en korkulması gereken tipten.

Akıl Olmayınca

Ülkemde hiçbir şey akılsızların egemenliği kadar beni bedbinliğe ve üzüntüye sürüklemiyor. *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yeni bir haber, bir Anadolu şehrimizde Millî Eğitim Bakanlığı izni ile verilen bir konferansta aklievvel konferansçının Darwin'i ve fikirlerini küçümsemek için şöyle bir benzetme yaptığını bildiriyordu: Konferansçı, dinleyicilerine evrim fikrinin sözüm ona tutarsızlığını göstermek için bir çöl farz edin demiş, ortasında mükellef bir ev; birisi de gelip size bu ev kendi kendine oluştu desin. Buna inanabilir misiniz? Bu zatın vardığı sonuç; mutlaka evi birisinin yapmış olduğu, yaratmış olduğu. Mantık şu: Her varlık yaratılmıştır. Kim yaratmıştır? Tanrı! Peki, dinleyicilerden birisi de kalkıp deseydi ki: "Efendim, verdiğiniz örnek ne kadar çarpıcı! Çöl ortasındaki evin gerçekten bir yapıcısı olmalı. Bu mantığa göre, kâinatı yarattığını iddia ettiğiniz Tanrı'yı acaba kim yapmış? Öyle ya, evi birilerinin yaptığı mantığı, her varlığın bir yaratıcısı olması kabulüne dayanıyor. Tanrı da 'var olan' olduğundan, aynı mantığa göre onun da bir yaratanı olmalı."

Gerçi bahis konusu konferansçı gibi insanların dünyasında böyle bir sual sorulamaz bile ama, haydi sorulduğunu kabul edip, Tanrı'yı da bir yaratanın, yani bir üst-Tanrı'nın da varlığını kabul edelim. Bu sefer onu kimin yarattığı sorusu ortaya çıkacaktır; yani bu soru-cevabın sonu olamaz. Bu da aklen kabul edilebilir bir yöntem değildir, çünkü çözümsüzlüğe gider. O zaman bu kişiler diyorlar ki, Tanrı'nın varlığına inanalım da bu iş bitsin. Ancak fark etmedikleri, burada mantıken gereksiz bir adımın varlığı: Kâinatın varlığını bilimsel olarak irdeleyebiliyoruz, yani varlığı konusunda ciddî bir kuşku yok. Kâinatın hiç yaratılmamış, sonsuzdan gelip sonsuza gidiyor olması, sonsuz sorgulamaya neden olmadığından, kendi içinde tamamen tutarlı bir tezdir. Bu tez bir çözümdür, zira sonsuz sorgulamaya gitmeden soruna çözüm getirir. Böylece görmediğimiz, duymadığımız, varlığı hakkında bilimsel olarak kontrol edilebilecek en küçük bir verinin olmadığı bir

varlığı kabul etmek gibi, mantıken ve aklen gereksiz bir adıma duyulan ihtiyaç ortadan kalkar. Böyle kendi içinde tamamen tutarlı bir düşünce silsilesinin dinî inanca vereceği zararı bir düşünün! Halbuki bahis konusu konferansçı aklınca Tanrı'nın canlıları yarattığı tezini savunuyordu!

Modern bilimin yaratıcısı olduğu kabul edilen bizim Milet'li Anaksimandros, daha milâttan önce 6. Yüzyıl'da bilimsel irdelemelerde Tanrı veya Tanrılar varsayımının gereksizliğini görerek, kâinatın zamanda ve mekânda sınırsız olması gerektiği tezini geliştirmiş ve bu sınırsızlığa Yunanca “apeiron'' (=sınırı, çevresi olmayan) adını vermiştir.

İlginç olan, Anaksimandros'un tarihte bildiğimiz ilk bilimsel evrim kuramının da babası olmasıdır. Anaksimandros, Milet çevresindeki fosillerden oraların bir zamanlar deniz altında olmuş olması gerektiğini düşünmüş, bundan da belki dünyamızın ilk devrelerinde tamamen sularla kaplı olmuş olabileceğini çıkararak, ilk varlıkların dolayısıyla insan olamayacaklarını, insanın daha önceki su varlıklarından türemiş olması gerektiğini yazmıştır.

Bilimin, Anaksimandros'tan sonra gösterdiği gelişme, insanlık tarihi için bir iftihar ve mutluluk vesilesi olan tek öyküsüdür. Bunu anlamadan, bilmeden, kendi içlerinde tutarsız olan, insanlığın en cahil dönemlerinde icat edildikleri detaylı olarak belgelenen ve amaçları tamamen ahlâkî olan dinsel efsaneleri bilimden üstün göstermeye çalışma çabası, ancak son derece akılsız insanların yapabileceği bir teşebbüstür. Sırf cahil değil, akılsız diyorum, zira günümüzde her yerde bilgiye ulaşma imkânları daha birkaç on yıl önce hayâl bile edilemeyecek düzeylere ulaşmıştır. Bu bilgiye ulaşmak yerine ilk ve Orta Çağların efsanelerinden medet umarak yaşamak insanlığa yakışmaz.

Türkiye'deki korkunç durum ise, böyle insanlığa yakışmayacak, halkımızı dünyadaki en cahil, en zavallı toplumların düzeyine iteleyecek, bizzat dini inançlara da zarar verecek akılsızlıkların bizzat bakanlık eliyle okullarımıza pazarlanmasıdır. Bu nedenle burada birkaç kez tekrar ettiğim bir iddiamı yinelemek istiyorum: Sayın Milli Eğitim Bakanımız ve kurduğu ekibi, şu

anda Türkiye’nin başındaki en büyük tehlikedir ve behemehâl bertaraf edilmesi ulusal bekamız için bir zarurettir. Eğitimi zehirlenen nesillerin tedavisi uzun on yıllar alır ve belki de ülke ve ulus tamamen elden çıkmadan gerçekleştirilemez. Filhakika, bu korkunç tehdit karşımıza her gün yeni bir marifetiyle çıkmakta, çok kıymetli olan vakit kaybedilmektedir. Aklımızı başımıza alalım, yoksa içinde ve uğrunda o aklımızı kullanabileceğimiz bir vatanımız ve bir ulusumuz kalmayacaktır!

Darwin Türkler Hakkında Ne Demişti?

Televizyon haberlerinde kulaklarımla duyduğum şu sözleri kaydetmemiş olduğum için, “Haber.com” sitesinden diğer birkaç gazete haberiyle kontrol ederek aşağıya aldım:

Sayın Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik Bey, CHP tarafından Darwin’in “yaratılış” ile ilgili düşüncelerinin okullarda okutulması istendiğini ifade ederek, “Başta CHP ve bu düşüncede olan insanlar, mutlaka okul kitaplarında olmasını istiyor. Darwin'in Türklerle ilgili ne dediğini biliyor musunuz? ‘Gelişimini tamamlamamış, adi bir ırk’ diyor Darwin. Ne diyeceksiniz buna?” diye sordu.

Sayın Millî Eğitim Bakanı’nın Darwin'e atfettiği yukarıdaki sözleri Darwin hiçbir zaman söylememiş, yazmamıştır. Sayın Bakan söylediklerine kaynak göstermemiştir. Söyledikleri tamamen bir kötü niyetin eseri değilse, açıkça bilgisizliğin eseridir. İsminin önünde –üniversite dünyamız için ne acıdır ki– akademik bir titr taşıyan Sayın Bakan söylediklerini kontrol etmek ihtiyacını bile duymamıştır. Aşağıya Darwin’in Sayın Bakanın ifadesine temel olduğunu sandığım sözlerini aynen tercüme ederek alıyorum:

“Nihayet, doğal seçme üzerine olan kavganın uygarlığın ilerlemesine senin kabul etmeye eğimli olduğundan daha faydalı olmuş ve olmakta olduğunu gösterebilirim. Birkaç yüzyıl önce Avrupalı milletlerin Türkler tarafından yenilme risklerinin ne kadar yüksek olduğunu hatırla, halbuki şimdi böyle bir fikir ne kadar saçmadır. Kafkas ırkları denilen daha medeni ırklar varlık mücadelesinde Türk boşluğunu yenmişlerdir.” (Charles Darwin’den W. Graham’a, 3 Temmuz 1881: “The Life and Letters of Charles Darwin including an Autobiographical Chapter” edited by his son Francis Darwin: John Murray, Londra, cilt I, s. 316)

Darwin’in Türkler hakkında Atatürk'ün doğduğu yıl söyledikleri işte bundan ibarettir. Burada ırklar diye kullandığı kelime 19. Yüzyıl’da değişik

kültür gruplarını ifade etmek için, herkesin kullandığı bir kelimeydi. O zaman Türkiye'nin uygarlık açısından Darwin'in dediği gibi Avrupa'nın kat be kat gerisinde olduğunu bilmek için Darwin'i okumamıza ise gerek yok. Bizzat Osmanlı bunun farkındaydı. Koca imparatorluk Avrupa'nın adı konulmamış bir sömürgesi haline gelmişti. Cehalet akıl almaz boyutlardaydı. Bu felâketten bizi kurtaran Atatürk de ulusuna aynı şeyleri hatırlatmıştı. Darwin 1877-78 Türk-Rus savaşında da açıkça Rusları desteklemiştir. 1820'lerde Alexander von Humboldt, Rus Maliye Bakanı Kont Kankrin'e Ağrı Dağı'nın kısa zamanda Rus toprağı olmasını arzu ettiğini yazmamış mıydı? Peki 19. Yüzyıl'ın ortalarında on beş yıl Türkiye'de araştırma yapan Prens Piotr Çihaçof Doğu, *Üzerine Bir Sahife* adlı önemli kitabında Türkiye'deki insanların kurtuluşunu bu ülkenin bir Avrupa müstemlekesi (sömürgesi değil!) haline getirilmesinde görmemiş miydi?

Neydi von Humboldt'u, Darwin'i, Çihaçof'u ve daha nice büyük bilim insanını Türkler (yani Osmanlılar) hakkında bu tür düşüncelere sevk eden? O zaman Osmanlı İmparatorluğu'nda gördükleri bağnazlık, cehalet ve halkın perişanlığıydı. Aynı perişanlığı Ahmet Haşim 1919'da tespit edip kaleme dökmemiş miydi? Ne diyordu büyük şair? ‘‘Ankara'da Almanya imparatorunun Anadolu hastalıklarını incelemek üzere gönderdiği bir tıp heyetinin bazı büyük rütbeli üyeleriyle görüştüm, ... Anlamışlar ki, Anadolu Türklerinin karınları kurtlarla yüklü ve kanları bu kurtların salgıladığı parazitlerle dolu bulunuyor. Cinsi, yakın bir yok olma ile tehdit eden bu halin sebebi nedir bilir misin? Beslenme eksikliği. Her ne kadar garip görünse de Anadolu Türkleri henüz ekmek yapımından bile habersizdirler. ...istisnasız nakil vasıtaları olan kağnı hiç şüphe yok ki taş devri keşiflerinden ve aletlerindendir.... Evlerine gelince, onlar da öyle: Duvarlar yontulmamış alelâde taşların, çalı çırpının, leylek yuvasında olduğu gibi gelişigüzel dizilmesinden hâsıl olmuştur. Anadolu külliyen temizlikten mahrumdur... (Ahmet Haşim'in Manisa milletvekili Refik Şevket İnce'ye yazdığı 3 Eylül 1919 tarihli mektuptan: O. Karaveli, *Sakallı Celal,* 5. Baskı, 2004, Pergamon Yayınları, s. 45-46).

İşte bizi bu hale düşüren kala, Sayın Başkan'ın temsil ettiği, uygarlığa ve onu yaratanlara saldıran, hurafeyi “bilim adamlarının tercihi” diye halkına sunan kafadır. Onun için kanımca Bay Hüseyin Çelik şu anda Türkiye’nin başındaki en büyük sorundur.

Standartlar, Goethe ve Cahil Sohbet

Bu satırları Londra'da, dünyanın en büyük ve en önemli doğa tarihi müzelerinden biri olan The Natural History Museum’un (eski adıyla British Museum {Natural History}) Yer Bilimleri Kütüphanesi’nde yazıyorum. Buraya, Altaidler ve Tetisidler hakkında yapılan bir günlük çalıştayda, çağrılı birer tebliğ sunmak için meslektaşım, İTÜ Maden Fakültesi Jeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Boris A. Natalin ile birlikte davet edilmiştik. Boris daha önce hiç Londra'ya gelmediği için bu muhteşem müzeyi görmemişti. Ama St. Petersburg’da okuduğu için, Büyük Petro’nun şehrinde, buradaki müzeye benzeyen büyük Zooloji Müzesini iyi biliyordu. Bu nedenle, çocukluğundan beri doğa müzelerine giden bir bilim insanı aşinalığıyla müzeyi gezdi ve pek hayran oldu. Müzede misafir araştırmacı olan bir Rus meslektaşı Boris’e kılavuzluk etmişti. Boris turunu bitirip geri gelince heyecanla, müzenin bodrum depolarında Darwin’in örneklerinin bulunduğunu gördüğünü, daha da ilginci, bunların araştırma yapmak isteyen herkese açık olduğunu duyduğunu söyledi.

Boris’e gördüğü muhteşem binanın, müzenin ilk müdürü meşhur anatomi Prof. Sir Richard Owen ile mimarı Alfred Waterhouse’ın hayallerinin yalnızca dörtte birini yansıttığını anlattım. Zamanın eli sıkı Bayındırlık Bakanı Ayrton, binanın yapılması için istenilen parayı vermemişti. Waterhouse da ileride tamamlanır ümidiyle, planları değiştirmemiş, bir kare şeklinde planlanan binanın yalnızca ön kısmını bitirmişti. Ne yazık ki daha sonra araya giren savaşlar ve hele 1. ve 2. dünya savaşları binanın bitirilmesine şimdiye kadar izin vermedi ve planlanan doğa mabedi bitirilemedi.

Boris, sıradan bir Bayındırlık Bakanı’nın böyle muhteşem bir işi nasıl engelleyebildiğine ve hele bunun Kraliçe Viktorya'nın İngiltere’sinde olabildiğine epey hayret etti.

Ben de kendisine bizim Milli Eğitim Bakanımızın Darwin’in kuramının öğretilmesini engellemeye, en azından sulandırmaya çalıştıklarını anlattım. Bunu uygar Rus dostumun kafası hiç mi hiç alamadı. “Boris” dedim, “Türkiye’de bazı gazeteler Darwin kuramının artık bir-iki fanatik dışında taraftarı kalmadığını yazıyorlar”. “Bunlar Merih’te falan mı yaşıyorlar?” diye sordu Boris hayretle. “Hiç mi, bir *Science,* bir *Nature,* bir *Proceedings of the National Academy of Sciences,* bir *Comptes-Rendus de l'Academie des Sciences* veya *Doklady Akademii Nauk* ellerine almamışlar ömürleri boyunca bu insanlar? Bunlar acaba deli mi? Peki, halk bu kadar aptalca bir yalana inanıyor mu?” “Halkı bilmem ama galiba bazı bakanlarımız inanıyor!”

Boris ve bizi dinleyen bilim insanı dostlarımız bu sözlerim Üzerine dehşete düştüler. Bir Alman, “bu yalnızca Amerika Birleşik Devletleri’nde olur sanıyordum’’ dedi. “Türkiye bu kafayla mı Avrupa Birliği’ne girecek?”

“Siz ne diyorsunuz?” dedim. ‘'Amerika'dan ithal ediyoruz biz bu zırvalıkları.” Geçenlerde orada üniversite okuyan (ama tabii ki doğa bilimi değil!) bir zat Türkiye’deki bilim insanlarını televizyon önünde tartışmaya davet etti! Merak ediyorum, bizi televizyona davet edeceğine, yaradılış veya akıllı tasarım gibi büyük buluşları (!) biraz önce Boris’in saydığı herhangi bir bilim dergisinde niye yayımlamaz? Düşünsenize, bu müthiş buluş (!) doğruysa Nobel garanti!”

Bizi dinleyen Alman dostum bu gibi bilim dışı zırva tartışmalara asla girmememizi tavsiye etti. Sözlerini de Goethe’den bir dörtlükle bitirdi:

“Laß dich nur in keiner Zeit
Zum Widerspruch verleiten!
Weise fallen in Unwissenheit,
Wenn sie mit Unwissenden streiten.”

(Hiçbir zaman itirazın seni şaşırtmasına izin verme.
Cahille tartışan bilgeler cehalete düşerler.)

Bu bana İngilizlerin güzel bir sözünü hatırlattı: “Cahille tartışma, dışarıdan

bakanlar aranızdaki farkı anlayamayabilirler!”

Düşündüm de, Türkiye’de de adam gibi bir Doğa Tarihi Müzesi olsaydı, bu tür zırvalıkları konuşuyor, mekteplerimizi onların etkilemesine izin veriyor olur muyduk?

Evrimsel Etik

Evrimsel etik son yıllarda sosyo-biyolojinin giderek artan önemine paralel olarak önem kazanan bir mevzudur. Özellikle 19. Yüzyıl'ın en son yıllarıyla 20. Yüzyıl'a, tüm sosyal gelişmenin yalnızca kültürel bir olay olduğu, insan biyolojisinin insanın toplumsal yaşamında herhangi önemli bir rol oynamadığı fikri egemendi. Bunun 20. Yüzyıl'da giderek toplumsal bir iman haline gelmesine, belki biraz da Nazilerin bunun aksini hemen tüm toplum yaşamının temeli yapmaya çalışan görüşleriyle, ciddi bir doğa bilimi eğitimi görmeden toplumun ortasına atılan Sartre gibi toplum hocaları neden olmuştu.

Anacak son yıllarda evrim kuramı üzerine yapılan çalışmalar, özellikle büyük Rus jeolog ve coğrafyacısı Prens Piyotr Kropotkin'in evrimin en temel yönetici mekanizmalarından birisinin canlılar âleminde karşılıklı yardımlaşma olduğu fikrinin, en az karşılıklı mücadele kadar önemli olduğunu göstermeye başladı. Bunun üzerine, evrim geçiren birliğin yalnız bir birey değil, hatta bireyle beraber yalnızca yakın akrabalardan oluşan "aileler" veya "klanlar" da değil, aslında büyük birey toplulukları olduğu görülmeye başladı. Biyologlar artık yalnızca bir genin değil, bazen milyonlarca bireyden oluşan karmaşık canlı toplumlarının evrimsel avantajlarından bahsetmeye başladılar. Gerçi bu konunun verimli yazarlarından ve ABD'deki Karmaşık Sistemler İnceleme Enstitüsü Müdürü Peter A. Cronin, grup evriminin de Darwin'in görüşleri arasında önemli bir yer tuttuğunu, Darwin'in de Kropotkin gibi, karşılıklı yardımlaşmayı evrimin önemli mekanizmalarından biri olarak gördüğünü hatırlatmıştır. İnsanın *Evrimi* (The Descent of Man) adlı eserinde Darwin, "Bencil ve kavgacı insanlar bir arada durabilen toplumlar oluşturamazlar; bir arada durabilen bir toplum olmadan da hiçbir şey başarılamaz" diye yazmıştır.

Şimdi sorulmakta olan soru şudur: Toplumları bir arada yaşamaya iten

mekanizmalar da aslında yalnızca kültürün değil, aynı zamanda biyolojinin de bir parçası mıdır? Bir diğer ifade ile, bir toplumda bireyleri bencil ve kavgacı olmaktan men eden “genler” var mıdır? Böyle genler bazı toplumlara evrimsel bir üstünlük sağlamakta mıdırlar? İşte Cronin ve daha pek çok bilim insanı gerçekten de toplumların yaşamını etkileyen biyolojik evrimsel bir etiğin olduğunu sanıyorlar. Bu tür bir etiğe sahip bir toplumun, dünyadaki yaşam mücadelesinde aynı etiğe sahip olmayan toplumlardan daha başarılı olacağını da Darwin 1871’deki ölümsüz eseri *İnsanın Evrimi’*nde yazmıştı.

Buradan Cronin son derece ilginç bir senteze ulaşıyor: Tümsel *Darwinizm* (Holistic Darwinism: Chicago University Press, 2005) Bu eserinde, bireyin gelişmesi için her ne kadar liberal kurallar çok önemliyse, toplumun bir arada durabilmesi için de aynı derecede sosyalist kurallar fevkalâde önemlidir diyor. Bu temelden, Cronin toplumsal yaşam için şu kuralları türetiyor:

1. Mallar ve hizmetler herkese ihtiyacına göre dağıtılmalıdır.

2. Temel ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra artanlar liyakate göre dağıtılmalıdır.

3. Her birey toplumun hayatta kalmasına kabiliyeti nispetinde katkı yapmalıdır.

Cronin, bu temel ilkelerin anlaşılıp uygulanabilmesi için şu soruların akla geldiğini hatırlatıyor: 1) Öyledir-olmalıdır ikiliğinin halli (ör. niçin birey başkalarıyla ilgilenmelidir?). 2) Bu ideoloji nasıl tatbik edilecektir? 3) Batı demokrasilerinin çekirdek kavramları olan serbestlik ve özgürlük ne olacak? 4) Hakkaniyetli paylaşım bizlerin kutsal mülkiyet haklarımızı nasıl etkileyecek? 5) Topluma üretim sermayesi ve emeği veremeyecek durumda olanlar ne olacak? 6) Eğer mevcut ekonomik durum temel ihtiyaçlarımıza cevap vermiyorsa ne yapacağız? 7) Nihayet, kırmızı çizgilerimizi nerelerden çizeceğiz?

Bu soruların hepsine Cronin detaylı cevaplar veriyor. Bunların dikkatle

okunup, savunduğu tümsel Darwinizm çerçevesinde değerlendirilmesi gerek. Ben bir tür Herbert Spencer'in olgun dönemi ile Prens Kropotkin sentezi olan Cronin modelini büyük ölçüde Atatürk'ün uygulamalarına benzettim. Cronin'in (ve diğer modern evrim kuramcılarının) çalışmalarından çıkan sonuç şu: Artık toplum bilimleriyle uğraşanların son derece ciddî bir doğa bilimi temeline sahip olmaları şart. Eğer doğanın mekanizmalarını iyi anlarsak, etik aksiyomlara temel olabilecek değerlerin seçimini belki doğru yapabiliriz. Dikkat edilirse Cronin'in sorduğu soruların hepsinin temelinde değer seçimi yamaktadır. Aklımızı bizi kucaklayan çevrenin bize sunduğu bilgiler çerçevesinde kullanıp, ilkel fikirlerden kurtulabilirsek, bugüne kadar ha babam deneyip yanıldığımız yalnızca insan merkezli (fakat doğanın gerisinden kopuk olduğu için insanı bedbaht eden) toplum modellerimizden çok daha iyilerini üretebiliriz.

Uçmak:
Evrimde Başarının Sırrı

Biyolojik evrimde soyunuzun başarılı olmasını mı istiyorsunuz? Sizden sonraki nesillerin uçmaya elverişli olmalarını temin etmeye çalışın. Bu sonuç, öğrencim Saniye Atayman ile 250 milyon yıl önce yaşamın neredeyse ortadan kalkmasının neden ve sonuçlarını bulabilmek için yaptığımız ve şu anda Amerika Jeoloji Derneği'nin bir kitabı olarak yayım aşamasında olan bir çalışmanın yan ürünlerinden biridir.

İlk defa Karbonifer Devri'nin sonlarına doğru sürüngenler arasında vücut ısısını kontrol edebilmek için gelişen değişik vücut yapılarından birinin, dişlerinin de memeli dişleri gibi ayrışmaya başladığını ve hatta bir diş formülünden bahsetmenin mümkün olduğunu görüyoruz. ABD'nin Teksas Eyaleti'nin batısındaki, karasal geç Karbonifer ve erken Perm tabakaları arasında bulunan ve Pelikozor (Pelycosauria) denilen bu hayvanlar Perm Devri içerisinde giderek daha çok memeliye benzeyen Terapsidler ve nihayet bunlardan olan Gorgonopsidlere ulaşıldığında memelilerden ayırt edilemeyecek canlı türleri oluşturuyorlar. Vücutlarında kıl bile bulunan ve memelilerdeki monotremlere benzeyen bu hayvanların sıcakkanlı oldukları sanılıyor.

Perm sonundaki yok oluş bu hayvanları da etkiliyor, ama bunların bazı akrabaları Triyas Devri'ne geçebiliyorlar. Triyas'ın ortalarına kadar (yaklaşık 240 milyon yıl önce) memeli benzeri bu hayvanlar tekrar bir açılım gösteriyorlar ve bu arada bambaşka bir soydan ilk Arkozorlar (Archosauria) beliriyor, yani egemen sürüngenler. Bu egemen sürüngenlerden bugün yaşayanlar arasında meselâ timsahlar var. Ancak, yaklaşık 21O milyon yıl önce arkozorlar iki ayak üzerinde yürüyen, süratli hareket edebilen ve enerjisini uzun süre koruyabilen türler geliştiriyorlar ki, bunlar bizim dinozor dediğimiz hayvanlardır.

Dinozor kemiklerinin 19. Yüzyıl başlarında ilk kez İngiltere’de bulunması, bu hayvanların iskelet yapıları itibariyle hiç şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde diyapsid sürüngenlere dahil edilmesi sonucunu doğurdu. 20. Yüzyıl’ın ortalarına kadar dinozor denince akla büyük, soğukkanlı ve dolayısıyla yavaş hayvanlar geliyordu: Yani tipik sürüngenler. Ancak daha 19. Yüzyıl’da Othniel Charles Marsh ve Thomas Henry Huxley gibi büyük paleontologlar dinozorların bazılarının yapı itibarıyla kuşlara çok benzediklerini fark etmişlerdi. Hatta ilk bulunan ve bugün Hollanda'da muhafaza edilen Arkeopteriks fosilinde tüyler korunmamış olduğu için fosil kuşkusuz bir sürüngen olarak sınıflanmıştı.

Ancak, 20. Yüzyıl’ın altmışlı yıllarından itibaren birbiri arkasına gelen keşifler dinozorlar hakkındaki bilgilerimizde bir devrim yarattı. Bu hayvanların kemik yapısı aynı kuşlar gibi sıcakkanlı olduklarını gösteriyor, iskelet ve kas yapıları çok süratli ve uzun süre hareket edebildiklerini, yumurta ve yuva buluntuları, yuva yaptıklarını ve yavrularına baktıklarını işaret ediyordu.

Sonunda Çin’de, dinozorların tüylü oldukları da keşfedilince birdenbire fark edildi ki, kuş ile dinozor arasında anatomik bir ayırım artık mümkün değildir. Dinozorları ve kuşları kucaklayan, sürüngenlerle memeliler arasında yer alan yeni bir sınıf kondu taksonomiye: Dinosauria! Tebeşir Devri sonundaki (65 milyon yıl önce) felâketten ise yalnızca uçan dinozorlar, yani kuşlar kurtulabilmişti. Bugün 8500 kadar tür ile kuşlar en başarılı kara omurgalılarıdır. Memeliler arasında da yarasaların 1100 küsur tür ile tüm memelilerin % 20’sini oluşturdukları ve nihayet uçan böceklerin 80.000 tür ile tüm hayvanlar arasında en başarılı olanlar olduğu görülünce, Saniye ile bu başarının temelini aramaya başladık. Tüm bu hayvanlarda ortak tek bir şey vardı:

Küçük boy ve uçma yeteneği. Evrim savaşını belli ki uçabilenler kazanmaktadır.

Evrim, Marx ve Türkiye'de Bilgisizlikle Mücadele

Evrim

Bazı gazeteler haber yapıyor: “Evrimi zora sokan keşif”; merakla haberi okuyorsunuz, bir de bakıyorsunuz ki haber, *Eosinopteryx* brevipenna GODEFROIT, DEMUYNCK, DYKE, HU, ESCUILLIE, CLAEYS, 2013, hakkındadır. Bu haber yeni yayımlanmış bir dinozor bulgusu ile ilgilidir ve bulunan dinozorun, daha önce bulunan pek çok tüylü dinozordan çok daha önce yaşamış olduğunun kanıtıdır (bkz. Godefroit, P., Demuynck, H., Dyke, G., Hu, D.; Escuillie, E 0.,ve Claeys, P., 2013, “Reduced plumage and flight ability of a new Jurassic paravian theropod from China’’: *Nature Communications*, v. 4, s. 1394). Bu buluşun söylediği tek şey, kuşlara çok benzeyen bu 30 cm boyundaki dinozorun, kuşlara çok daha az benzeyen ve kendinden milyonlarca yıl sonra yaşamış olan dinozorlardan çok daha yaşlı olduğudur. Eee? *Archaeopteryx,* yani ilk gerçek kuş da *Eosinopteryxden* daha yaşlıdır! Bu buluş evrimi (tabiî burada bizim gazetecilerin kastettiği şey evrim kuramıdır) nasıl zora sokar, gelin de anlayın. *Gerek Archaeopteryx ve* gerekse de başka birçok dinozor/kuş soyu belirli bir merhaleden sonra yok olmuştur. Meselâ ilk kuş olarak bildiğimiz *Archaeopteryx*, bugünkü kuşların atası değildir. Aynı şekilde, büyük bir olasılıkla *Eosinopteryx* de bugünkü kuşların atası değildir. Bunun gösterdiği ise, bırakın evrimi zora sokmayı, bilakis tam da Darwin'in savunduğu türde plânsız programsız, tamamen tesadüflere bağlı bir evrim sürecinin doğada var olduğunun belirtisidir. Pek çok canlı belirli doğa koşulları altında benzer görünümler kazanırlar. Buna, yakınsayan evrim (=*convergent evolutiori)* denir. Bu yakınsama süreci içinde bazı soylar yok olur, diğerleri evrimlerini sürdürürler.

Peki, bizim gazetelerdeki saçma sapan haber başlıklarının kökeni nedir? Ne olacak gazetecilerimizin zır cahil olması. Bunlar bilgilerini artık internetten

devşirmektedirler. İnternette, *Eosinopteriyx* ile ilgili haberlerin bazı başlıkları şunlardır: "Kuşlara bakışımızı değiştirecek dinozor", Kuş-Dinozor *Eosinopteryx* in bulunuşu kuş evrimi kuramına bir meydan okumadır". Bu başlıklar doğrudur, çünkü *Eosinopteryx* bugün revaçta olan kuş evrimi kuramını değiştirerek yeni bir kuş evrimi şeması oluşturulmasını gerekli kılmış, bunu yaparken de genel evrim kuramına çok güçlü bir destek sunmuştur. Bunu "evrimi zora sokan keşif' diye sunmak eğer bir kötü niyetin eseri değilse, düpedüz zır cahilliğin eseridir. Bu haberi yapan gazeteci, telefonu açıp bu haber hakkında herhangi bir uzmana danışmak gereğini görmediği gibi, onu yayımlayan gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü de böyle bir şeye gerek duymamıştır: Çünkü kendisi de zır cahil muhabirinden daha bilgili değildir.

Burada bir yanlış anlaşılmaya engel olabilmek için hemen altını çizeyim: Her gazete muhabiri bir omurgalı paleontolojisi uzmanı olmak zorunda değildir. Ama bilimsel bir haber yapmaya kalkışan bir gazete, o konuda hangi uzmandan fikir alabileceğini, en azından böyle bir başlık atılmadan önce bir mütehassısa başvurulması gerektiğini bilmelidir. Ama bu, vasat da olsa bir tahsil ve uygar bir toplum geleneği gerektirir ki, Türkiye'de bunların ne biri ne de diğeri vardır. Bunların olmadığı bir yerde ise kuş evrimi kuramını değiştirecek bir buluşu, evrimi zora sokan buluş diye haber yapıverirsiniz.

Marx

Benzer bir durum Cumhuriyet Bilim Teknik'in 25 Ocak. 2013 tarihli 1349 sayısında Psikiyatr Özgür Karaçam'ın "Teknolojinin verdiği zararların sorumlusu Marx mıdır?" başlıklı makalesinde karşımıza çıkıyor. Sayın Karaçam, benim Marx'ın "Feuerbach Üzerine Tezler"inin meşhur ve meşum 11. Tezi hakkında söylediklerim ile ilgili olarak "Marx'ın söz konusu tezini bu kadar yanlış anlayan ve yanlış yönlere çeken bir değerlendirmeye rastlamamıştım" diyor. Bu sözlerinde muhakkak haklıdır, zira kendisi –tabiî yazdıklarından anlayabildiğim kadarıyla– ne Marx:, ne de onun içinde yaşadığı entelektüel ortam hakkında bu çok önemli konuyu

ehliyetle tartışabilecek kadar bilgi sahibidir.

Marx’un bahis konusu 11. Tezini, bilmeyen okurlarımız için, buraya tekrar alıyorum:

Marx’ın sözünün tamamı şöyledir:

“Filozoflar dünyayı/âlemi sadece değişik şekillerde *yorumladılar.* Ama maksat onu *değiştirmektir* (Vurgu Marx’a aittir).

Almanca orijinal şudur:

“Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert, es kommt darauf an, sie zu verändern.”

Buradaki *Welt* kelimesi, Almancada hem dünya (Türkçede “içinde yaşadığımız dünya” derken kastettiğimiz dünya) hem de âlem anlamına geldiğinden, ben de Türkçeye bunu dünya/âlem olarak çevirdim. Almancadaki *Welt* kelimesine karşılık bir kelime Türkçede yoktur. Bu ihtiyacımızı bazen her iki kelimeyi bir arada kullanarak gideririz: Örneğin “dünya âlem duydu” sözündeki gibi.

Marx “Thesen über Feuerbach’’ı 1845 yılında Brüksel’deyken kaleme almıştır. Benim kaynağım ise şurasıdır:

“Karl Marx: Friedrich Engels Werke”, c. 3 (1845 bis 1846): Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der SED, Dietz Verlag, Berlin (1969), s. 535, tez 11.

Burada verilen metin 1888 yılında Engels tarafından yayımlanan metinden alınmıştır.

Sayın Karaçam, Marx’ın kastettiği şeyin benim anladığımdan, yani içinde yaşanılan dünyayı değiştirmekten başka bir şey olabileceğini savunuyor. Bunun için de sözlerine, teknolojinin kuramsal bilimlerdeki gelişmeler sayesinde ilerlediği iddiası ile başlıyor. Öncelikle, 19. Yüzyıl’a kadar bu iddia, Arşimet’in burgusu ve savaş makinaları, Toricelli’nin barometresi vb. gibi ender istisnalar dışında geçerli değildir. Teorik bilim, buhar makinasının temel ilkelerini İskenderiyeli Heron'un (MS 10-70) çalışmaları

sonucu daha İlk Çağ'da bildiği halde, teknoloji Thomas Newcomen'e kadar (yani 1710'a kadar) bunu yapmadı. Üstelik James Watt'a kadar da (yani 1776'ya kadar) sanayi, teorisi İlk Çağ'a uzanan bu âleti kullanamadı. Bunun tersi bir durum yüzen nesneler için varittir: İnsanlık sandal, gemi vs. gibi şeyleri Arşimet'in yüzme kuramını geliştirmesinden binlerce yıl öncesinden beri, bu kuram hakkında hiçbir şey bilmeden kullanıyordu. Teknoloji 19. Yüzyıl'a kadar kuramsal bilimden değil, ihtiyacın deneme-yanılma yöntemiyle tatmininden doğmuştur. Meselâ, İspanyol müteşebbisi Bartolome de Medina (1497-1585) tarafından Güney Amerika'da 1557 yılında geliştirilen cıva ile cevherden gümüş elde etmek ("beneflcio de patio" yani "veranda yöntemi") sürecin kimyasal temellerinin anlaşılmasından yüzyıllar önce, deneme-yanılma yöntemiyle ve tamamen ticarî amaçlarla geliştirilmiştir. Bu keşif, Avrupa'yı dünyanın efendisi yapan ve Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik çöküşünü başlatan, tarihin en önemli olaylarından biridir.

Eğer Marx 11. Teziyle, Sayın Karaçam'ın hiçbir belgeye dayanmadan ileri sürdüğü gibi toplumsal düzeni değiştirmeyi kastetseydi, Almancada bunu *Welt* ile değil, *Gesellschaft* (cemiyet, toplum) veya *Gesellschaftsordummg* (toplum düzeni) kelimeleriyle ifade edebilirdi. Kaldı ki, Marx'ın 11. Tezini kaleme aldığı 1845 yılı, bilimin varlık nedeni üzerine çok ciddî tartışmaların yapıldığı bir zamanın içine düşmektedir. Bu tartışmaların temelinde "bilim merakı tatmin için mi, yoksa topluma fayda ürettiği için mi vardır/desteklenmelidir?" sorusu vardı. Bilimin teknoloji yoluyla topluma sağladığı faydaların artık herkes tarafından kabul edildiği bir dönemde, bilimin tek varlık nedeninin bu olduğu iddialarıyla beraber, topluma yararı olmadığı düşünülen bilimlerin desteklenmemesi gerektiği gibi düşünceler belirmeye başlamıştı. Bilimin, insanoğlunun doğaya egemen olması için çalışması gerektiğini düşünen Marx, bu ikinci gruptaydı ve sanat, kuramsal bilim gibi şeylerin, kendisinin *Das Kapitalin* 3. cildinde "Reich der Freiheit" (özgürlüğün egemenlik alanı) adını verdiği toplum kesimine ait olduğunu söylüyordu. Bunun dışındaki ise "Reich der Notwendigkeit" (gerekliliğin egemenlik alanı) idi ve toplum için gerekli

kişi ve faaliyetleri kapsıyordu. “Reich der Freiheit”, “Reich der Notwendigkeit”in gereksinimleri karşılanmadan bir toplum içinde var olmamalıydı.

Bu tartışmaların temeli, Sir Francis Bacon'un (1561-1626) bilimin yararlı olduğu için önemli olduğu tezine dayanır. Benim 2001’de ABD’de yayımlanan ve Adam Smith, Karl Marx, Abraham Gottlob Werner ve James Hutton’u konu alan kitabımda[{3}] belgelediğim gibi, Marx, Bacon’un izleyicisiydi ve Bacon’un tümevarım (induction) ile ifade edilen yönteminin gerçek bilimsel yöntem olduğuna inanmış olanlardandı.

Marx’ın da bir parçası olduğu bu tartışmalar sonunda zamanın bilim dünyasının en önemli temsilcilerinden biri olan büyük kimyacı Justus von Liebig’in (1803-1873) Bavyera Bilimler Akademisi’nde yaptığı 28 Mart 1863 tarihli başkanlık konuşmasında sert bir reddiye buldu.[{4}] Justus von Liebig, Sir Francis Bacon’un zır cahil ve sahtekâr bir politikacı[{5}] olduğunu belgeleyerek, bilimin onun dediği gibi yapılmadığını, bizzat Bacon'un yaptığı sanılan hiçbir deneyi yapmamış olduğunu anlattı. Von Liebig’in kendisi, özellikle teorik kimyanın tarıma uygulanması konusunda devrimler yapmış bir bilim adamıydı. Dolayısıyla kimse kendisini insanlığın ihtiyaçlarını dikkate almayarak fildişi kulesinde yaşayan bir bilim adamı olmakla itham edemezdi. Ama Justus von Liebig, bilimin sadece ve sadece bilim insanının merakını tatmin etmek için hipotetik-dedüktif yöntem kullanılarak yapılan bir iş olduğunu savunuyordu. Fayda, bilimin yalnızca bir yan ürünüydü ve bilimin bilim olması için gerekli değildi.

Marx’ın 11. Tezi, 1800’lerin başı ile 1880’lere kadar süregelmiş olan bu tartışmanın bir parçasıdır ve Marx bu tartışmada benim saf bilim olarak betimleyeceğim faaliyetin karşısında uygulamanın/teknolojinin yanında yer almıştır. Marx’ın değiştirilmesinden bahsettiği dünya, içinde yaşadığımız dünyanın tamamıydı, sadece toplum değil. Sayın Karaçam bunu rahmetli Cemal Yıldırım’ın yüzeysel bir derleme olan eserine atıf yapmak yerine, Marx’ın zamanının kaynaklarına dayanarak irdeleseydi, Marx’a kendi gönlünden geçenleri atfetmekten imtina ederdi. Marx’ın günümüze

yansıyan zararı, benim eski Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve diğer sosyalist ülkelerde gördüğüm teknoperestliğe fikir babalığı yapmış olmasıdır. Nasıl ki, dine inananlar ile Marx'a inananlar arasında fark görmüyorsam, Marx'a tapanlarla, paraya tapan vahşî kapitalistler arasında da fark yoktur. Her iki grup da fayda kavramını insan yaşamının temeli yapmıştır. Halbuki bilim faydadan önce bilgiyi vurgular, zira bilgisiz insanlar fayda temin edeyim derken zarar verebilirler. Hem Marksizmin yarattığı felâketler hem de vahşi kapitalizm bu bilim dışı davranışların ürünüdür. Dolayısıyla teknolojinin bugün verdiği zarardan Marx tamamen sorumlu değildir, ama günah payı çok büyüktür.

Sonuç

Son zamanlarda, Rousseau ve Marx hakkında *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi*'nde pek çok yazı yayımlandı. Bunların hemen hepsi, yazdıkları konu hakkında ciddî araştırma yapmadıklarını tahmin ettiğim kişilerce yayımlandı (en azından bildiğim kadarıyla Rousseau veya Marx konusunda ciddî bir yerde basılmış bilimsel yayınları olmayanlarca). *Cumhuriyet Bilim Teknik* e bilimsel bir araştırma yapmadan yazı göndermeyi ben sorumsuzluk olarak görüyorum. Tabiî, bu dergi bilimsel değil, popüler bilimsel bir dergidir. Ama bu, buraya gönderilen yazılar yazarın gönlünden geçenler olabilir demek değildir. Kişi bir konuda bilgi edinmek istiyorsa, dergiye sorusunu bir mektupla yöneltebilir, ama hele bir konuda ciddî bir araştırma yapmış bir kişiyi yanlış anlama ile itham edebilmek için en azından o konuda biraz bilimsel olarak eşelenmek gerekir. Bunu söylememin nedeni, *Cumhuriyet Bilim Teknik*'in bir dedikodu mecmuası olduğunu görmek istemediğim içindir. Dedikodu/magazin mecmualarında insan istediğini yazabilir, ama popüler de olsa bir bilim mecmuasında iddiaları bir araştırma ile temellendirmek gerekir.

Darwinci Fiziğin ilahiyat ve Sosyal Bilimlere Etkisi

İlahiyat, yani teoloji ve diğer sosyal bilimlerin en büyük sıkıntısı, ellerinde kontrol, yani test edilebilir herhangi bir modelin olmaması ve bu model eksikliği ile sosyal olayları açıklamaya kalkmalarıdır. Tabiî bu iddiamı okuyan pek çok ilahiyatçı ve başka sosyal bilimcilerin benim sosyal bilim modellerini bilmediğimi söyleyerek itiraz edeceklerini tahmin ediyorum. Onun için, dikkat edilirse, "kontrol edilebilir herhangi bir model" dedim. Benim okuma imkânını bulabildiğim sosyal bilim metinlerinin hemen hepsinde bir model var; ama bu modeller ne kontrol edilebilir, ne de kontrol edilme amaçlı. İlahiyatta dogmanın, yani imanın olması zaten kontrolü gereksiz kılıyor.

İşe ilâhiyattan başlayalım: Benim öğrenme imkânını bulabildiğim tüm dinsel metinler, evreni ilk yaradılıştan beri aynı tanrısal kurallarla yönetilebilir addediyorlar. Meselâ, Kont de Buffon 18. Yüzyıl'da dünyanın yaşı 75.000 yıl olabilir dediği zaman, Sorbonne İlâhiyat Fakültesi buna itiraz ederek, Tevrat'ta yaradılışın sadece 6 gün sürdüğünü ve yaradılıştan da bu yana ancak 6000 küsur sene geçmiş olduğunu kendisine hatırlatmak ihtiyacını hissetmişti. De Buffon buna, Tevrat'taki "gün" ile neyin kastedildiğini bilmediğimizi söyleyerek bir cevap vermeye kalkınca, fakülte de yaradılışın en büyük kısmının, güneşin yaratıldığı ilk günden sonra olduğunu söyleyerek Kutsal Yazarın (yani Musa'nın) gün ile neyi kastettiğinde herhangi bir muğlaklık olmadığını belirtmişti.

Tevrat'ta ve ondan sonra gelen diğer Sami din kitaplarında geçen, Musa'nın gerçek tarihî bir kişilik olduğu hakkında elimizde en küçük bir ipucu olmaması bir yana, modern kozmoloji, evrenin yaşının 13,8 milyar yıl olduğunu göstermiş durumda. Ancak bu sadece bizim evren. Bizim evren dışındaki evrenlerin yaşı nedir? Kuralları nedir? Bunları bilmiyoruz.

Ama bildiğimiz bir şey var ki, o da, bizim evrende dahi kuralların evrenin tarihi boyunca sürekli değişmiş olduğu. Dolayısıyla, din kitaplarında anlatılan hikâyeler, evrenin ilk yaradılış günlerine kadar uzanırsa, din kitaplarında anlatıldıkları şekilleriyle doğru olmaları mümkün değil. Fiziğin bu basit çıkarımı, zaten ilâhiyatın da sonu demektir, çünkü dogmalar çöküyor ve iman edilmesi ve ilâhiyatın açıklaması gereken bir şey ortada kalmıyor.

Şimdi gelelim diğer sosyal bilimlere: Meselâ, Marx insanlığın başından beri bir gelişme çizgisi gösterdiğine işaret ederek, bugünkü cemiyeti temel alan tarihsel bir model kuruyor. Anlattığı, tarih; ama temel aldığı kurallar bugün cemiyette gördükleri. Onları kullanarak, aynı kanunların hüküm sürdüğü cemiyetlerde, tarihsel akışın hangi "evrime" neden olacağını anlamaya çalışıyor ve sonunda bunu anladığını iddia ederek meşhur eseri Das Kapitali yazıyor. Peki, ya cemiyeti yöneten kurallar değiştiyse? Yani bireyin biyolojik bileşim ve davranışında değişiklikler olduysa? Bir de bu değişiklikler kör talihin eseriyse? Bilindiği gibi, Marx ve Engels, doğal dünyayı kör talihin yönettiği fikrine şiddetle karşı çıkarak; meselâ jeolog Sir Charles Lyell'i de, Charles Darwin'i de eleştiriyorlar. Cemiyeti de evreni de yöneten zaman ve mekândan bağımsız kurallar, yasalar olmalı diyorlar.

Bu açıdan bakıldığında Lord Bertrad Russell'ın da meşhur eseri *Batı Felsefesinin Tarihi*'nde işaret ettiği gibi, Marx'ın tüm sosyal kuramı birdenbire gözümüze tanrısal bir gücü var sayan bir kuram olarak görünmeye başlıyor. Marx, evrende başıboşluğu, tesadüfiliği, kuralsızlığı kabul edemiyor. Adam Smith'in ekonomik modeli de, onun dayandığı ahlâk modeli de bugünkü insan davranışını temel alan modellerdir. Ya bu davranış biyolojik temelde değiştiyse?

Doğa bilimlerinin son iki yüzyıldaki en büyük keşfi, evrende bizim doğa yasası dediğimiz tüm düzenliliğin, aslında bizim bir varsayımımızdan ibaret olduğudur. Bu varsayımın tamamını doğru addetsek bile, kurduğumuz model sadece şu an için geçerli olabilir. Geçmişten bu yana sadece uzay-

zaman geometrisi değil, onu yöneten kurallar da değişmiş olabilir. Zaman ve mekândan bağımsız kuralların, doğa yasaları olduğu fikri de kontrol edilmeye muhtaç bir varsayımdan ibarettir.

Peki bu ele avuca sığmaz görünen evren veya evrenlerle nasıl başa çıkacağız? Çok basit: Kafamızda yeni modeller üretip onları sürekli kontrol ederek. Kontrolü olmadan bize sunulacak tüm modelleri reddederek. Kuramsal fizikçi Lee Smolin'in ve onun gibi düşünen fizikçilerin bugün sicim kuramının envaı çeşidinin tüm matematiksel güzelliklerine rağmen terkedilmesi gerektiğini savunmalarının sebebi, bu kuramı kontrol edecek bir deneyin veya gözlemin teklif edilememesidir. Deney veya gözlemle test edilemeyen her varsayım bilim dışıdır ve güvenilemez: Buna sicim teorisi de, test yolları önermeyen tüm sosyal kuramlar ve tüm dinler de dahildir. Test edilmesi mümkün olmayan fikirlerin peşine takılan herkes cehaleti peşinen kabullenmiş demektir. Cemiyet ise cahillere teslim edilemez.

Yobazın Büyük Zaferi: Kavram Kargaşası

Son beş-altı yıldır bilmem dikkat ettiniz mi, Türkiye'de hemen tüm konularda tartışma her türlü akılcı temelin dışına taşınmış bir şekilde bir kavram kargaşasına dönüştü. Örneğin, özgürlük kavramı, özgürlüğü kısıtlayan her türlü görüş ve davranış da özgürlük şeklini aldı. Dürüstlük kavramında dürüstlüğü belirleyen kıstas yasalar oldu, dolayısıyla dürüstlük yasa yapıcıya bağlı bir kavram haline getirildi. Bilim kavramı, "üniversite adı verilen kurumlarda yapılan her şey" olarak algılanmaya başladı ve her profesör, doçent, yardımcı doçent vs. bilim insanı olarak görülür oldu. Fethullahçılara destek bile TÜBİTAK'ça bilimsel addedilir olmuş! "Saygınlık" atamaya bağlandı. Herhangi bir mevkie gelen otomatikman o mevki gereği saygın oluvermeye başladı; buna karşı bir ifade hakaret olarak muamele görüyor artık.

Bir toplumda, hatta yalnızca iki kişi arasında iletişimi mümkün kılabilmek, bazı temel kavramlarda aynı şeyi kabul etmekle mümkün olabilir. Bunun iki temeli vardır: 1) Dilbilimsel: Yani ben "bardak'' dediğim zaman siz "avanak" anlıyorsanız, konuşma imkânını, dolayısıyla ortak herhangi bir iş yapma temelini kaybederiz; toplumda yalnızlaşırız, yaşamımız güçleşir, hatta imkânsız olur. 2) Felsefi: gerçek bir dünyada yaşadığımızı ve bu dünya ile temasın da yalnızca akıl ve beş duyumuzla mümkün olabileceğinin kabulü. Yani ben bardağa bakıp bardak gördüğümü size aktaramıyorsam, dünya konusunda hiçbir ortak fikir ve dolayısıyla ortak hareket imkânımız kalmaz. Bu nedenle neyin hakikat, neyinse yalan olduğunu nasıl bilebileceğimiz konusunda da anlaşmak zorundayız. Meselâ, bizzat hakikat konusunda bile kavramlarımız karışmış durumdadır: Bana aklı başında olduğunu bildiğim pek çok iyi tahsilli dostum hakikat ile gerçeğin aynı şeyi ifade etmediklerini söylemişlerdir. Birinin gözlemciden bağımsız olarak var olanı, diğerinin ise gözlemcinin söylemiyle var olanın

uygunluğunu ifade ettiği belirtilir. Böyle bir ayırıma buraya kadar itirazım yok. Ama hakikatin insan dışında bir söylemin gerçekle olan ilişkisi şeklinde ifadesinin kabulü mümkün değildir, zira insan dışındaki söylem hakkında elimizde kontrol edebileceğimiz en küçük bir veri yoktur.

Neyin hakikat olduğu, yani söylemle uygun olduğuna karar verebilmenin tek yolu, söylemin gerçekle ilgisini araştırmaktır. Bu iş, hakikatin içinde ifade edildiği bir dilin dışındaki bir dil içerisinde, hakikati dile getiren söylem ile gerçek dünya arasındaki ilişkinin ifadesiyle yapılabilir. Örneğin, ay taştan yapılmıştır ifadesi, bu konuda gözlemlerimizi yaptıktan sonra Almanca olarak “Der Mond besteht wirklich aus Stein’’ diyebiliyorsak. veya bunu Türkçe olarak dile getirdiğimiz cümlenin kontrolü olarak herhangi bir başka dilde de söyleyebiliyorsak, doğru bir ifadedir (bu fasit daire gibi görünen tartışmanın mantık temelleri, ünlü Polonyalı matematikçi Alfred Tarski tarafından yayımlanmış olup, gerçeğin mütekabiliyet kuramı olarak bilinir).

Postmodernizmle birlikte gelen hakikat düşmanlığı bilhassa yobazlar tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır, zira bu onlara dinin zırvalıklarını bilime dayanarak göstermek isteyenlere karşı müthiş bir silah vermektedir: Denilmektedir ki, gerçeği görmenin ve ifade etmenin hiçbir yolu yoktur. Dolayısıyla, din de en az bilim kadar gerçeği ifade eder. Buradan da aslında dinin ilâhî bir söylem olması nedeniyle (!) bilimden üstün olduğu iddiasına gidilir. Bilindiği gibi, bu, *non sequitur* (yani “ilgisiz sonuç”) Gazzali’nin aklın üstünlüğüne karşı kullandığı temel tezidir. Gerçeği kontrol imkânının olmadığı bir kez ifade edilmiş olduğuna göre, artık kimsenin aklına dinin ilâhî olduğu iddia edilen temellerini sorgulamak gelmez.

Bu şekilde düşünmeye bir kez başlamayagörün. Her şeyi eğip bükmeniz mümkün olur. Örneğin, yasa bir mevkie “saygın bir bilim insanının” atanmasını mı öngörüyor: Siz hem saygın hem de bilim insanı terimlerinizi kendinize göre çevirip o mevkie istediğiniz kişiyi atayabilirsiniz. Sıkıştırıldığınız zaman da kendinizi demokrasinin katı tanımlarla değil,

çoğunluğun fikriyle çalıştığını söyleyerek kurtarabilirsiniz.

Bu yolun sonu felâkettir. Hiçbir bilimsel düşünce geleneği olmayan Türkiye halkı birkaç yıldır bu felâketin kucağındadır. Çevrenizde muhtelif mevkilere gelenlere bakın, Mustafa filmi hakkında yazılıp çizilenlere bakın, üniversite "aflarına" bakın... Temelde hep bu kavram kargaşasını ve onun ölümcül tuzaklarını bulacaksınız. Atatürk onun için dememiş miydi, "Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir ..."

Demokrasi Alerjisi

Pek çok *Cumhuriyet* okuru, 1982 tarihli doktora tezimin kendi ailemle birlikte Osmanlı Hanedanı’na ithaf edildiğini duyduğu zaman herhalde çok şaşıracaktır. Son zamanlarda olan olaylar beni bugünkü yazıyı yazmaya ve bu ithafın nedenlerini açıklamaya itti.

Doktoramın bittiği 1982 yılında aslında “memleketlim” olan Atatürk’e büyük bir kızgınlığım vardı. Kızgınlığımın nedeni, Atatürk’ün Türkiye’ye Cumhuriyet rejimini ve onunla beraber demokrasi beklentisini getirmiş olmasıydı. Doktora tezimi bitirdiğim zaman sekiz yıldır Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşıyordum ve orada cahil ve görgüsüz bir halkın idareyi elinde tutmasının üzerimde yarattığı moral çöküntüsünü ilk kez hissetmiştim.

ABD’nin önce Houston, daha sonra da Albany şehirlerinde yaşamıştım. Bu her iki şehir de Avrupa'dan bildiğim şehirlerle asla mukayese edilemeyecek kadar çirkindi. Öğrenciliğim esnasında bu iki şehir dışında da Amerika'nın geniş bir kesimini görme imkânını elde etmiştim. Doğa güzellikleri dışında ABD’de insan elinin yaptığı pek az güzel şey vardı. Bu acaba niçin böyle diye düşündüm. Bu soruya cevabı Avrupa’da “güzel” addettiğim şeylerin neler olduğunu listeleyerek aradım: Avrupa'da ne hoşuma gitmişti? Her şeyden önce mimarî beni büyülemişti. Avrupa’nın büyük şehirlerinde bina yüzleri derin düşünce ve zengin bir el emeği sonucu yaratıldıkları intibaını veriyorlardı. Bina yüzeylerinde, iç dekorasyonlarında görülen heykeller, resimler, bunları yaratanların engin mitoloji, tarih, doğa bilgisi bilgilerini açığa vuruyordu. Kısacası, bu binaları yapanlar “sıradan” insanlar değildi. Amerika'da ise karton ambalaj benzeri gökdelenler her türlü güzellikten ıraktılar. New York'ta henüz Avrupa etkilerinin tamamen silinmediği zamanlarda yapılmış canım binalar, içlerine yerleşen zenci ve/veya Puerto Rico’lu göçmenlerle kelimenin tam anlamıyla harabeye çevrilmişti. Hayatımda ilk kez 1975’te Harlem içerisinden uzun bir limuzinle geçerken

şoför benden camları kapatmak ve kapıları kilitlemek iznini rica etmişti! Burası Amerika'nın en büyük şehriydi! Böyle bir şeyi Avrupa'da, Napoli'nin arka sokaklarında bile görmemiştim. Midemin bulandığını hissettiğimi hatırlıyorum. Avrupa'da sevdiğim klâsik müzik de öyle değil miydi? Amerika'nın ne cazına, ne rockuna ne de "country western" denen çoban musikisine ısınabildim. Avrupa'da halk müziği, el sanatları vb. "halk işleri" de ayrı bir gelenek ve ustalık mevzuuydular. Amerika'da bu gelenekler yoktu.

O zaman aklıma çocukluğumun İstanbul'u, bilhassa Yeşilköy'ü geldi. O canım beldenin de Anadolu'dan gelenlerce nasıl tanınmaz hale getirildiğini hatırladım. Güzel İstanbul'a, benim kendi ailemden yaşlıların güzelliğini anlata anlata bitiremedikleri İstanbul'a ne olmuştu? Hoşuma giden Osmanlı musikisi niçin artık dinlenmez olmuştu? Zaten o musikinin güftelerini bile pek anlayan kalmamıştı.

İşte bu tür düşünceler beni hem Amerika'dan hem de kendi ülkemde benzer manzaralara neden olan cumhuriyetten soğutmuştu. Rumelili Atatürk'e "bize" ihanet ettiği için, ülkenin idaresini cahil Anadolu'nun eline verdiği için çok kızıyordum. Osmanlı, Anadolu'yu İstanbul'dan uzak tutmuştu. Cumhuriyet idaresi ise sonunda yönetimi Demokrat Parti ile beraber Anadolulunun eline vererek ülkeyi perişan etmişti. İstanbul'da dolaşan "türbanlılar" benim daha 1982'de canımı sıkar olmuşlardı. Halbuki anneannemin nesli şapka giyiyordu. 1982'de benim görüşüm buydu. Bu yüzden konuştuğum ve yazdığım Türkçe de "Anadolulunun' anlayamayacağı Osmanlıcaya olabildiğince yakındı. Yeni Türkçede Anadolu'nun cehaletinin yansıdığını hissediyor ve tiksiniyordum.

Bu fikirlerle İTÜ'de asistan oldum. Beni işe alan Kayserili Ihsan Ketin, tüm fikirlerime katılmamakla beraber, yaptığım teşhislerin çoğuna katılıyor, ama Atatürk'ün bu konuda suçsuz olduğunu söylüyordu. Ancak Selânikli bir ailenin çocuğu olan "Rumelili" Erdoğan Şuhubi bana asla katılmazken, Paris doğumlu ve Kafkasyalı bir asker ailesinin çocuğu olan Doğan Kuban da aynen Erdoğan Bey gibi benim tamamen yanıldığımı söylüyordu. Bu iki

büyük bilim adamının söyledikleri özetle şuydu:

Benim ihtişamına imrendiğim Osmanlı “medeniyeti” aslında bir balondu. Hayranlığım cehaletimden kaynaklanıyordu. Beğenmediğim Anadolu ne kadar cahilse, aslında Osmanlı’nın el attığı her belde o denli cahildi. İstanbul’daki birkaç şair, bir avuç süsleme ustası, bir-iki mimar sistematik bir medeniyetin ürünleri değildi, tesadüflerin, büyük bir insan ve hırsızlık ekonomisinin yarattığı para zenginliğinin bir araya geldiği bir zümrenin istatistiki olarak zaten kaçınılmaz bir şekilde üretmesi gereken bireylerdi. Osmanlı ortamı o denli olumsuzdu ki, bu kişiler bile pek az sayıda yetişebilmişti. Osmanlı. “bilim adamı” denilenlerin bir-ikisi hariç, hiçbirinin bu sıfatla uzaktan yakından ilişkisi yoktu. Zaten Osmanlı’da bilim asla gelişememişti. Takiyüddin’in rasathanesinin bizzat Padişah emriyle Osmanlı Donanması’na bombalattırıldığını o aralarda öğrendim.

Atatürk Türkiye’yi ele aldığı zaman yapılabilecek en akıllıca şey bir halk yönetimine geçmekti. Zira halk o denli perişandı ki, daha kötüsü düşünülmezdi. Atatürk zincirlerinden boşanan halkın enerjisini doğru yere, uygarlığın, olmayan uygarlığın kurulmasına yönlendirdi. Kendi yaşamı esnasında, yani on beş senede alınan mesafe baş döndürücüydü. Bunu ülkemizin Atatürk döneminde yetişkin iki öğrenci olmuş olan iki üstün kaliteli bilim adamı, Kayserili İhsan Ketin ve Harputlu Kâzım Çeçen de aynen onaylıyorlardı.

Felâket, diyordu hocalarım, bu, aslında Demokrat Parti’den de önce Halk Partisi içerisinde halkın uyanmasından hoşnut olmayanlarca başlatıldı. Bunlar, ekmek elden su gölden tembel yaşamlarının tehlikede olduğunu gören sözde din adamları ve Anadolu ağalarıydı. Bunlar önce Halk Partisi içinde bir muhalefet yaratarak, örneğin, Hasan-Ali Yücel’in sürdürdüğü eğitim seferberliğini durdurmakla kalmayıp, geri çevirdiler. Daha sonra Demokrat Parti iktidara gelerek alenen din istismarına başladı. Verilen intiba Atatürk' ün Devrimleri’nin ve genel politikasının dine zarar verdiği yönündeydi. Demokrat Parti iktidarı bu çirkin ve pek korkunç iftirayı acımasızca istismar ederek Türkiye’yi büyük bir felâketin kenarına getirdi.

Halbuki gerçek tam tersiydi. Atatürk dini de ele alarak, halkın dinini adam gibi öğrenmesinin temellerini atmıştı. Ezanın, yani namaza davetin, anlayacakları bir dilde okunması bu genel din aydınlanması politikasının bir parçasıydı. Demokrat Parti bu iyi niyetli adımı din düşmanlığı diye pazarlayarak halkı en feci bir şekilde aldatmıştı.

Daha sonra gelen iktidarlar, Atatürk'ün aydınlanma politikasına dönme cesaretini gösteremediler. İTÜ’deki hocalarıma göre beni aldatan buydu. Benim aslında özlediğim aydınlanmaydı; beni kızdıran da cehaletti. Ama bunun nedeni ne Atatürk’ün yaptıkları, ne de cahil Anadolu halkıydı; ona sürekli ihanet eden politikacılardı. Atatürk Anadolu halkının zincirlerini çözmekle yanlış yapmamıştı, sandığım gibi Rumeli’ye ihanet etmemişti. Başka her seçenek Osmanlı’nın feci politikasını sürdürmek demek olacaktı ki, bu da nihai felâkete davetiye çıkarmaktan başka bir şey olmayacaktı.

Bu sözler ve onların ışığında okuyarak ve başkalarıyla da konuşarak öğrendiklerim 1982’den sonraki on yıl içinde benim görüşlerimde çok temel bir değişikliğe neden oldular. 1982’de bana İhsan Ketin bir kere “sen Atatürk’e kızıyorsun; ama hayatta olsaydı ve kendisiyle konuşabilseydin, bir numaralı adamı olurdun’’ demişti. İma ettiğinin ne denli doğru olduğunu sonra gördüm, gerçekten de bilgim arttıkça pek sıkı bir Atatürkçü oldum.

Ama tüm bu tartışmalar ve okumalar sonunda bir şey daha öğrendim. Demokrasi, kendisini yok etmeye azimli akım ve kişilere tahammül edemez; ederse sonunda kendisi ortadan kalktığı gibi, emrinde olması gerektiği halkın felâketini hazırlar. Bunun böyle olduğunu iyi bildiğim 20. Yüzyıl Alman tarihi de teyit etmektedir. Nazi rejimi Weimar demokrasisi kendisini koruyamadığı için, demokrasiyi istismar ederek yerleşmiş ve yalnızca 12 yıl içinde 20 milyon Almanın, 30 milyon Alman olmayan insanın ölümüne, bunlardan masum 6 milyon Yahudi’nin –tarihte eşi görülmemiş bir soykırım politikası çerçevesinde– fırınlanmasına, Avrupa'nın ve Doğu Asya'nın yakılıp yıkılmasına neden olmuştur.

Bu günlerde iktidarda olan hükümetimizin temel felsefesinin de demokrasiye aykırı olduğu kanaatindeyim. Eğitim ve bilim konusundaki

icraatları bu yorumumu desteklemektedir. Eğer demokrasi kendini koruyamazsa, aynen benim 1982 öncesinde olduğum gibi, hiç umulmadık toplum kesimlerinde bile kendi düşmanlarını üretir. Ne denli iyi niyetle olursa olsun, demokrasinin ortadan kaldırılması eninde sonunda toplumun felâketiyle neticelenir. Buna muhakkak dur demek lazımdır.

New Orleans Felaketi, Demokrasi ve Cahil Politikacılar

Cumhuriyet okurları Katrina tropik fırtınasının ABD'nin güneyinde yarattığı korkunç hasarın insanın tüylerini ürperten resimlerini gördüler, haberlerini okudular. Akıllarına şu soru gelmiş olabilir: Böyle bir felaket ABD gibi "ileri" bir ülkede nasıl olabildi? ABD'li bilim adamları, mühendisler bunun geleceğini görememişler miydi? Niçin gerekli önlemler alınmadı?

Bu felâket de jeolojinin konusu içerisindedir. Üstelik felâketin hemen akabinde, ben evimde ABD'nin tıp camiasının iki mümtaz simasını misafir ediyordum (jeolog bir arkadaşımın annesi ve babası oldukları için). Kendileri ABD'nin üst düzey bilim kuruluşlarının üyesi oldukları için ister istemez felâketin nedenleri hakkında bilgi sahibi olmuşlar.

Bilindiği gibi New Orleans Mississippi Deltası'nın kuzeydoğu kenarında Pontchartrain Gölü (lâgün) ile Mississippi'nin deltayı besleyen faal ana yatağının arasında kurulmuştur. Nehir, şehir içerisinden kuzeye konkav büyük bir menderes yaparak geçer.

Yer yer nehir ve lâgün seviyesinin altındaki nehri taşkınlardan korumak için büyük bentler, yani koruma duvarları vücuda getirilmiştir. Anacak bu koruma duvarları sürekli erozyon tehdidi altında oldukları için belirli aralıklarla bakımlarının yapılması gerekmektedir. Nehir normal zamanlarda sakin sakin akar. Bu zamanlarda erozyon işlevi âdeta rölantidedir. Ancak taşkınlarda ve büyük fırtınalarda nehrin su rejimindeki ani değişiklikler, erozyon ve çökelme işlevlerini çok hızlandırır. Öyle ki, bu durumlarda nehir on yıllarda yapmadığı işi birkaç gün, bazen birkaç saat içinde yapar. Denize bağlı olan lâgün de öyledir. Fırtına deniz seviyesini yükselterek bentlere yüklenebilir. Ancak bu "kriz" davranışı önceden görülemeyecek bir davranış değildir. Coğrafyacılar, jeologlar ve meteorologlar nehrin ve

lâgünün kriz zamanlarını ve bu zamanlarda neler yapabileceğini modellemişler, mühendisler şehri buna karşı koruyabilmek için tedbirler düşünmüşlerdir. Bu tedbirlerin başta geleni bentlerin bakımıdır. Gelgelelim dostlarımdan duyduğum, Bush yönetiminin bentlerin bakım paralarını kestiği, örneğin, bu yıl bent bakımı için gerekli paranın ancak onda birinin temin edilebildiğidir (bentlerin kırıldığı iki yer için haritaya bkz)! Yani New Orleans felâketi, kısmen de olsa Bush yönetiminin ihmallerinin bir sonucudur. Irak’taki coğrafya cehaletleri binleri ölüme, parayla ölçülemeyecek kültürel hazinelerin kaybına yol açan zır cahil politikacılar, New Orleans’ta da binlerce yurttaşlarının ölümüne, daha nicelerinin yersiz yurtsuz kalmasına, bir sürü kadının ve kızın ırzlarına geçilmesine, Amerikan tarihinde eşine az rastlanır yağmaların olmasına neden olmuşlardır.

Şekil 2 New Orleans şehrini koruyan bentler ve bunların Katrina Kasırgası esnasında kırıldığı iki yeri gösteren harita.

Ancak suç sırf Bush yönetiminin değildir. Daha önceki yönetimler dönemlerinde de bariyer adalarının ortadan kaldırılarak su altındaki alanların doldurulup iskâna açılması da felâketin nedenleri arasındadır.

Doğa, cahili ve aptalı affetmez. Doğayla oy vererek başa çıkamazsınız. Doğayla ancak bilim başa çıkar. Bilimin bulguları da kaç kişinin o bulguyu yaptığı veya o bulguya inandığı ile değil, bulgunun doğanın gerçekleriyle ne kadar örtüştüğü ile ölçülür. Bir bulgu doğanın gerçekleriyle örtüşmüyorsa ona inananın sayısı ne olursa olsun, o bulgu yanlıştır ve yaşamını ona dayandırmaya kalkanın suratına doğa sonunda şamarını indirir.

İnsan toplumları kendilerini yönetecekleri doğa cahilleri arasından

seçerlerse kendi idam fermanlarını kendi elleriyle imzalamış olurlar. Her yönetici doğa bilgini olmak durunda değildir, ama her yönetici doğa bilimcilere danışacak, onların dediklerini anlayacak kadar doğa bilimlerine vakıf olmalıdır. Bir doğa afetinden sonra “takdiri ilahi” diyen her yönetici aslında kendini yöneticiliğe getirmiş topluma ihanet ediyor demektir. Hiçbir doğa afeti “takdiri ilâhı” olmayıp, önceden bilinebilecek ve belirli zaman ve mekan sınırları dahilinde öngörülebilecek doğa olaylarının sonucudur. Bu doğa olaylarını bilmek bilimin, bilimi desteklemek de toplum yöneticilerinin görevidir.

Araştırma kurumlarını, üniversitelerini ve diğer eğitim kurumlarını tahrip eden, buralarda kalitenin yeşermesine imkân vermeyen, toplum yönetiminde bilimi dinlemeyen yöneticiler toplumlarının felâketini hazırlıyorlar demektir. Ülkemizde de neredeyse her gün gazetelerde halihazırdaki hükümetin TÜBİTAK’ı bilimsel olarak yetersiz yandaşlarına teslim etmek için, hatta kanun dışına çıkmaktan çekinmediğini, üniversiteleri sindirmek için onları yine yasa dışına taşarak, parasız ve kadrosuz bırakmakla kalmayıp, devletin güçlerini uydurma suçlamalarla idarecilerinin üzerine saldırttığını, ülkenin jeoloji servisini kendi arka bahçesi haline getirmek için ehliyetli idarecilerini iftiralarla yerinden ettiğini okuyorsunuz. Yarın, örneğin, bir İstanbul depremiyle ülkemizin bağımsızlığı bile tehlikeye girerse bunun sorumlusu kim olacaktır, iyi düşününüz. O zaman başımıza gelecekleri azınlık mı istedi, çoğunluk mu istedi diye tartışmaya ne mecalimiz ne de vaktimiz olacaktır.

Bilgi ve Görgünün Yararları, Demokrasinin Zararları

Başbakan Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanına hitap şeklini ve Davos'tan panel yöneticisine kızarak hışımla ayrılmasını televizyon haberlerinde dehşet içerisinde seyrettim. Dehşetimin sebebi bu hareketin ülkeme bugünlerde vereceği zarar falan değildi. O zararın çok ciddî olacağı muhakkaktır. Beni dehşete düşüren bu hareketin ülkemin yöneticilerinin bilgi ve görgü seviyesi, dolayısıyla milletim hakkında dünyaya verdiği feci mesajdı.

Ne demişti Başbakan bir üniversitemizde yaptığı bir konuşmasında: Okuyan arkadaşlarımın hepsi şimdi aç geziyor! Şimdi birisi dönüp ona dese: Okumamış, görgüsü kıt devlet yöneticileri ülkelerini rezil edip başına dert açıyor.

Kimse Sayın Başbakanın karşısındakinin konuşma içeriğini ve tonunu, vücut dilini sineye çekmesini bekleyemez. O konuşmalara ve o muameleye uygun cevabı vermek istemekte Tayyip Bey yerden göğe haklıdır. Ama bunun yolu külhanbeylik, mahalle çocuğu tavırları değildir. İşte bu noktada bilgi ve görgünün yararları devreye girer. Tayyip Bey biraz mürekkep yalamış olsaydı veya herhangi bir yabancı dil bilseydi meselâ şu örneklerden hareket edebilirdi:

Sultan Abdülaziz Üçüncü Napolyon'u ziyaret ederken, imparator, Sultanın gelişinden duyduğu rahatsızlığı yanındaki bir Fransız devlet adamına anlatırken, Padişah hakkında terbiyesizce sözler kullanır. Hemen akabinde arkasına bir döner ki, ne görsün! Osmanlı Dışişleri Bakanı hemen arkasındadır ve tüm söylenenleri duymuştur. Zor durumda kalan İmparator, Keçecizade Mehmed Fuad Paşa'nın kolundan tutup kendisine usulca duyduklarının aralarında kalmasını istirham ettiğini söyler. Fuad Paşa cevabı yapıştırır: “Majeste hiç endişe duymamalıdırlar. Haşmetmeabın onun

hakkında söylediklerini ben hiç Majesteye arz ettim mi?” Bu söz tek bir hakaret, tek bir fevri hareket içermediği halde İmparator’a hakaretini iade eden korkunç bir ders niteliğindedir ve onun da büyük saygısını kazanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nı neredeyse tek başına kazanmış olan İngiliz Başbakanı Churchill’in hasımlarına ve Parlamento’daki muhataplarına verdiği cevaplar meşhurdur. Bir keresinde Churchill tuvaletteyken pek sevmediği Maliye Bakanı kendisiyle görüşmeye gelir. Sekreteri kibarca Başbakan’ın meşgul olduğunu söyler. Bakan ısrarla Başbakanla derhal görüşmek istediğini bildirir. Sekreter içeri giderek durumu Churchill’e dışarıdan anlatır. Churchill Bakan’ın beklemesini rica eder. Sekreter durumu bakana (tuvaletten bahsetmeden) naklederse de bakan ısrarcıdır. Sekreter çaresiz tekrar Churchill’e döner. Churchill’in müthiş cevabı ne yazık ki Türkçeye tercüme edilemez, zira İngilizce bir kelime oyununa dayanmaktadır: “Please tell the Chancellor of the Exchequer, I can only take one shit at a time”. Bu aslında bir seferinde bir kere tuvalete gidebilirim demektir. Ama aynı zamanda “bir seferinde ancak bir bokla uğraşabilirim” anlamında da alınabilir. Bir Parlamento tartışmasında İngiliz tarihinin ilk kadın parlamenteri meşhur Lady Nancy Astor Churchill’e dönerek “Winston, kocam olsaydın, çayını zehirlerdim” diye hakaret eder. Churchill hemen dönüp, “Nancy, eşim olsaydın o çayı zevkle içerdim’’ diye cevap vermiştir. Bu cevap hem iltifat içeren ama hem de hakareti iade eden inanılmaz zekice bir cevaptır.

İşte bilgi ve görgü insana bu tür davranma refleksleri kazandırır. Tayyip Bey’in dışişlerinin tecrübeli kişilerine “emekli büyükelçiler, hele monşerler” diye hakaret etmesi, Türk Dışişleri’ni yıllardır başarıyla yönetenlere karşı onların bilgi ve görgü düzeylerine erişemeyen ve onların yıllardır inşa ettikleri başarılı yapıyı cahilce ve görgüsüzce bir tekmeyle yıkan birinin onlara duyduğu hıncın ifadesidir.

Böyle bir insanın bir ülkeyi yönetmesi bir felâkettir. Ama kendisini Atatürk Hava Limanı’nda karşılayan kalabalıkları ve ellerindeki pankartları görünce

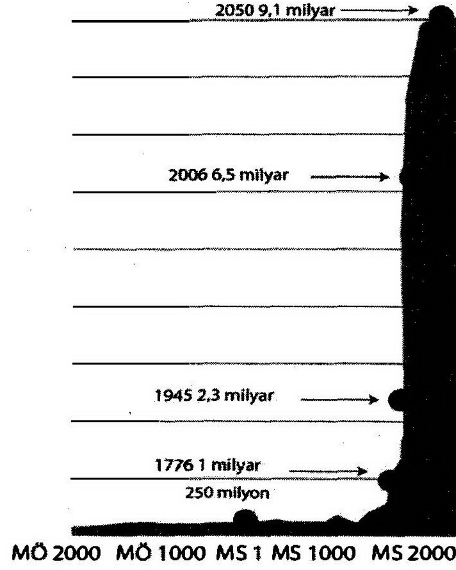
demokrasinin, oy verenlerin bilgi ve görgü düzeyleri belli bir değerin üzerinde olmadığı takdirde neler yapabileceğini de gördüm. “Her çoğunluk mutlaka doğru karar alacaktır” düşüncesinin ne kadar yanlış olduğu Yeşilköy’de o akşam vücut bulmuştu.

Ohlokrasinin Nüfus Politikası

Her şey aklıma gelirdi de ülkemde, sezaryenin yani Latince adıyla *sectio caesarea'nın* bir başbakanın ağzında bir cinayet aleti olarak dile getirileceği gelmezdi. Roma Hukuku bile, yaşamı tehlike altında olan anneye sezaryen yapılmasını mecbur kılmıştı (Bu maddenin Roma'nın Krallık Dönemine kadar uzandığı sanılmaktadır, yani MÖ 6. Yüzyıl'a!). Bu yöntem, Sezar'ın anne karnından kesilerek çıkarıldığı efsanesine dayanarak meşhur Romalı devlet adamı ve Amiral Büyük Plinius'un (M.S. 23- 25 Ağustos 79) *Doğa Tarihi* (Historia Naturalis) kitabında dahi dile gelmiştir. (Sezeryanın Hindistan'da MÖ 6. Yüzyıl'da yapıldığı söylenmektedir) .

Sezaryen bir hayat kurtarma tekniğidir. Sayın Başbakan belli ki bunu bildiği halde, sezaryeni istismar ederek kürtajı da yasaklamak niyetindedir. Bundaki görünür amacı, Türkiye'de nüfus artışındaki azalma eğiliminin önüne geçmektir. Tabiî bunu yaparken çiğnediği kadın hakları falan umurunda değildir. Sözüm ona bebeğin yaşam hakkından bahsederken ise, yaşayan bebeği embriyo ile fetüsten ayıramadığı gibi, fetüsün ne derece yaşayan bir insan addedilebileceğini ise öğrenip gelmiş değildir. Konuştuğu konular tabipleri ve zoologları ilgilendirir. Çok bilgi almak istiyorsa adam gibi bir tabibe veya zooloğa başvurmalıydı.

Ama Tayyip Bey'in işlediği insanlık suçlarının en büyüğü kadın haklarını ayaklar altına almak değildir; insanlığın yaşam hakkına saldırıdır. Bunu nereden çıkartıyorsun diyecekseniz, aşağıdaki eğriye bir göz atınız.[{6}] Eğer bu eğri sizi dehşete düşürmediyse Tayyip Bey ve dünyada onun kafasındakilere (meselâ ABD'de kendilerine pro-life diyen zır cahil bir güruhu oluşturan kesime) oy vermeye ve meselâ torunlarınızın bir dünya cehenneminde yaşamasına çanak tutmaya devam edebilirsiniz.

Şekil 3 Al Gore Eğrisi

Dünya nüfusunun giderek hızlanan bir tempoyla artması ve artan nüfusun ezici çoğunluğunun Türk halkı gibi cahil halklardan gelmesi şu anda insanlığın en büyük sorunudur. Bu soruna bigâne kalabilecek kadar dünyadan bihaber bir politikacının bir ülkenin oyunun % 50'sini alarak onun lideri olabilmesi ise kelimenin tam anlamıyla dehşet vericidir. Böyle bir şeyin olabildiği bir ülkeden her şey beklenir. Onun için sizleri ne kadın cinayetleri, ne hukukun tar-ü-mâr olmuş olması, ne çevrenin ve tarihsel mirasın yağmalanması, ne eğitimin dibe vurmuş olması, ne ulusal borcun artık çuvalına sığmayacak hale gelmiş olması, ne doğru olamayacağı bilimsel olarak ispatlanmış bir inanç sistemiyle dalga geçti diye bir sanatçının hapis isteği ile mahkemeye celp edilmesi ve ülkemizde meydana gelen ve uygar bir insanın tüylerini diken diken edecek daha nice şeyler hayrete düşürsün. Asıl hayret edilecek olan, bu bilgisizlik düzeyiyle yönetilen bir ohlokraside bunların bu kadar az olmasıdır. O da tabiî Atatürk'ün kurduğu ve çökmekte olan uygar düzenin kalıntılarının eseridir. Ama Atatürk'ün uygarlığının izleri silinip ohlokrasi düzeni sürdükçe artacaklarından emin olunuz.

Bilim, Darbeler ve Darbe Düşmanları (!)

Geçenlerde Fuad Köprülü'nün Gary Leiser tarafından İngilizceye çevrilen ve Türk Tarih Kurumu tarafından Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü münasebetiyle basılan kitaplar arasında yayımladığı *Some Observations on the Influence of Byzantine Institutions on Ottoman Institutions* (Ankara, 1999) başlıklı eserini okuyordum. Buna Leiser, Köprülü hakkında güzel bir de giriş yazısı yazmış ve Köprülü'nün kendi ülkesinde ne kadar az tanındığının altını çizmiş. Bu doğrudur. Kendi vatandaşları Köprülü'yü Demokrat Parti politikacısı olarak hatırlarlar, ama Türkiye'nin tüm tarihinde yetiştirdiği en büyük bilim insanlarından biri (bence en büyüğü) olduğunu bilmezler (umarım Hanefi Palabıyık'ın ikinci baskısı 2005 yılında Akçağ Yayınları tarafından yapılan *Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü nün İlmî Hayatı ve Tarihçiliği* başlıklı kitabı bu cehaletin azalmasına yardım edebilir). Hele onun 1956'da dört kurucusu arasında olduğu Demokrat Parti'den tiksinti ile ayrılarak bir sonraki seçimlerde İnönü'nün davetine rağmen kendisi hiçbir yerden aday olmamasına karşın CHP saflarında Demokrat Parti aleyhine konuşmalar yaptığını hiç mi hiç hatırlamazlar.

Buna rağmen 27 Mayıs Darbe Hükümeti politika ile hiçbir ilişkisi kalmamış ve Harvard'da geçirdiği bir yıllık bir misafirlikten yeni dönmüş olan Köprülü'yü tutuklayarak Yassıada'ya göndermiştir. Köprülü daha sonra tüm suçlamalardan beraat ederek temize çıkmıştır. Buraya kadarını ben biliyordum. Gary Leiser'in girişinden ise yeni bir şey öğrendim: Köprülü tutuklanınca Harvard'dan H. A. R. Gibb (büyük İslam ve Osmanlı tarihçisi), Columbia Üniversitesi'nden Türkiyatçı ve Köprülü'nün İstanbul Üniversitesi'nden öğrencisi T. Halasi-Kun, yine Columbia'dan büyük sosyolog ve demokrasiye geçiş kuramlarının babası addedilen Dankwart Rustow ve meşhur İslâm Ansiklopedisi'nin yöneticilerinden J. Schacht, Utah Üniversitesi'nden E Latimer, Washington'dan N. Poppe, Michigandan

J. Stewart-Robinson, UCLA'dan Andreas Tietze (aslen Avusturyalı) ve Princeton'dan L. Thomas Orgengeral Cemal Gürsel’e ortak bir mektup göndererek Köprülü’nün herhangi bir suçunun olamayacağını ve Millî Birlik Komitesi’nin bu utandırıcı sorunu derhal çözümlemesini isteyen bir mektup yollamışlar.

Köprülü’nün tutuklanması gerçekten de 27 Mayıs için yüz kızartıcı bir olay olmuş, neyse ki Millî Birlik Komitesi bu durumu hemen hallederek Köprülü’nün serbest kalmasını sağlamıştır. Ne yazık ki, Üniversite’den aynı zamanda atılan 147 kişi arasındaki kıymetli bazı diğer bilim insanlarını koruyacak kişiler çıkmadığı için onlar atılmakla kalarak, aralarında gerçekten en kıymetli olanlar tüm dünyadaki uygar ülkelerden gelen davetlere uyarak oralara dağılmışlar, Türkiye kendi yetiştirdiği bu değerli insanları ebediyen kaybetmiştir.

Gelelim günümüze:

Üniversitelerarası Kurul beni YÖK’te boşalan bir yere aday gösterince, önce AKP/Abdullah Gül güdümündeki YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan seçimimdeki sözüm ona bir usul hatasını bahane ederek benim adımı Cumhurbaşkanlığı katına arz etmemiştir. Sonra *Vakit Gazetesi*’nde bana atılan bir iftirayı kullanarak üniversitemden hakkımda soruşturma açmasını istedi. Ama YÖK Başkanı üniversitenin dürüst bir araştırma yapacağından çekinmiş olsa gerek ki, üniversitemden araştırmayı durdurmasını, çünkü bunu YÖK’ün bizzat üstleneceğini bildiren bir emir gönderdi üniversiteme. Beni sorgulamaya gelen iki kişilik YÖK heyetine ben tüm bilgeleri sunarak hakkımdaki iddianın bir sekreter yanlışı yapılan bir hata olduğunu ve görülür görülmez düzeltilmiş olduğunu anlattım. Heyet suçun oluşmamış olduğuna karar verdi. Kısa bir süre sonra bizzat YÖK Başkanı’nın imzasıyla bir mektup İTÜ Rektörlüğü’ne geldi ve Rektör Prof. Dr. Muhammet Şahin tarafından şahsıma açılmamış olarak elden teslim edildi. Mektubu Rektör’ün yanında açtım ve birlikte okuduk. YÖK Başkanı kendi heyetinin suçun oluşmadığı konusundaki sonucunu beğenmemişti. Benim bahis konusu sözde suç nedeniyle üniversiteden atılmamı YÖK Genel

Kurulu'na teklif edeceğini bildiriyordu. (Bu mektubun orijinali bende duruyor).

Ancak aynı mektup beni 5 Mayıs'ta Ankara'da son savunmamı yapmaya davet ediyordu, fakat İTÜ'ye 8 Mayıs'ta varmıştı Rektör derhal bir tutanak hazırlayarak bunu YÖK'e bildirdi, yeni bir gün verilmesini istedi.

Bu arada ben içinde bulunduğum durumu yurtdışındaki muhtelif dostlarımla konuştuğum zaman anlatıyordum. Bunun üyesi olduğum ABD Ulusal Bilimler Akademisi'nin Başkanı Prof. Cicerone Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e, Başbakan Tayyip Erdoğan'a ve Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'e bir mektup yazarak durumdan duyulan endişeyi bildiren ve aydınlanma isteyen birer mektup gönderdi. Mektubun bir nüshası da ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmişti. Arkadan Alman Jeoloji Birliği (Geologische Vereinigung, e. V.), İtalyan Jeoloji Derneği, İsviçre Federal Teknik Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü, Türkiye'de YÖK ve İTÜ Rektörlüğü dahil pek çok mevkie mektuplar yazarak durumu protesto ettiler; hatta İtalyanlar Türkiye'deki güncel durumu İtalya'da neredeyse yarım bin yıl önce olan Galile olayı ile karşılaştırdılar. Sözün kısası, gazetelerdeki yobaz/liboş köşe yazarlarının tüm ısrarına rağmen ben üniversiteden atılmadım (bu takımın çok üzüldüğünü tahmin ederim), ama ismimin Cumhurbaşkanı'na sunulması iki yıl geciktirildi ve YÖK'e gitmemin anlamı kalmadı (bu arada zaten YÖK yapacağını yapmıştı). Başta Rektör olmak üzere İTÜ yönetimi de bu işe bulaşmamamı isteyince ben aradan çekildim. Ama sonra YÖK Başkanı hiç sıkılmadan bana kınama cezası verildiğini söyleyerek kamuoyuna doğru olmayan bir bilgi verdi. Aslında, kendi üniversitemden öğrenebildiğim kadarıyla, bana hiçbir ceza verilmemişti.

27 Mayıs'a dediğini bırakmayan AKP, onun seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun atadığı YÖK Başkanı ulusal bilim camiasından aynen 27 Mayısçıların neden olduğu reaksiyona benzer bir tepkiye neden oldular. Kendimi Fuad Köprülü ile bir kefede görmek ise bana inanılmaz bir keyif verdi. Sonunda Fuad Hoca da AKP'nin manevi atası olan DP'ye şiddetle cephe almıştı.

Bugün benim AKP'ye aldığım gibi ve aynı nedenlerle. Burada da büyük hocamızla aynı kulvarda koşmak ne hoş.

Amerikalı Gary Leiser'in Fuad Hoca hakkında yazdıklarını okudukça, bu büyük insanla aynı milletin çocuğu olmakla iftihar ediyorum. Beni üzen ise Gary Leiser'in yukarıda atıf yaptığım bir cümlesi: "Köprülü'nün yurtdışında büyüyen şöhreti yurtiçinde aynı şekilde gelişmiyordu.". Bugün ise büyük adam neredeyse kendi milleti tarafından tamamen unutuldu. Bu bana büyük bir utanç hissi veriyor. Onun için onun hayatını ve bilimsel başarılarını yazan Hanefi Palabıyıkoğlu'na milletçe bir teşekkür borcumuz var diye düşünüyorum.

Bugün haklı olarak hükümeti eleştiren gösteriler yapan öğrencilerimizden ricam: Köprülü'yü okuyunuz. Gazetelerde yazdığı yazılarını da okuyunuz (bunlar öğrencisi büyük Macar Türkiyatçı Halasi-Kun tarafından Türkçe olarak ABD'de *On the* Way *to Democracy* adlı bir kitapta bastırılmıştır). Orada pankartlarınıza yazabileceğiniz çok kıymetli inciler bulacaksınız. İşte o zaman sizi kimse suçlayamaz. Suçlayanlar da tarihin çöp sepetinde yerlerini alırlar.

Atatürk Devrimleri İnsan Olma Projesinin Basamaklarıdır

Geçen yaz bir gazetemizde, şeriat devleti düşleyen Said-i Nursî denen zatın Atatürk'ün devrimlerine karşı pasif direniş gösterdiğini yazan bir yazar, bu zatı neredeyse bir Gandi gibi gösterme çabasındaydı. Bahis konusu yazıyı üzüntü ve tiksintiyle okudum. Aşağıya Vikipedi'den Atatürk devrimlerinin bir listesini olduğu gibi aldım. Bu listeye iyi bakın ve düşünün. Listedeki devrimlerin her biri, Türkiye'de yaşayan insanların haysiyetini kendilerine iade etmek, onları uygar ve müreffeh insanlar yapmak için yapılmış devrimlerdir. Bu devrimler bizim bağımsız düşünebilen, kendi mutluluğunu kimsenin kulu olmadan arayabilen, modern dünya ile iletişim kurabilen insanlar olabilmemiz için yapılmışlardır. Bunlara pasif direniş gösteren kafanın nasıl bir kafa olması gerektiğinin takdirini sizlere bırakıyorum. Bu kafa bugün AKP politikaları veya Fethullahçılık veya bilmem başka ne isimler altında bizim insanlığımızı tehdit eden kafadır. Bir bilim adamı ve her şeyden önce bir insan olarak buna isyan ediyorum. Artık uyanalım ve çevremizi de uyandıralım. Atatürk'ün alternatifi dünyada cehennemdir ki, bunun örnekleri de gözlerimizin önündedir: En basitinden buyurun Afganistan'ı. Cezayir bile bizi artık geri görmeye başlamıştır. Afganistan mıdır %50 oy vererek istediğimiz Türkiye? Muhakkak hayır diyeceksiniz. Ama gittiğimiz yolun son durağı Afganistan'dır. Aşağıdaki listeye bir daha bakın ve neye karşı oy verdiğinizi bir düşünün.

ATATÜRK DEVRİMLERİ:

Siyasi alandaki devrimler

- Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922)
- Ankara'nın Başkent olması (13 Ekim 1923)
- Cumhuriyetin ilânı (29 Ekim 1923)
- Halifeliğin kaldırılması (3 Mart 1924)
- Çok partili rejim denemeleri (1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası,

1930 Serbest Cumhuriyet Fırkası)
• Kadınların seçme ve seçilme hakkının tanınması (1930 belediye, 1933 muhtarlık, 1934 meclis)

Toplamsal alanda yapılan devrimler
• Şapka ve Kıyafet inkılâbı (25 Kasım 1925)
• Lakap ve Unvanların Kaldırılması (26 Kasım 1934)
• Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)
• Laiklik (1928)
• Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik (26 Aralık 1925 - 26 Mart 1931)
• Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması Eğitim alanındaki devrimler
• Medreselerin kapatılması (1924)
• Öğretimin birleştirilmesi (3 Mart 1924)
• Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun (1926)
• Millet mekteplerinin açılması (1928)
• Harf Devrimi (1 Kasım 1928)
• Güzel sanatlarda yenilikler (1928)
• Türk Tarih ve Dil kurumlarının kurulması (12 Nisan 1931, 12 Temmuz 1932)
• Dil Devrimi (1932)
•Üniversite Reformu (1933)

Ekonomi alanındaki devrimler
• İzmir İktisat Kongresi (1923)
• Aşar vergisinin kaldırılması (17 Şubat 1925)
• Çiftçinin özendirilmesi (1925)
• Örnek çiftliklerin kurulması (1925)
• Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurulması (1925)
• Kabotaj Kanunu (1 Temmuz 1926)
• Sanayi Teşvik Kanunu (28 Mayıs 1927)
• Toprak Reformu (1929)
• I. ve II. Kalkınma Planları (1933, 1937)
• Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün kurulması (1933)
• Ticaret ve Sanayi odalarının kurulması (1935)

Hukuk alanındaki devrimler

• Teşkilât-ı Esasiye Kanunu (1921)
• Anayasanın kabulü (1924)
• Şer'iyye mahkemelerinin kapatılması (1924)
• Mecellenin kaldırılması (1926)
• Türk Medeni Kanunu (1926)
• Türk Ceza Kanunu (1926)

Bellek

“Hâfıza-i beşer nisyan ile malûldür.” Ziya Paşanın “insan belleğinin sakatlığı unutmaktır” anlamına gelen bu vecizesi, insanın özellikleri hakkında söylenmiş belki de en önemli sözlerden biridir. 19 Eylül 2005 pazartesi günü İTÜ’nün yeni akademik yılı Rektörümüz, saygıdeğer dostum, Prof. Dr. Faruk Karadoğan’ın pek güzel bir konuşmasıyla açıldı. Sayın Rektör konuşurken konuştuğu güzel salona baktım. Bu bir önceki Rektör, bir başka aziz dost, Prof. Dr. Gülsün Sağlamer’in üniversitemize bir katkısıdır. Salonun içinde bulunduğu yerleşkeye bizler yine bir başka aziz dost, eski Rektörlerimizden, kendisine kişisel olarak pek çok şey borçlu olduğum, Prof. Dr. Kemâl Kafalı döneminde taşınmıştık.

Halbuki İTÜ en az 230 yıllık bir kurum. Tarihini adam gibi bilemiyoruz. Belki gerçekten rozetlerimizde yazdığı gibi 232 yıllık. Ama bilmiyoruz, çünkü elde belge yok. Belge olmadığı için toplumumuzun hâfızası nisyan eylemiş. Faruk Bey'in güzel açış nutkunu dinledikten sonra eve dönerken bir reklam panosunda trkcll harflerini gördüm. Belli ki Turkcell kastediliyor. Aradaki iki sesli atılmış. Ama ben ve o panoyu okuyan hemen herkes Turkcell’in kastedildiğini biliyor, çünkü hem bu adı hem de şirketin uğraştığı alanı tanıyoruz. Bu reklam aynı alanla ilgili olduğuna göre, trkcll Turkcell’den başkası olamaz. Peki, binlerce yıl sonra, Turkcell’den geriye yalnız bu panonun kaldığı bir çağ düşünün. O çağın arkeologları bunun Turkcell mi, Tarkcall mi, Turkcull mu, Türkcüll mu, Tırkcall mı ... olduğu konusunda kafa patlatacak ve tahminleri ne olursa olsun asla emin olamayacaklardır, zira hafızaya alınmış bilginin önemli elemanları eksiktir. Alfabeyi icat ettikleri söylenen Fenikelilerin alfabesinde sesliler yoktu. Onlardan alfabe fikrini alan diğer Sami toplumlar İbraniler ve Araplar da alfabelerine “alef “ve “elif” dışında sesli harf koymadılar. Ancak onlardan alfabe fikrini tevarüs eden Yunanlılar ilk kez seslilere de harf karakterleri vererek bugünkü modern alfabelerin yaratıcısı oldular. Bu nedenle, sesi

bilinmeyen eski Fenike, İbrani ve Arap metinlerini okumak çok zordur, bazı hallerde mümkün değildir. Buna mukabil, Yunan metinleri aynı tür zorluklar sunmazlar.

Fenikelilerde yazı ticaretin, Sami toplumlarda ise büyük ölçüde dinin aracıydı. Yunanlılarda, yazı herkesin malı oldu ve o nedenle ilk kez Yunanlılar demokrasi fikrini icat ettiler. Oğlum Asım'dan öğrendiğim kadarıyla, bilgisayar ortamında "chat" yapanlar da kendilerine has bir imla kullanmaya başlamışlar. Asım'ın bana gösterdiği örneklerden bunun da seslilerin büyük ölçüde aradan çıkarılmasıyla geliştirilmiş bir nevi stenografi olduğunu hayretle gördüm. Görülen o ki, alfabe ne kadar yaygın kullanılırsa o kadar sarih olmuş tarih içerisinde.

Anıtlar oluşturmak da şehirleşen, yani toplum yaşamının önem kazandığı toplumlara has bir şeydir. Mesela, ölmüş olan Kül Tigin'e bir anıt dikmek göçebe Bilge Kağan'ın değil, o zaman dostu olan ve binlerce yıldır yerleşik düzende yaşayan Çin İmparatoru'nun aklına gelmiş, Orhun Yazıtları onun yolladığı Çinli ustalarca oluşturulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu –neredeyse hepsi İstanbul'da olmak üzere– bizlere bazı güzel anıtlar bırakmıştır. Örneğin, Teknik Üniversite: Ama niçin Halıcıoğlu'ndaki bildiğimiz en eski binasının sahibi değildir? Niçin Rektörü 2005 yılında hala İTÜ'nün Taşkışla'dan kovulabileceğinden endişe etmektedir? Niçin müzelerimizdeki bazı eşyaların feci durumları hakkında zaman zaman gazetelerde haberler çıkmaktadır? Niçin Kültür Bakanlığı 13. Yüzyıldan kalan Batlamyüs kodeksini parası bulunduğu halde tamir ettirmemekte ısrar etmektedir?

Bunların hepsinin tek bir cevabı vardır: Uygarlık ancak bellekle mümkündür. Belleği olmayan insanın nasıl zekâsı olamazsa; zayıf bir bellek, rahmetli Mustafa İnanın sık sık söylediği gibi, nasıl aslında aptallık emaresiyse, belleksiz toplumlar da uygar olamazlar. İstanbul'un en büyük tahribi Anadolu kırsal kültürü bu şehri 1950'lerden sonra istilâ edince başlamıştır. Eğitimimizin yıkımı ise, kırsal kökenli politikacıların eseridir. Uygarlık geçmişiyle birlikte bir bütündür. Geçmişini bilemeyen vahşi,

uygarlık taklidine yeltendiği zaman bazen onu uydurmaya kalkar: Çanakkale Zaferi'nin Atatürk'ün dehâsının değil de bulutlardan inen Peygamberin eseri olduğunu anlattığını duyduğumuz zavallılarda olduğu gibi. Ancak gerçek tektir; bilimin görevi onu araştırmak, uygarlığınki de ona uymaktır. Bunu yapamayanlar vahşidir. Vahşetin de belleği yoktur.

Otuzdokuzdaki Aydınlık

6 Aralık 2002'de Paris Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nde paleontolojik bir doktora tezinin jürisine seçilmiştim. Beni seçen, Müze'nin Paleontoloji Bölümü'nün yeni müdürü, dünyaca şöhretli omurgalı paleontologu Dr. Şevket Şen. Jürisine seçildiğim öğrenci ise İTÜ'den Paris'e transfer olan Nuran Sarıca. Jüride Şevket'in davet ettiği bir Türk daha var: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Antropoloji Profesörü Engin Ünay. Nuran, Şevket'in yönetiminde Batı Anadolu havzalarının Üçüncü Zaman çökellerinden topladığı fosiller hakkındaki doktorasını büyük bir başarıyla savunarak "onur ve jürinin tebriklerini" içeren en yüksek başarı mertebesinde bilim doktoru oldu. Hem Şevket'le birlikte yaptıkları güzel çalışma hem Nuran'ın dünyanın en önemli otoriteleri önünde yaptığı başarılı savunma hem de diğer jüri üyesi Engin Hanım'ın bilgisi ve saygınlığı beni çok mutlu etti. Aklımdan, bilim dünyasına her şeyleriyle tamamen entegre olmuş bu Türkleri görmek Atatürk'ü ne kadar mutlu ederdi diye geçti. Bu düşüncemi sonra Şevket'e söyledim. Bunun üzerine "Sana bir şey göstereceğim" dedi. Odasına gidince kütüphanesindeki bilimsel makaleler arasından Atatürk,ün ölümünden sadece iki ay sonra yayımlanmış, dünyanın saygın antropoloji dergilerinden Revue *Antropologique*'den bir ayrı baskı çıkardı. Yazarı meşhur antropolog Eugene Pittard. Bu bilimsel dergide yayımlanan makalenin başlığı ise 'Antropoloji ve Prehistoryayı destekleyen bir devlet başkanı: Kemal Atatürk''. Bunu görür görmez neredeyse kırk yıl önce *Hayat Ansiklopedisi*'nin Atatürk'e hasrettiği fotoğraflardan birinde, onu Pittard ile haşhaşa gösteren enstantaneyi hatırladım.

Akşam otelime gidince makaleyi okudum. Pittard, *Ravue Antropologique*'in politik konularda yayın yapan bir dergi olmadığını söyleyerek söze başlıyor. Ama diyor, zaten bu yazıya konu ettiğim insanın politik tarafından bahsetmek niyetinde değilim. Anlatmak istediği, bilime ilgi duyan, onu

destekleyen Atatürk. Pittard, sırasıyla Atatürk'ün dil ve harf reformunu, Türklerin kökenine gösterdiği bilimsel ilgiyi ve Anadolu'nun tüm geçmişinin incelenmesine verdiği büyük destek ve heyecanı anlatıyor. Atatürk'ün 1939'da yapılacak Uluslararası Arkeoloji ve Antropoloji Kongresini Türkiye'ye davet ettiğini hatırlatarak, kongrenin kendisine şeref başkanlığı vermeyi düşündüğünü, ama Atatürk'ün diğer devlet başkanlarının tersine sırf onursal bir unvan ile yetinmeyip bizzat kongrenin çalışmalarına iştirak edeceğinden emin olduklarını söylüyor. Ne yazık ki, diyor, ölüm onu bu zevkten mahrum etti. Ama diyor, kongreye katılanlar bilimlerine benzeri olmayan bir destek veren bu büyük kişinin anısını unutmayacaklardır.

Türkiye'ye döndüm. Televizyon ve gazetelerde Avrupa Birliği bizi alacak mı almayacak mı tartışmaları. Kimse sormuyor ki, biz Avrupalı olmayı hak ettik mi? Yalvaçlı Şevket Şen niçin Paris'te şöhret oluyor da Türkiye'de olamıyor? Nuran'a Paris'teki gibi bir tezi biz niçin yaptıramıyoruz ülkemizde? Niçin ulusal gelirimiz adam başına yılda ortalama 2000 dolar gibi yüz kızartıcı düzeylerde sürünüyor? Yok mu aklımız dünyanın beğeneceği ürünleri yapmaya yetecek? Yok mu bilgimiz bunları pazarlayacak? Nerede uluslararası bilim adamlarıyla kendi konularında fikir alış-verişi yaparak onları kendine hayran eden yöneticilerimiz? Avrupa kapısında dilenci mi olmalıydı, Pittard'ı kendisine hayran bırakan Mustafa Kemal'in Türkiye'si? Türban mı olmalıydı tartışma konumuz, bilim, teknoloji, sanat, uluslararası ticaret ve sanayi yerine? Karafatmalar gibi mi dolaşmalıydı kadınlarımız, kürsülerde ders verecek, şirketler yönetecek yerde?

Üniversite müsveddeleri mi olmalıydı yükseköğrenim kurumlarımız? Bilimsel başarımız ticari bir şirketin saydığı atıf sayısına mı bağlanmalıydı, uluslararası ödüller ve patentlerle taçlanacak, ulusumuzu refaha taşıyacak yerde? Bizi bu hale getirenlere anıt mezarlar mı dikmeliydik, tarihten ders alacak yerde? Nerede kaldı Türkiye'yi yönetirken Pittard'ı kendine hayran bırakan o eleştirel akıl? Nerede? Nerede o 1939'da kalan aydınlık?

Milli Bayramlarımız Korkan İnsanlık Düşmanları

Türkiye Cumhuriyetinin Millî Bayramları, bu ülkede yaşayan herkesin gerçek insan onuruna kavuşmasının merhalelerini hatırlatan önemli günlerin ve o günlerde cereyan etmiş olan olayların milletçe tekrar hatırlama ve tekrar o günlerde cereyan eden olaylara sevinme vesileleridir. Ama her şeyden önce bu bayramlar ve onların kutlanması bizlerin insan haysiyetine kavuşmamızın kutlanmasıdır. O bayramları kutlamak istemeyenler, onlara cephe alanlar insanlık düşmanı olmalıdırlar. Bu düşüncelerimi açıklayayım:

23 Nisan Çocuk Bayramı: Bu bayramda kutlanan 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıdır. Bu olayla Türkiye'de yaşayan insanlar kendi kaderlerini kendi ellerine almaya karar verdiklerini dünyaya duyurmuşlar ve bu kararlılıklarını fiile geçirecek olan en mühim organı teşkil etmiş olduklarını tüm âleme ilân etmişlerdir. O yüce mecliste her etnik kökenden Türkiye insanı vardır ve bu insanlar kendilerini liderliği ile bir arada tutup selâmete çıkaracağına inandıkları Mustafa Kemal Paşa'yı başkan seçmişlerdir. Daha sonra milletin ilk kez kendini bulduğu, kendi kendine karar vermeye başladığı bu gün çocuk bayramı ilân edilerek tüm çocuklara aynı konuda ilham olunması kararlaştırılmıştır. Bu bayramı istememek, ona gölge düşürmeye çalışmak çocuk düşmanlığıdır. (Bu bayramı gölgelemek için İslam Peygamberi Muhammed'in doğduğu haftayı temel alan bir kutlu doğum haftası icat edildiği söylenmektedir. Nisan'ın ortasına yerleştirilmeye çalışılan bu haftanın zamanlamasındaki ciddî yanlışlık bu söylentileri ne yazık ki destekler görünmektedir. İslâm Peygamberi muhtemelen 570 miladi senesinin Mart sonunda dünyaya gelmiştir, zira Rebiülevvel'de olduğu iddia edilen doğumunun o sene Rebiülevvel'in baharın başına, yani bahar ekinoksu olan 21 Mart'ı izleyen haftaya müsâdif olduğuna eldeki tarihler işaret etmektedirler. Ancak bu tarihleme tüm Avrasya'da Nevruz ve diğer isimler altında kutlanan Ekinoks

Bayramı'na rast gelmesi için yakıştırılmış bir tarih de olabilir. Muhammed'in doğumunun tarihini yazan ve daha sonraki İslam tarihçilerinin kullandığı İbn İshak'ın *Resûlallah'ın Hayatı* adlı eseri ne yazık ki kayıptır. Gerçi bu eser bile Hicretten 150 sene sonraya aittir. Yani İbn İshak eserini yazarken, peygamberi kişisel olarak tanımış kimse artık hayatta değildi.)

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı: 19 Mayıs 1919, genç bir Osmanlı generalinin Samsun'a ayak basarak Osmanlı'yı Orta Anadolu'ya hapsetmek isteyen müttefiklere karşı bir direniş ve ayaklanma hareketini başlattığı tarihtir. O zaman onun çevresindekiler de Balkan ve 1. Dünya Savaşı'nda pişmiş, bu felâketlerin acılarını kalplerinde en derin şekilde hissetmiş genç insanlardı. Onlar, kararlı, bilgili ve akıllı bir grup gencin neler yapabileceğini dünyaya gösterdiler. Bu nedenle o bayram daha sonra gençlik ve spor bayramı ilân edilerek gençlere o kararlılık, o bilgi ve o akıl hatırlatılmak istenmiştir. Bayramın aynı zamanda spor bayramı olması gençliğin sağlığına vurgu yapmak içindir. Bu bayramı gençlik ve spor bayramı yapanlar bunu "sağlıklı akıl sağlıklı vücutta bulunur" düşüncesine dayanarak yapmışlardır. Bu bayramdan çekinenler, gençlerden çekinen, gençleri bastırmak isteyen karanlık kafalar olabilir ancak.

30 Ağustos Zafer Bayramı: Bu gün 23 Nisan'da kendi kendine karar vermek istediğini dünyaya duyuran, 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkan ve ondan sonra bir araya gelen gençlerin rüyası olan kendilerini zincirlemek isteyenlerin zincirlerinin ve kafalarının kırıldığı mutlu bir tarihtir. Bu mutlu ânı millete tattıran onun genç çocuklarından oluşan ordumuzdur. Onun için 30 Ağustos milletin ordusunu kutladığı, kurtarıcısını ve koruyucusunu tekrar tekrar bağrına bastığı tarihtir. 30 Ağustosa düşman olan, hürriyet ve şahsiyet arayan insanların bu isteklerine kavuşmalarını istemeyen insan müsveddeleri olabilir ancak.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ise, 30 Ağustos'ta artık hürriyetine, şahsiyetine, haysiyetine kavuşmuş olan bir insanlar topluluğunun bundan böyle kimsenin kulu olmayacaklarını, kendi kendilerini yöneteceklerini

dünyaya ilân ettikleri tarihtir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu bu günü bayram addetmeyen, Türkiye’deki insanları sadece kulluğa, şahsiyetsizliğe ve haysiyetsizliğe lâyık gören bir insanlık düşmanı olabilir.

1 O Kasım ise bir bayram değil, bir yas ve düşünce günüdür. O gün, Türkiye’de yaşayan insanlara yukarıda saydığım özgürlüğü, saygınlığı ve insan olarak yücelme şansını veren insanların kendilerine lider ve önder olarak seçtikleri, bütün dünyanın hayranlıkla kutsadığı o büyük insanın insanlığa veda ettiği kara gündür. O günü düşünerek üzülmeyene ise insanlık' sevgisinden, insana saygıdan hiç nasibini almamış bir zavallı olarak bakılabilir ancak.

Türkiye Cumhuriyeti’nin millî bayramları insanlık şölenleridir. Bunu böyle görmemek için insanın gerçekten gaflet, dalâlet veya insanlığa karşı bir hıyanet içinde olması gerekir.

Aziz (!) Kiril'i Tanıyalım

Geçenlerde *Cumhuriyet Gazetesi*ndeki bir haber Eflatuncu filozof, matematikçi ve İskenderiye Kütüphanesi'nin Müdürü Hypatia'nın öldürülmesinden sorumlu tutulan Hristiyan kilisesi azizlerinden Kiril'den de bahsettiği için, okuyucularıma bu melunu tanıtmayı düşündüm. Zira Kiril, biz İstanbullular için Hypatia'dan bağımsız bir öneme de sahiptir.

Kiril (376-444) Hristiyan kilisesinin en önemli önderlerinden biri olup, "imanın sütunu" ve "tüm kilise babalarının mührü" olarak bilinir. Yaşamı boyu bıkıp usanmadan insanlar üzerinde baskı kurmayı düşlemiş, her türlü serbest düşünce ve her türlü güzelliği kilise düşmanı ilan ederek temsilcilerine akıl almadık kötülükler yapmayı tasarlamış ve bunu kısmen de becermiş olan bu alçak, sonunda İstanbul'a bugün gördüğümüz surlarını kazandıran İmparator II. Theodosius'un da sabrını taşırarak hapse atılmıştır. Ancak hapisten kaçan Kiril, İmparator'un adamlarını rüşvetle elde etmiş ve saray dışında İmparator aleyhine nümayişler düzenleterek nihayet İmparatoru bile bezdirmiştir.

Kiril, yaşamı boyunca güç peşinde koşmuş ve özellikle İskenderiye Piskoposluğu'nun, Antakya Piskoposluğu'nun altında olmasına engel olmaya çalışmıştır. Antakya kökenli Nestorius'un Konstantinopolis Piskoposu olması ve burada 428 yılından itibaren Meryem'in Tanrı'nın değil, yalnızca insan İsa'nın annesi olduğunu vazettirmeye başlaması üzerine, Kiril, bunun teslise aykırı olduğunu öne sürüp Nestorius aleyhine şiddetli bir kampanya başlattı. 429'da tüm Mısır keşişlerine bir mektup dağıtan Kiril bunları Nestorius aleyhine kışkırttı. İmparatorluktaki bu huzursuzluktan tedirgin olan İmparator II. Theodosius, 431 yılında Efes'teki Meryem Kilisesi'nde bir konsey toplanmasını emretti. Ancak Efes'teki papazlar Kiril tarafından elde edilmişlerdi. Konsey Kiril ve taraftarları tarafından Nestorius ve taraftarları daha Efes'e varamadan toplandı ve derhal Nestorius'un afaroz edilmesi ile ilgili bir karar çıkartıldı.

Ancak Antaklyalı Yohannes ve diğer Nestorius taraftarları nihayet Efes'e ulaşınca onlar da bir Konsey topladılar ve Kiril'i bâtıni (yani dini kendi keyfine göre yorumlayan) olmakla itham ederek piskoposluğundan kovdular ve kendisini "kiliseyi tahrip etmek için doğmuş ve tahsil görmüş bir canavar" olarak nitelediler. Tüm bu olaylar İmparatoru iyice kızdırmıştı. II. Theodosius akıllıca bir kararla Efes Konsey Kararları'nı yok saydı ve tüm bu kargaşaya ve kavgaya neden olan Kiril'i hapsettirdi. Ancak Kiril kaçtı, İmparatorun çevresine rüşvet vererek nihayet onu da bezdirdi ve Nestorius'un sonunda aforoz edilmesini temin etti. Bu aforoz Hristiyanlık içinde ilk önemli bölünmeyi yaratarak Doğu Asur Kilisesi'nin oluşmasına neden oldu.

Benim (aslında yanlış olarak) Nesturi Kilisesi de denen Doğu Asur Kilisesi'nin tarihine olan ilgim, bu kilisenin tüm Asya'da muazzam bir misyonerlik teşkilatı kurarak, Asya hakkındaki coğrafi bilgilerin gelişmesine yaptığı katkı dolayısıyladır. Bu nedenle Hristiyan dinini mümkün olduğu kadar akılcı temellere oturtmaya çalışan Konstantinopolis Piskoposu Nestorius'un da yaşam ve görüşlerini okumuş, kaçınılmaz olarak da Kiril'le karşılaşmıştım. Kiril'in (Hypatia'nın katli dışında da) yaptıklarını ve kişiliğini tanıdıkça bir yobazın ne kadar alçalabileceğini görüp dehşete düştüm. Aziz (!) Kiril, benim yaşamı hakkında bilgi sahibi olabildiğim insanlar arasında en alçak ve rezillerinden biridir. Bu adamın yaşamı hani neredeyse Nazi kasaplarına rahmet okutacak düzeydedir. Novatian'ın görüşlerini savunanların kiliselerinin kapatılması ve kutsal mallarına el konulması arzusuyla İskenderiye'yi birbirine katmış, Vali Orestes'i bezdirmiş,

Orestes ile dostluğu ve onu etkilediği bilinen uygar görüşleri nedeniyle Hypatia'nın katlini kışkırtmış ve Nestorius'un görüşleri nedeniyle tüm Doğu Roma dünyasını bir iç savaşın eşiğine getirmiştir. Tüm bu rezillikleri yaparken tek savunduğu şey akıl düşmanlığına dayanan katı bir yobazlık olmuştur.

Aziz(!) Kiril, dinin insanlığa verebileceği zararları kişiliğinde özetlemiş

ender bulunan yobazlardan biridir. Bu tür insanların hayatlarını incelemek, onların ve benzerlerinin insan uygarlığına verebilecekleri zararların daha iyi anlaşılabilmesi için çok önemlidir. Şuna eminim ki, Kiril'i iyi tanıyan bir insan ne Hallac-ı Mansur'un katline katlanabilir, ne al Gazzalî'yi ciddiye alır, ne Aziz Bartolomeus gecesine göz yumabilir, ne Hitler'e oy verir, ne Lenin'e veya Stalin' e veya Mao'ya tahammül edebilir, ne de George Bush'u ikinci kere başkan yapardı.

Bir Yazı, Bir Sansür ve Nedenleri

Aşağıdaki yazıyı *Cumhuriyet Bilim Teknolojideki* köşemde yayımlanması niyetiyle yazmıştım. Yazıyı yazmamın sebebi, sevgili dostum Orhan Bursalı'nın Stalin'in ölümüne sebep olduğu insan sayısını abartılı bulmasıydı. Fakat Orhan Bursalı bu yazıyı basmayı reddetti! Yalın veriden oluşan bir yazının basılmaması üzerine ben de 16 yıldır köşe yazarlığı yapmakta olduğum *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*'den ayrılarak köşemi "Arıyorum"a taşımaya karar verdim. Üniversitemizin öğrencileri olan yöneticilerinin sadece doğruyu dile getirmek amacıyla yazılmış yazılara sansür koymayacağına inancım tamdır. Yani ben "Arıyorum"a bir sansür mağduru olarak geldim.

Peki, Orhan Bursalı bu yazıyı niçin sansürlemiş olabilir? Aşağıdaki şıklardan hangisi sizce doğru olan olabilir ve bu nedenlerle bir yazının sansürlenmesi hakkında sizler ne düşünürsünüz? Belki cevaplarınızı "Arıyorum''a yazarak sansür konusundaki tartışmayı sürdürebiliriz. (Ben parantez içinde şunu da sorayım: Sansür her zaman fena mıdır? Hangi hallerde sansür belki gerekli olabilir?)

1. Orhan Bursalı bu yazının gerçeği ifade etmediğini sanmaktadır.

2. Orhan Bursalı Türkiye'de hazır aşırı sağ çökerken sola zarar vereceğini sandığı bir yazıyı içeriği gerçeği dile getiriyor olsa bile yayımlamak istememiştir.

3. Orhan Bursalı bu yazının *Cumhuriyet Bilim* ve *Teknoloji*'ye konu açısından uymadığını düşünmektedir (halbuki benzer pek çok yazı daha önce *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*'de yayımlanmıştır).

4. Orhan Bursalı gündemin bu olmaması gerektiğini düşünmektedir (bu kendi ifadesidir).

Sizce bunlardan hangisi doğru olabilir ve bu sansürü haklı çıkarır mı?

Stalin'in Katliamı

Orhan Bursalı ile yaptığımız muhtelif konuşmalarda ve bazı yazılarımda, Stalin’in kendi vatandaşlarından öldürdüğü insan sayısını ben 20 milyon olarak veriyordum. Orhan, bunun abartılmış bir rakam gibi göründüğünü, benim muhtelif Rus dostlarımla yaptığım konuşmalar esnasında sözlü olarak edindiğim bu bilgiyi belgelerle kontrol etmemi rica etti. Ben de muhterem meslektaşım Prof. Dr. Boris A. Natal’in’den durumu inceleyerek bana bilgi vermesini rica ettim. Boris’in bana yazdığı notve verdiği rakamlar aşağıdadır:

“Ekim Devrimi Merkez Devlet Arşivi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği devlet iktidarı ve hükümeti üst kurulları” Gulag’a (yani toplama kamplarına) gönderilenlerin belgelerinin bir koleksiyonunu tutmaktadır. Zemskov bu arşivde çalışmaktadır ve buradaki belgelerin bir özetini Rus Wikipedia'sında yayımlamıştır (V. N. Zemskov, Zaklüçenniye, speçposelençi ssilnoposelençi, ssilniye i vislarınie (Statistiko-geografıçeski aspekt): *İstoriya SSSR*, 1991, b5. S. 151-165 Tercümesi: mahpuslar, özel yerleştirilenler, kovulanlar, sürgünler ve sürülenler (istatistiki-coğrafi cephe): *SSCB Tarihi*, cilt 5, ss. 151-1675)):

Yıl

Ölen Sayısı

Hükümlülerdeki
Yeüzdesi

1930

7.980

4,2

1931

7.283

2,9

1932

13.197

4,8

1933

67.297

15,3

1934

25.187

4,28

1935

31.636

2,75

1936

24.993

2,11

1937

31.056
2,42

1938

108,654

5,35

1939

44,750

3,1

1940

41.275

2,72

1941

115.484

6,1

1942

352.560

24,9

1943

267.826

22,4
1944

114.481

9,2

1945

81.917

5,95

1946

30.715

2,2

1947

66.830

3,59

1948

50.659

2,28

1949

29.350

1,21

1950
24.511

0,95

1951

22.466

0,92

1952

20.643

0,84

1953

9.628

0,67

1954

8.358

0,69

1955

4.842

0,53

1956

3.164
0,4

Sadece Gulag’a sürülenler arasında ölenlerin toplamı böylece l.606.748’e varmaktadır.”

Prof. Natal’in, bunun Avrupa Rusya'sındaki hapishanelerde öldürülenleri, orduda öldürülenleri (meselâ sadece Mareşal Voroşilof 185 tane ölüm listesi imzalamıştır ki, kendisi en çok ölüm listesi imzalayanlar sırasında Molotof, Stalin ve Kaganoviç’ten sonra dördüncüdür) kapsamadığını, onların sayısını tahmin etmenin çok zor olduğunu söyledi. Rus tarihçi Vadim Erlikman (Erlikman, Vadim (2004). *Poteri narodonaseleniia v XX veke: spravochnik.* Moscow 2004: Russkaia panorama:? *Türkçesi: 20. Yüzyıl'da nüfus kaybı: el kitabı,* Moskova, 2004: Rus manzarası) Stalin’in öldürttüğü insan sayısını 9 milyon olarak vermekte ve dökümü şöyle sunmaktadır: Ölüm infazları: 1,5 milyon; Gulag: 5 milyon; sürgün (sadece sürgünde ölenler): 1,7 milyon; kollektivizasyon esnasında ölenler ve öldürülen esirler: 1 milyon.

Anacak bu rakama 1932-1933 baskı hareketleri esnasında ölen 10 milyon dahil değildir. Bunun 6 milyonu açlıktan, 4 milyonu diğer nedenlerden ölmüştür.

Nereden bakılırsa bakılsın, eldeki en güvenilir bilgilere göre Stalin kendi vatandaşlarını katletme konusunda Hitler’in rekorunu kırmış görünmektedir. Bu rakamların sadece yarısını doğru kabul etsek, Stalin Hitler’le aynı düzeye ulaşıyor.

İrtica ile Mücade

İrtica ile mücadele, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının –hayır, hayır, kendine “insan'’ sıfatını yakıştıran her bireyin görevidir.

İrtica, yani gericilik, ricat kelimesiyle akrabadır, yani geri çekilmekle. Gericiliği kendine yol tutana da mürteci, yani gerici denir. Gericilik, insanoğlunun ulaşmış bulunduğu belirli bir uygarlık düzeyinden geri gitmeyi istemek, bunu temin için çalışmak demektir. Yükselen uygarlık düzeyi insana hem çevresindeki doğa ile hem diğer insanlarla ve hatta hem de kendisiyle uyum içinde yaşamayı öğretir ve ona böyle bir yaşamın imkânlarını sunar.

Şimdi, gerici niçin böyle bir ilerlemeyi istemez, böyle nimetlerden yararlanmayı reddeder? Bu sorunun cevabını verebilmek için üç tür gerici bulunduğunu tespit etmemiz lâzımdır: “Basit gerici” diyebileceğimiz birinci tür, aptallardan oluşur. Bunlar her aptal gibi değişimden korkan, yenilikleri öğrenemeyen, eskiye saplanıp kalmayı kendisi için en kolay davranış tarzı olarak gören kişilerdir. Bunlara aslında “samimî” yani “içten gericiler” de diyebiliriz. Bunlar arasında bazıları kendilerine “muhafazakâr” sıfatını uygun görmüşlerse de, bu, bu aptallar tarafından muhafazakârlığın yanlış anlaşılmasının bir sonucudur. İnsan bu tip gericilere ancak acıyabilir. Aptal oldukları için dünya ve toplum için büyük bir tehlike de arz etmezler. Anacak büyük matematikçi Hepatia'yı öldürten ve imparator Theodosius’a bile yaka silktiren, kendisine “İmanın Direği” denilen İskenderiye Piskoposu Aziz Kiril (MS 376-444) veya öğretmen Kubilay’ın 23 Aralık 1930’da Menemen’de başını kesen yobazlar bu tip gericilere örnektir ve bu gibi olayların sözünü ettiğim kalabalığın tehlikesinin önemsenmeyecek olmadığını gösterir.

İkinci tip gerici toplum için tehlike arz eden bir tiptir: Gericiliği samimî değildir, ama gerici görüşlerinin ve uygulamalarının yayılmasından

kendisine kişisel çıkar ümit eden bu tip, insanların çoğunu belli inanç saplantıları altında inletip, onların inançlarından kendisi için haksız kazanç elde etmeye çalışır. Meselâ Orta Çağ’daki Katolik Kilisesi’nin pek çok papası bu tip gericiliğe örnektir. Bir taraftan pazar günleri halka din satan Borgia papası diğer taraftan seks âlemlerinde, hatta kendi kızı Lucretia'yı iğfal ediyordu. Rusya'da Çar II. Nikola'nın başını yiyen yobaz Rasputin başka bir örnektir. Korkunç etkisi ancak Prens Yusupof’un onu çekip vurmasıyla {ne yazık ki çok geç olarak) önlenebilmiştir. Kendi tarihimizde, zavallı meczup Sultan İbrahim’in başını yiyen Cinci Hoca çarpıcı bir örnektir. Bunlara “çıkarcı gerici” diyebiliriz. Bunların tehlikeleri bireysel olduğu gibi, etkileri de bireysel güçlerinin ulaşabileceği yere kadardır.

Üçüncü tip gerici en tehlikeli tiptir. Bu tip yukarıdaki her iki tipten de türeyen, kendisini uygun gördüğü bir kişi veya gruba satarak onun adına inandığı veya inanmadığı gericilik fikirlerini yayıp uygulamalarını yapan kişidir. Bu tipe “satılmış gerici” diyebiliriz. Bunun tehlikesi, arkasındaki kişi veya grubun gücü kadardır. Kendilerini güçlü grup, hatta devletlere satan satılmış gericiler içinde . bulundukları toplum için çok büyük bir tehlike arz edebilirler. Fransa'nın Nazi Almanya’sı karşısındaki çöküşünde Katolik Kilisesi’nin oynadığı korkunç rol artık tarihe mal olmuştur. Daha sonra 8. Urban olarak Papa olan Maffeo Barberini’nin (1568-1644) –doğruyu bildiği halde– Galile’yi Engizisyona teslim etmesi, insanlık adına yapılmış en büyük hainliklerden biridir. Bizde de Atatürk ve arkadaşlarını eşkıya ilân edip idamlarına fetva çıkaran Şeyhulislâm Dürrüzâde, aynı sınıftan gerici hainler arasındadır.

Gericilik, yani irtica, dolayısıyla yalnız belirli toplumlar için değil, tüm insanlık için korkunç bir tehlikedir. Gericilikle mücadelede tek rehber bilimdir, halk oylaması sonuçları değil, zira çoğunluk her zaman gerçeği bulmaz. Bulsaydı, Galile yanılmış olurdu, Avusturyalıların %95’i Nazilere hoş geldin demezlerdi l 938’de ve kölelik ve onu izleyen ayırımcılık Amerika'da bu kadar uzun yaşamazdı. İrtica'ya karşı mücadele bir insanlık görevi olduğu kadar, eldeki tüm imkânlar kullanılarak yürütülmesi gereken bir mücadeledir. Fakat şiddet kabul edilemez, ta ki kendini savunma için

elzem olmasın. İrtica ile mücadeleyi yürüten insanlar, Galile gibi, insanlık kahramanlarıdır.

İrtica ile Mücadelenin Yöntemi

İrtica ile mücadelenin üç ayağı vardır: Aile, üniversite de dahil olarak okul ve toplum.

İrticayla, yani gericilikle mücadele ailede başlar. Dolayısıyla ebeveynin gerici olmaması, çocuğun da gerici olmayan bir çevrede büyümesi lâzımdır. Bu durumda gericilikle mücadelenin ilk ayağı, yetişkin eğitimidir. Bunun için devlete büyük görev düşer. Öncelikle televizyonlarda gerici programların olmaması, radyoların bu yönde yayın yapmaması, gazete ve dergilerin gerici malzemeyi okuyucularına vermemeleri lazımdır. Bu durumda şu soru ortaya çıkmaktadır: Gerici malzeme nedir? Gayet basit: Güncel bilimin doğru olmadığını ispat etmiş olduğu (yani yanlışlamış bulunduğu) görüş ve kuramları doğruymuş gibi öğretmeye devam etmek gericiliktir. Meselâ münkariz Sovyetler Birliği'nde Trofim Denisoviç Lysenko (1898-1976) adlı meslek okulu mezunu bir köylü, vernalizasyon (kışlama, yani soğuğa dayanıklı hale getirme) sürecinin tevarüs edilebileceğini iddia ederek hem Mendel hem de Darwin'e karşı çıkmış, evrimin Lamarck'ın dediği gibi geliştiğini iddia etmişti. Aslında iddiaları vernalizasyonun tevarüs edildiği yalanına dayanıyordu. Ama cahil Stalin Lysenko'nun tarafını tutarak sadece pek çok önemli Rus biyoloğunu ve tarımcısını zindanlarda katlettirmekle kalmadı, Sovyetler Birliği'nde genetik bilimin çok gecikmiş olarak gelişmesine sebep oldu. Bu bir insanlık suçudur. Bu suç Stalin'in ölümünden sonra Sovyet Bilimler Akademisi'nin yaptığı bir araştırmada tüm detaylarıyla ortaya çıkmış ve dünyaya duyurulmuştur.

Benzer şekilde, canlıların biyolojik evrim yoluyla geliştiğini değil, yaradılış yoluyla ortaya çıktıklarını iddia etmek gericiliktir, çünkü yaratılış iddiası bilimce jeoloji, biyoloji ve kimya kullanılarak çürütülmüştür. Bugün hiçbir aklı başında bilim projesinde yaratıcılık temel alınmaz. Yaratıcılık tezini okullarda öğreten, televizyon ve yazılı basın yoluyla yaymaya kalkan en az

Stalin kadar suç işliyor demektir. Benzer şekilde, Einsetin'in izafiyet teorisine, yanlışlığını ispat etmeden karşı çıkmak gericiliktir (meselâ Almanya'da Nazi rejimi egemenliğinde 100 gerici fizikçi Einsetin'a karşı, saçma sapan bir kitap yayımlamıştı). 2009 yılında Amerikan Jeoloji Derneği, akıllı tasarımın (yani gerici bir zırvalığın) okullarda öğretilmesini yasakladığı için yargıç John E. Jones'a derneğin Başkanlık Madalyasını vermiştir.

Demek ki, ilk yapılacak iş, halkın gerici malzemeyle beyninin yıkanmasının önüne geçilmesidir. Bir hükümet gerici propaganda yapıyorsa (meselâ bir Millî Eğitim Bakanı'nın "Darwin Marksistlerin teorisidir, akıllı tasarım ise inananların. Onun için yaradılışı okullarda öğretiyoruz'' demesi hem kendisinin hem de hükümetinin, ABD'de yargıç Jones'un ortaya koyduğu gibi, suç işlediğini gösterir). Ne kadar çok oy almış olursa olsun (% 100 olsa bile!), böyle bir bakanı yerinde tutan ve uygulamalarına izin veren bir hükümet suçlu olur ve meşruiyetini kaybeder.

Bir bakandan bahsederek, gericiliğe karşı mücadelenin ikinci önemli ayağına giriş yaptık demektir. Bu ayak okullardan oluşur. Okulların, tersi ispat edilmiş ve bilim tarafından terkedilmiş kuramların öğretim yeri olamayacakları kesindir. Meselâ Kepler öncesi astronomiyi sanki doğruymuş gibi öğretmeye kalkan her okul, okul olma vasfını kaybeder. Böyle okulları halkına empoze eden bir devlet de meşruiyetini kaybeder. Okulun en önemli görevi öğrenciye serbest, eleştirel düşünmeyi öğretmektir. Onun için onun önüne "bu tartışılamaz" etiketini taşıyan hiçbir şey, ama hiçbir şey konulamaz. Böyle bir şeyi öğrenciye öğretmeye kalkan, öğretmenlik meşruiyetini kaybeder. Böyle bir şeyi öğretmeye kalkan bir öğretmeni dinlemek hiçbir öğrencinin mecburiyeti olmadığı gibi, onu takmamak öğrencinin, öğrenci olarak aslî görevidir.

Gericiliğe karşı mücadelenin üçüncü ayağı, şiddete baş vurmadan, tartışılamaz olduğu iddia edilen şeyleri öğretenlerin faaliyetinin toplum içinde kısılmasıdır. Bu kişilerin düşüncelerine kimse karışmamalı, onların fikirlerini başkalarına anlatmalarına da engel olunmamalıdır. Ancak bu

kişilerin kurumsal olarak eğitime, hele hele 18 yaşından küçüklerin eğitimine geçmeleri mutlaka yasayla önlenmelidir. Eleştirilmemesi istenen görüşler sadece bireye münhasır kalmalıdır, zira iki insan aynı düşünmek zorunda değildir. Çevrelerindeki doğa ve cemiyet hakkındaki fikirlerini tartışarak geliştirebilirler. Bu tartışmayı, yani eleştiriyi yasaklayan her şey gericiliktir ve toplumda kurumsal yer edinmesine izin verilemez.

Özetlersek: Gericilikle mücadelenin üç ayağı, yetişkin eğitimi, okul ve üniversitelerde tersi ispat edilmiş şeylerin öğretilmesinin men edilmesi ve eleştirel aklın eğitilmesi ve toplumda dogmatik düşüncelerin kurumlaşmasına izin verilmemesidir. Buraya bir açıklık getirerek yazımı bitireyim: Dogmatik düşüncenin kurumlaşmasını yasaklamak, bizzat dogmatik bir düşünce sahibi olmak demek değildir. Nasıl ki, özgürlüğü yasaklamaya kalkan sistemlerin yasaklanması özgürlüğü kısıtlamak demek olamaz ise...

İrticanın Demokratik Bir Ülkede Mücadele Yöntemi

İrticanın demokratik bir yönetime sahip bir toplum içinde egemen olabilmesi için önce toplumun bireylerini mürteci fikirlerin aslında ilerici olduğuna inandırması, gerici düşüncelerin de dile getirilmeye hakları olduğu gerçeğini sık sık tekrarlaması, ama giderek geriСiliğe karşı düşüncelerin dile getirilmesini toplum ve rejim düşmanlığı olarak tanıtması gerekir. Bir fikir grubunu yayabilmek için öncelikle o fikri yayacak kişilere ihtiyaç vardır. Gerici fikirleri yayacakların üç değişik grupta toplanabileceklerini daha önceki bir yazımda belirtmiştim: 1) Samimî gericiler, 2) Çıkarcı gericiler, 3) Satılmış gericiler.

Bu üç grup içinden elde garanti olan samimî gericilerdir. Yapılacak, öncelikle bunları teşkilâtlandırmak ve, mümkünse, imkânlarla donatmaktır: Dinci gruplar, tarikatlar, siyasi hücre ve partiler bu iş için kullanılabilir. Toplum kendini bu gerici teşkilatlanmaya karşı korumak için mevcut yasalarını harekete geçirirse, bu grupların yaygara etmeleri ve demokratik bir toplum içinde haklarına tecavüz edildiğini dile getirmeleri gerekir. Bu aşamada samimî gericilerin bilgi ve yetenekleri yetersiz kalabilir. Bu aslında çok büyük bir ihtimaldir ve onun için devreye daha kurnaz, daha iyi eğitimli olabilecek ve daha fütursuz çıkarcı gericiler sürülür. Bu çıkarcı gericilerin toplumun muhtelif katlarında kilit noktalardaki görevlerde bulunmaları çok önemlidir: İlk başlarda özellikle basın-yayın ve radyo-televizyon kurumlarında bunların olabildiğince bağımsız noktaları kapmaları önemlidir ki, işlerini bir üste bağlı olmadan veya en zayıf bir bağla yapabilsinler. Bunlar samimî gerici grupların borazanı olurlar ve o gerici grupların tek başlarına yapabileceğinden çok daha fazla patırtı çıkarabilirler. Eskiden bu grupların içine tedhiş elemanları da yerleştirilirdi (meselâ Nazi’lerin SA teşkilâtı sırf bu amaçla kurulmuştur. ABD’deki Ku Klux Klanı benzer bir tedhiş örgütüydü) ama günümüzde açık tedhişin

modası geçmiştir, zira uygar dünyadan destek bulması beklenemez. Ama katliam da içeren tedhiş hareketlerini uygulayan çok geri kalmış toplumlar meselâ Afrika'da bugün bile mevcuttur. Dünya'da da Taliban, El Kaide, PKK gibi tedhiş örgütleri şiddetten beklenen yaygın tanıtma ve sindirme görevlerini üstlenmişlerdir. Ama uzun vâdeli planları olan, gerici örgütler olabildiğince tedhişten uzak durmaya, sindirmeyi daha sıradan yöntemlerle yapmaya çalışırlar.

Bu sıradan yöntemlerin ilk âleti doğal olarak politikadır. Gerici örgütlerin politikaya sızmaları için ya çıkarcı ya da satılmış gericilerin bulunması çok önemlidir, zira özellikle bu tipler uluslararası geniş örgütlerle iç içe olarak bilgi ve imkân açısından çok iyi beslenip mahalli politikacıların uzanamayacakları mekanizmalara hükmedebilirler. Ülke çapında politikada söz sahibi olan gerici örgütlerin bu zaferlerindeki ilk amaçları ülkenin bürokrasisini ve hukuk sistemini ele geçirerek, kendilerine karşı durabilecek tüm muhalefeti tamamen yasal görünen ama meşru olmayan yollardan susturmak veya tasfiye etmektir. Meselâ Nazi Almanya'sında yargıçlar bizzat Adolf Hitler'in şahsına bağlılık yemini etmek mecburiyetindeydiler. O sistemde korunan hak veya haklı değil, kendini Alman devlet ve milletiyle bir tutan diktatörün fikirleri ve şahsıydı. ABD'de McCarthy döneminde McCarthy'nin suçladığı kişilerin hakkını savunan bir hukukçu kısa zamanda kendisini McCarthy soruşturma komisyonu karşısında buluyordu (meselâ FBI tarafından telefonları dinlenen, postası okunan ve sürekli izlendiği için sonunda intihar eden meşhur avukat Bartley Cavanaugh Crum). McCarthyvâri yöntemlere Başkan Truman "biz bu ülkede insanları yaptıkları için mahkûm ederiz, fikirleri için değil" diyerek ne yazık ki

Parlamento tarafından reddedilen bir veto bile çekmişti. Sırf bu veto dahi o dönem ABD Parlamentosu'ndaki gerici egemenliğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Gerici, bürokrasi ve hukukun yalnızca kilit mevkilerini elde etmeyi hedefler. Buna, becerebildiyse, seçtirdiği politikacılar âlet edilir. Bu arada

sürekli olarak gerici karşıtları ülke ve rejim karşıtı olarak halka lanse edilirler. Meselâ McCarthy'e zemin hazırlayan kuruluş ‘'Amerikan Olmayan Faaliyetler Komisyonu’’ydu (Committee on un-American Activities). Dikkatinizi çekerim, komisyonun adı yalnızca Amerika karşıtı olan faaliyeti değil, Amerikan addedilmeyen her hareketi kapsıyordu. Yani bu komisyonun hedefine istenilen herkes yerleştirilebilirdi ve sonunda da öyle oldu.

Bu düzeye erişmiş bir gerici faaliyeti ancak yapılanların halkın canına tak demesi ve dürüst politikacı, hukukçu ve bürokratlar durdurabilir. Amerika'da Silahlı Kuvvetler ve Senatör Ralph Flanders, Çin'de önce Zhu Enlai daha sonra da Deng Xiaoping ve arkadaşları giderek kontrolden çıkan gerici kuvvetleri durdurmuşlardır. Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Nazi Almanya'sı böyle bir akıbetin iyi bilinen örnekleridir.

Yozlaşan Demokrasilerde İrtica ile Mücadele

Demokrasiler çok çeşitli olabilirler. Ama temelde demokrasi, bir toplumu, o toplumdan aldığı yetki ile toplumun çıkarları isti- ^kametinde yasalar ile donatarak yönetmeyi mümkün kılan yönetim şeklidir. Toplum bu süreci döngüsel bir seçim süreci içinde sürekli denetler. Belirli aralıklarla yönetici seçimleri yenilenir ve halk o seçimlerde yöneticilere tabiri câizse "not" verir. Kötü not alan yöneticiler yönetimden uzaklaştırılırlar, iyi not alanlara tekrar yönetme yetkisi verilebilir.

Bir demokrasiyi yozlaştırmanın en emin yolu, toplumun not verme becerisini ortadan kaldırmaktır. Toplum verdiği notu aslında asla vazgeçemeyeceği bazı şeylerin kendisine ne derecede temin edildiği kıstasından hareketle verir. Aslında toplumların vazgeçemeyecekleri en önemli şeyin yaşam hakkı, sonra da kaliteli yaşam hakkı olduğu kesindir. Bir toplumun elinden yaşam hakkını almaya kalkan hiçbir yönetim yaşayamaz. Ama toplumların elinden kaliteli yaşam hakkını alan yönetimlerin çok uzun süreler yönetimde kaldıkları tarihte ender görülen bir olay değildir.

Halkın yaşam kalitesini düşürdükleri halde yönetimde kalan yönetimlerin başarı sırrı, halkın kaliteli yaşam kavramını değiştirebilmeleridir. Toplum için önemli olan, karnını sağlıklı olarak doyurabilmek, rahat bir mekânda yaşayabilmek ve toplum sınırları dahilinde istediğini yapabilmektir. Bunlara beslenme hürriyeti, konut seçme hürriyeti ve yaşam uğraşlarını belirleme hürriyeti diyebiliriz. Şimdi birisi çıkıp da, toplumun bireylerini bu yaşadıkları hayatın aslında geçici olduğuna, asıl yaşamın ölümden sonra (veya gelecekte) olduğuna, bu yaşamda beslenme, konut seçme ve yaşam uğraşlarını belirleme özgürlüklerinden yapacakları fedakârlıkların, bir başka yaşamda kendilerine faiziyle geri verileceğine inandırabilirse, toplum bireylerinin ekserisi bu üç temel özgürlüğünden seve seve vazgeçer.

Yaptığınız fedakârlıklar güya sizin ileriye dönük yatırımınızdır, ama gerçekte bir başkasının beslenme, konut seçme ve yaşam uğraşısını belirleme hürriyetlerini alabildiğine genişletir. Toplum kaybederken, onu ikna edebilenler kazanır ve her kazandığında topluma bu kazancın aslında ortak olduğu masalını anlatır. Kendi zenginliklerini sayarak toplumun nasıl zenginleştiğini rakamlarıyla belgeler ve toplum bu görünür "başarıdan" kendinden alınanların hesabını sormayacak kadar etkilenir.

Bu durumlarda, toplumlar kendilerini aldatan yöneticileri ard arda seçmeye, hatta seçme haklarından tamamen vazgeçmeye bile hazır hale gelirler. Nazi diktatörü Hitler, Almanlara gelecekteki muazzam bir "Büyük Almanya'' vaat ediyordu. Bu inanç uğruna 20 milyon Alman öldü, Almanya tamamen bir harabeye döndü, ama Alman halkı son âna kadar Hitler'in vaat ettiği mucizeyi bekledi. Orta Çağ Avrupası insanlık tarihinin en fecî sahnelerinden biridir. Bu sahnede halkın iliğini emen din adamları lüks içinde yaşıyorlardı. Sonunda 14. Yüzyıl'da (1348-1350) kara ölüm denen veba kıtanın nüfusunun yarısını götürünce Avrupalının aklı başına geldi ve kendisine satılan dinin koca bir yalan olduğunu anladı. Bu ve ondan iki asır önce cesur bir avuç keşişin (yani manastır papazının) gayretiyle ve imparator Friedrich Barbarossa'nın (1122-1190) desteği ile başlayan Kilise Reformu Rönesans'ın gerçek başlangıcıdır. Rönesans'ın Hristiyanlığa aşkettiği muhteşem tokat Hristiyanlığın etkisiyle çöken Roma'dan beri ilk kez Avrupa'nın üstünlüğünün başlangıcıdır.

Yozlaşan demokrasilerde yöneticiler, her reform çabasını halk düşmanlığı olarak yorumlayıp, reformcuları halk düşmanı ilân ederler. Onlar için özel mahkemeler kurulur (Nazilerin ve Komünistlerin özel mahkemeleri veya ABD'de McCarthy döneminin özel komisyonları gibi; bunların bazılarında temyiz hakkı .olmadığı gibi, ölüm kararları derhal infaz edilirdi), şüphelilere doğrudan hüküm giymiş tutuklu muamelesi yapılır ve özellikle bunların toplum önünde itibar kaybetmeleri için ' medya yoluyla propagandaya geçilir. Amerikan Silahlı Kuvvetleri'ne sataşmasının sonunda kendi politik sonunu hazırlayan Joseph McCartyh (1908-1957) denen alçağın ABD demokrasisinin vicdanında açtığı derin yaralar hâlâ

unutulamamıştır.

Yozlaşan demokrasi, yozlaşma yöntemini gericiliğin desteklenmesi şeklinde seçmişse, irtica ile her mücadele orada rejim ve toplum düşmanı damgasını yer ve pek çok halde özel mahkemelerle normal hukuk sürecinin bile dışına taşınır (McCarthyism bunun çok güzel bir örneğidir). Bu durumdan kurtulmak, demokrasinin doğal sınırları içinde çok güçlü bir halk ve özellikle entelektüel vicdanın harekete geçmesini gerektirir.

Burada da tercih bizimdir. Ya harekete geçeriz ya da yozlaşmanın gelip bizi ya yutmasını ya da yozlaştırmasını bekleriz.

{1} Kanunî'nin torunu kadın düşkünü III. Murat'ın devrinde Osmanlı akçesi birdenbire değerinin yarısını yitirmişti. Yani devlet aniden yarı yarıya Fakirleşmişti (1593 enflasyonu).

{2} Kadırga nedir bilmiyorsanız, yakında Deniz Müzesi açılmıştır. Gidip kadırgaları görebilirsniz. Fatih'in kadırgadan oluşan 140 parça muhteşem (!) Osmanlı Donanması, 4 tane Cenevre gemisini İstanbul muhasarasında Marmara'da durduramamıştı!!

{3} Şengör, A. M. C., 2001, Is the present the key to the past or the past the key to present? James Hutton and Adam Smith versus Abraham Gottlob Werner and Karl Marx in interpreting history: Geological Society of America Special Paper 355, x+51 pp.

{4} von Liebig, J. , 1863, Rede in der öffentlichen Sitzung der k. Akademie der Wissenschaften am 28. März 1863 zur Feier ihres einhundert und vierten Stiftungstages «Francis Bacon von Verulam und die Geschichte der Naturwissenschaften»: F. Straub, München, 46 s. Bu önemli konuşma, iki yıl sonra «Ueber Francis Bacon von Verulam und die Methode der Naturwissenschaften» başlığı altında bağımsız bir kitap olarak da basılmıştır (Literarisch-artistische Anstalt, München, VIII+64 ss.). Türkiye'nin ilk jeoloji haritasını yapan büyük jeolog ve doğa bilimci Prens Piyotr Çihaçof , bu kitabı 1877'de «Lord Bacon et les Sciences d'Observation au Moyen Age» (J.-B. Baillière et Fils, Paris) başlığı ile Fransızca'ya tercüme ederek, yazdığı önsözde kendi tecrübelerini de hesaba katarak, bilimin Francis Bacon'un sandığı gibi yapılmadığını vurgulamıştır. Justus von Liebig daha sonra aynı konuda iki makale daha yazmış ve bunları Augsburger Allgemeine Zietung 'un muhtelif eklerinde 1863 ve 1864 yıllarında yayımlamıştır. Bu makalelere ulaşmanın en kolay yolu, von Liebig'in Reden und Abhandlungen (C. F. Winter'sche Verlagsbuchhandlung, Leipzig ve Heidelberg, ss. 255ff. ve 280ff.) adlı eserindeki yeniden basımlarını okumaktır. Ne Marx ne de Engels , aynen Fransız toplumbilimci Auguste Comte gibi, onsekizinci yüzyıl sonu ile ondokuzuncu yüzyılın hemen başlarında bilime bakışta meydana gelen bu önemli değişikliği kavrayabilmişlerdi. Onun için (Türkiye'de sanıldığının tam tersine) hem Darwin'in evrim kuramına, hem de Lyell'in modern jeolojisine cephe almışlardı. Türkiye'de bugün bilim konusundaki derin bilgisizlik, bahis konuşu değişikliğin Türkiye'de Fuad Köprülü 'nün 1919'da ilk baskısı yapılan «İlk Mutasavvıflar» adlı eserine kadar bildiğim kadarıyla hiç kimse tarafından vurgulanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Köprülü'den sonra bunun farkına varanlar arasında öğrencisi Hasan-Âli Yücel vardı, ama ne yazık ki Hasan-Âli Yücel'in o değerli kafası politikanın iğrenç değirmenine kapılarak ufalandı gitti.

{5} Okuyucularıma burada Sir Francis'in bir parlamento komitesi tarafından rüşvet kabulünü de içeren 23 değişik yolsuzlukla suçlu bulunarak 40.000 İngiliz sterlini para cezasıyla kralın tayin edeceği bir süre meşhur Londra Kulesinde hapse mahkûm edildiğini hatırlatayım.

{6} Bu Al Gore'un 2006'da yayımlanmış olan *An Inconvenient Truth* adlı kitabından alınmıştır.